

Sosyal Bilimler
Enstitüsü

T.C.
MARMARA ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
İKTİSAT ANA BİLİM DALI
ULUSLARARASI İKTİSAT BİLİM DALI

**ULUSLARARASI FİNANSAL SİSTEM:
İSTANBUL FİNANS MERKEZİ ANALİZİ**

YÜKSEK LİSANS TEZİ

SEMANUR UÇAN

İSTANBUL, 2024

T.C.
MARMARA ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
İKTİSAT ANA BİLİM DALI
ULUSLARARASI İKTİSAT BİLİM DALI

**ULUSLARARASI FİNANSAL SİSTEM:
İSTANBUL FİNANS MERKEZİ ANALİZİ**

YÜKSEK LİSANS TEZİ

SEMANUR UÇAN

Danışman: PROF. DR. NURAY TERZİ

İSTANBUL, 2024

ÖZET

Uluslararası Finansal Sistem: İstanbul Finans Merkezi Analizi

Ticari ve finansal faaliyetler tarihin eski dönemlerinden itibaren ülkeler için büyük bir önem arz etmiştir. Şehirlerin kurulmasıyla birlikte ülkeler bulundukları bölge coğrafyasındaki ticari işlemlerin gerçekleştirilmesine aracılık etmiş, bu alanda faaliyetler gerçekleştirmişler. Küreselleşme hareketleri sonrasında dünyanın farklı bölgelerindeki ticari pazarların ve finansal piyasaların birbirlerine entegre hale dönüşmesi, finansal sermayenin ülkeler arasında serbestçe hareket etmeye başlamasıyla birlikte uluslararası ticari ve finansal faaliyetlerin küresel ekonomik sistemde önem kazanmaya başlaması ülkelerin bu alana yönelmelerine yol açmıştır. Eski dönemlerden itibaren gerek ulusal gerek ise uluslararası ticari işlemlere ev sahipliği yapan ülkeler uluslararası finans alanında faaliyet gösterecek finans merkezlerine sahip olabilme adına çalışmalar yürütmüşlerdir.

Türkiye’de finans merkezine sahip olma düşüncesinin temelleri 2001 küresel finans krizi dönemine dayanmaktadır. 2001 küresel finans krizi sonrasında uygulanan Güçlü Ekonomiye Geçiş Programı sonrasında ekonomide hızlı bir toparlanma sürecinin yaşanmasının ardından uluslararası finans alanında ön plana çıkmak isteyen Türkiye’de finans merkezi oluşturmak adına çalışmalara başlanmıştır.

Bu çalışmada İstanbul’un finans merkezi olmasının ülke ekonomisine katkılarının neler olabileceği incelenmiş, günümüzde inşaa sürecinde sona gelinmeye başlanan, bankalar etabı tamamlanan İstanbul’un finansal sektör alanında uluslararası düzeyde kendine yer edinebilmesi, günümüzün gelişmiş finans merkezleri arasında var olabilmesi adına güçlü ve zayıf yönleri, avantaj ve dezavantajları analiz edilmiştir. İstanbul Finans Merkezi Projesi, ortaya çıkış aşamasından günümüzde geldiği sürece kadar incelenmiş ve literatürdeki çalışmalardan farklı olarak güncel sosyal göstergeler ve ekonomik verilerden hareketle İstanbul’un günümüzün gelişmiş uluslararası finans merkezleri ile karşılaştırılması yapılarak Türkiye’nin uluslararası finans merkezi alanındaki potansiyeli ortaya konulmuştur.

Anahtar Kelimeler: Finans Merkezi, Uluslararası Finans Merkezleri, İstanbul Finans Merkezi, İstanbul’un finans merkezi olma potansiyeli.

ABSTRACT

International Financial System: İstanbul Financial Center Analysis

Commercial and financial activities have been of great importance for countries since ancient times. With the establishment of cities, countries have facilitated the conduct of commercial transactions in their regional geography and engaged in activities in this field. Following globalization movements, the integration of commercial markets and financial markets in different regions of the world, and the free movement of financial capital between countries, have led to the growing significance of international commercial and financial activities in the global economic system. Since ancient times, countries that have hosted both national and international commercial transactions have worked towards establishing financial centers to operate in the international financial arena.

The foundations of the idea of having a financial center in Turkey date back to the 2001 global financial crisis. After the implementation of the Strong Economy Transition Program following the 2001 global financial crisis, Turkey, which experienced a rapid recovery process in the economy, initiated efforts to become prominent in the international financial arena by establishing a financial center.

In this study, the contributions of Istanbul's becoming a financial center to the country's economy have been examined and the strengths, weaknesses, advantages and disadvantages of Istanbul, whose construction process is coming to an end and the banks phase has been completed, have been analyzed in order for Istanbul to gain a place in the financial sector at the international level and to exist among today's advanced financial centers. The Istanbul Finance Center Project has been examined from its emergence to its current stage, and unlike the studies in the literature, the potential of Turkey in the field of international finance center has been revealed by comparing Istanbul with today's developed international finance centers based on current social indicators and economic data.

Keywords: Financial Center, International Financial Centers, İstanbul Financial Center Project, İstanbul potential to become a financial Center

ÖNSÖZ

Yüksek lisans ders döneminde ve tezimin yazım sürecinde katkılarıyla beni destekleyen danışmanım Prof. Dr. Nuray TERZİ' ye ve tüm eğitim hayatım boyunca her daim yanımda olan, varlıklarıyla en büyük destekçim olan annem Mine UÇAN' a, babam Zelkif UÇAN'a ve tüm aileme sonsuz teşekkürlerimi sunarım.

Semanur UÇAN

İstanbul, 2024

İÇİNDEKİLER

ÖZET.....	i
ABSTRACT	ii
ÖNSÖZ.....	iii
İÇİNDEKİLER.....	iv
KISALTMALAR	vii
TABLOLAR LİSTESİ	viii
GİRİŞ.....	1
1.FİNANSAL SİSTEMİN KAVRAMSAL ÇERÇEVESİ.....	3
1.1.Finansal Sistem Nedir	3
1.2.Finansal Sistemin Fonksiyonları	4
1.2.1.Finansal İşlemlere Aracılık.....	4
1.2.2.Büyük Ölçekli Projeler İçin Finansman Yaratmak	4
1.2.3.Ekonomik Kaynakların Ülkeler Arasında Transferi	5
1.2.4.Risk Yönetiminin Geliştirilmesi.....	5
1.2.5.Asimetrik Bilgi Probleminin Çözümü.....	5
1.2.6.Fiyat Bilgisinin Sağlanması.....	6
1.2.7.Finansal Alanda Teknolojik Gelişmelerin Sağlanması	6
1.3.Uluslararası Finansal Sistemin Tarihsel Gelişim Süreci.....	6
1.3.1.1984 – 1914 Arası Dönem (Altın Standardı Dönemi).....	7
1.3.2.1914-1944 Dönemi (İki Savaş Arası Dönem)	9
1.3.3.Bretton Woods Dönemi	12
1.3.1. Bretton Woods Sisteminin Sorunları	14
1.3.1.1. Dış Denkleşme Sorunu	14
1.3.1.2. Likidite ve Dolara Güven Sorunu.....	14
1.3.1.3. Emisyon Kazançları Sorunu	15
1.3.4.Bretton Woods Sonrası Dönem	16
2. FİNANSAL MERKEZLERİN TEORİK ALTYAPISI.....	19
2.1.Finans Merkezi Kavramı	19
2.2.Finans Merkezi Türleri	20
2.2.1.Bölgesel Finans Merkezleri	20
2.2.2.Ulusal Finans Merkezleri	21
2.2.3.Uluslararası Finans Merkezleri.....	21
2.2.4.Off – Shore Finans Merkezleri	22
2.2.5.Ürün Odaklı (İhtisaslaşmış) Finans Merkezleri.....	22

2.3.Finans Merkezi Olmanın Kriterleri	23
2.3.1.Ayırıcı Temel Faktörler	23
2.3.1.1.Ekonomik ve Politik İstikrar	23
2.3.1.2.Coğrafi Konum ve Yakınlık.....	24
2.3.1.3.Yasal Ortam ve Düzenlemeler	24
2.3.1.3.1.Hukuki ve Mali Ortam.....	24
2.3.1.4.Düzenleyici ve Denetleyici Kurumların Varlığı	25
2.3.2.Fark Yaratıcı Faktörler.....	25
2.3.2.1.Nitelikli İşgücü	25
2.3.2.2.Vergilendirme Politikaları.....	25
2.3.2.3.Altyapı	26
2.3.3.Rekabet Edici Faktörler	26
2.3.3.1.İmaj.....	26
2.3.3.2.Yaşam Kalitesi	26
2.4.Finans Merkezlerine Sahip Olmanın Avantaj ve Dezavantajları	27
2.4.1.Ekonomik Büyüme.....	27
2.4.2.Uluslararası Fon Akımları	27
2.4.3.Hızlı Kurulma.....	28
2.4.4.Çevreyi Kirletmeme	28
2.4.5.Finans Sektöründe Verimlilik ve Rekabet Edebilirlik	28
2.4.6.Nitelikli Eğitim ve İstihdam Artışı	29
2.4.7.Mali Sorunların Ülkeler Arasında Bulaşıcılığı	29
2.4.8.Terörizm ve Kara Para Aklama Riski	30
2.4.9. Unvanın Kayganlığı.....	31
3. FİNANSAL MERKEZLERİN ORTAYA ÇIKIŞI VE İSTANBUL FİNANS MERKEZİ	32
3.1.Finansal Merkezlerin Tarih Sahnesine Çıkışı.....	32
3.2. Uluslararası Finans Merkezleri.....	34
3.2.1. New York Finans Merkezi.....	35
3.2.2. Londra Finans Merkezi.....	36
3.2.3. Hong Kong Finans Merkezi	37
3.2.4. Singapur Finans Merkezi.....	38
3.3. İstanbul'un Önemi	39
3.4. İstanbul Finans Merkezi Projesinin Ortaya Çıkış Hazırlıkları	41
3.5.İstanbul Finans Merkezi Projesi	43
3.5.1. Finansal Ürün ve Hizmetler Çalışma Grubu	44
3.5.2. Altyapı Çalışma Grubu	45
3.5.3. Düzenleyici ve Denetleyici Çevre Çalışma Grubu	46

3.5.4. Hukuk Çalışma Grubu	46
3.5.5. Vergi Çalışma Grubu	47
3.5.6. Mevcut Durum Çalışma Grubu	47
3.5.7. İnsan Kaynakları Çalışma Grubu	48
3.5.8. Organizasyon Çalışma Grubu.....	48
3.6.İFM Projesi’ndeki Değişiklikler.....	50
3.7.İFM Projesi’nin Günümüzdeki Mevcut Durumu	51
4.İSTANBUL’UN ULUSLARARASI FİNANS MERKEZLERİ KARŞISINDAKİ KONUM	53
4.1.Coğrafi Konum.....	53
4.2.Sosyal Göstergeler	54
4.3.Yasal Ortam ve Düzenlemeler	56
4.3.1.Hukuki Ortam.....	56
4.3.2.Düzenleyici Kurumlar ve Düzenlemeler	58
4.3.3.Vergisel Düzenlemeler.....	60
4.4.Ekonomik Yapı	61
4.5.Ekonomik ve Politik İstikrar	63
4.6. Finansal Gelişmişlik.....	69
4.7. SWOT ANALİZİ.....	73
SONUÇ	78
KAYNAKÇA	81

KISALTMALAR

ABD	: Amerika Birleşik Devletleri
CBFO	: Cumhurbaşkanlığı Finans Ofisi
DEÖ	: Dünya Ekonomik Özgürlük
DPT	: Devlet Planlama Teşkilatı
FED	: Federal Rezerv Bankası (Federal Reserve Board)
GSYİH	: Gayri Safi Yurt İçi Hasıla
IMF	: Uluslararası Para Fonu (International Monetary Found)
İFM	: İstanbul Finans Merkezi
İMKB	: İstanbul Menkul Kıymetler Borsası
İTO	: İstanbul Ticaret Odası
KFME	: Küresel Finans Merkezleri Endeksi
KRR	: Küresel Rekabet Endeksi
NYSE	: New York Stock & Exchange Board
OECD	: Ekonomik Kalkınma ve İşbirliği Örgütü (Organisation for Economic Co-Operation and Development
OFM	: Off- Shore Finans Merkezleri
PISA	: Uluslararası Öğrenci Değerlendirme Programı (Programme for International Student Assessment)
TSPAKB	: Türkiye Sermaye Piyasaları Aracı Kuruluşları Birliği
UFM	: Uluslararası Finans Merkezleri

TABLÖLAR LİSTESİ

Tablo 1. Finansal Okuryazarlık Endeksi.....	54
Tablo 2. Yıllara İtibariyle PISA Ortalama Puanları	55
Tablo 3. Hukukun Üstünlüğü Endeksi (2022)	57
Tablo 4. Finans Merkezlerinin Hukukun Üstünlüğü Endeksindeki Sıralamaları (2022).....	58
Tablo 5. 2019 Küresel Rekabet Endeksi-Düzenlemeler Kapsamında Finans Merkezlerinin Karşılaştırılması.....	59
Tablo 6. Uluslararası Vergi Rekabetçiliği Endeksi (2022).....	60
Tablo 7. Temel Ekonomik Göstergeler 1	61
Tablo 8. Temel Ekonomik Göstergeler 2	62
Tablo 9. Temel Ekonomik Göstergeler 3	62
Tablo 10. Dünya Politik İstikrar Endeksi (2022)	64
Tablo 11. Ülkelerin Risk Reytingleri (2023).....	66
Tablo 12. Dünya Ekonomik Özgürlük Endeksi Ülke Sıralaması (2023).....	66
Tablo 13. DEÖ Endeksi Hukuk Kuralı Çerçevesinde Ülkelerin Sıralaması	67
Tablo 14. DEÖ Endeksi Hükümet Bütünlüğü Çerçevesinde Ülkelerin Sıralaması	68
Tablo 15. DEÖ Endeksi Düzenleyici Verimlilik Çerçevesinde Ülkelerin Sıralaması.....	68
Tablo 16. DEÖ Endeksi Pazar Açıklığı Çerçevesinde Ülkelerin Sıralaması	69
Tablo 17. Finansal Kurumlarda Derinlik Açısından Ülke Sıralamaları (2020)	70
Tablo 18. Finansal Kurumlarda Erişilebilirlik Açısından Ülke Sıralamaları (2020).....	70
Tablo 19. Finansal Kurumlarda Erişilebilirlik Açısından Ülke Sıralamaları (2021).....	71
Tablo 20. Finansal Kurumlarda Verimlilik Açısından Ülke Sıralamaları (2020).....	71
Tablo 21. Finansal Piyasalarda Derinlik Açısından Ülke Sıralamaları (2020)	72
Tablo 22. Borsaya Kote Olan Toplam Şirket Sayısı ve Borsaların Piyasa Değeri (Ekim 2023).....	72

GİRİŞ

Yerleşik düzene geçişin başladığı, şehirleşme kavramının ortaya çıktığı tarihin eski dönemlerinden itibaren insanların birbirleriyle kurdukları etkileşim süreci ilk ticari faaliyetlerin ortaya çıkmasına semin hazırlamıştır. İnsanların birbirleriyle kurdukları ilk etkileşimin sonucu olarak ortaya çıkmaya başlayan ticari ve finansal faaliyetler, tarih boyunca hem bireyler hem de ülkeler için büyük bir önem arz etmiş, ilk dönemlerde bulundukları bölge coğrafyasındaki görece küçük ölçekli ticari ve finansal faaliyetlerin gerçekleştirilmesine aracılık eden ülkeler, daha sonrasında ticari faaliyetlerin gelişim süreciyle birlikte bölgeler arası işlemler gerçekleştirmeye başlamışlar, böylece ticari ve finansal sektör açısından yer aldıkları bölge coğrafyasında önemli merkezler olarak ön plana çıkmışlardır.

Ticari ve finansal faaliyetlerin gerçekleştirilmesine aracılık eden, söz konusu işlemlerin yürütülmesinde büyük öneme sahip olan merkezler konumunda bulunan ilk ülkeler coğrafi ve jeopolitik avantaja sahip şehirlerden oluşmuştur. Bu bağlamda Londra, Paris, Frankfurt, Amsterdam gibi ülkeler ticaret ve finans merkezi olarak faaliyet gösteren, hizmet sunan ilk ülkeler arasında yer almışlardır.

İlk etapta birkaç ülkenin soyunduğu ticari ve finans merkezi olma rolüne tarihin ilerleyen süreçlerinde farklı ülkeler de dahil olmuşlardır. 1980’li yıllarda başlayan, dünya ülkelerini etkisi altına alan küreselleşme süreci neticesinde ülkeler arasındaki sınırların ortadan kalkmaya başlaması, finansal piyasalarda meydana gelen liberalleşmeler sonucunda finansal sermayenin ülkeler arasında serbestçe dolaşması, ticari faaliyetlerin önündeki engellerin kaldırılması neticesinde dünyanın farklı bölgelerindeki ticari pazarların ve piyasaların birbirlerine entegre olması uluslararası ticari ve finansal işlemlerin küresel ekonomi sisteminde yüksek önem kazanmasına yol açmış, bu durum da ülkelerin bölgesel ve uluslararası alanda faaliyet gösterecek finans merkezlerine sahip olabilmek adına harekete geçmelerine ve bu doğrultuda çalışmalar gerçekleştirmelerine yol açmıştır. Yürütülen çalışmalar neticesinde başarıya ulaşan ülkeler bölgesel veya küresel ölçekli finans merkezleri olarak küresel sistemde yer almış, New York, Londra, Hong Kong ve Singapur günümüzün en önemli ve en gelişmiş finans merkezleri olarak ön plana çıkmışlardır.

Ülkemizde finansal merkez oluşturma düşünceleri 2001 krizi dönemine dayanmaktadır. 2001 krizinin yarattığı yıkım ortamında geliştirilen Güçlü Ekonomiye Geçiş Programı neticesinde krizin etkilerinin hızlı bir şekilde atlatılmaya başlanması, ardından yaşanan 2008 kriz döneminden de ağır yaralar alınmadan çıkılması Türkiye’nin finansal sistemine duyduğu güvenin artmasına yol açmış, kriz dönemlerinin ardından yaşanan Körfez Savaşları’nı ve Orta Doğu’da yaşanan gerilimleri coğrafi avantajı sayesinde fırsata çevirmek isteyen Türkiye’de oluşturulması planlanan finans merkezinin ilk sinyalleri verilmiştir.

Türkiye’yi kısa vadede ulusal, uzun vadede ise küresel ölçekli finans merkezi haline dönüştürme, gerek ticari gerek finansal faaliyetler açısından ülkenin lokomotifi konumunda bulunan İstanbul’da finans merkezi oluşturma projesi 2009 yılında yayınlanan Stratejik Eylem Planı ile resmi bir kimliğe bürünmüş ve farklı alanlarda hizmet göstermek adına oluşturulan çalışma gruplarının desteği ile çalışmalara başlanmış, gerçekleştirilen çalışmalar neticesinde İstanbul Finans Merkezi Ataşehir ilçesine inşa edilmiş, 2023 yılında Bankalar etabı tamamlanmıştır.

Bu çalışma günümüzde fiziki bir altyapıya sahip olan İFM’nin hedeflenildiği üzere kısa vadede bölgesel, uzun vadede ise küresel ölçekli finans merkezi konumuna erişip erişemeyeceğinin tespit edilmesi, uluslararası finans merkezi olma yolunda olan Türkiye’nin mevcut durumunun analiz edilerek, avantaj ve dezavantajlarının, yeterlilik ve eksikliklerinin ortaya konulması amacıyla oluşturulmuştur.

Çalışmanın birinci bölümünde uluslararası finansal sistemin teorik altyapısı ve tarihsel süreçteki gelişimine değinilmiş, ikinci bölümde finans merkezleri bölgesel, ulusal, uluslararası, off-shore ve ürün odaklı (ihtisaslaşmış) finans merkezleri olarak ele alınmış, finans merkezlerinin kavramsal çerçevesine yer verilmiştir. Ardından bir ülkenin finans merkezi olabilmesi için sağlaması gereken kriterlere değinilmiş, oluşturulması amaçlanan finans merkezlerinin ülkelere sağlayacağı avantaj ve dezavantajlar ele alınmıştır.

Üçüncü bölümde finans merkezlerinin tarihsel süreçte ortaya çıkışı ve gelişim süreçleri analiz edilmiş, bu kapsamda New York, Londra, Hong Kong ve Singapur gibi günümüzün önemli uluslararası finans merkezlerine değinilmiştir. Ardından çalışmanın alanı daraltılmış, İstanbul’da finans merkezi oluşturma düşüncesinin ilk ortaya çıkış sürecinden günümüze kadar geldiği süreç derinlemesine ele alınmış, projenin işleyiş sürecinde gerçekleşen değişimlerden, oluşturulan çalışma gruplarının faaliyetlerinden ve İFM projesinin mevcut durumundan bahsedilmiştir.

Çalışmanın dördüncü bölümünde uluslararası finans merkezi olma düşüncesiyle yola çıkan İstanbul’un UFM olma yolundaki potansiyelini analiz edebilmek amacıyla sosyal göstergeler, ekonomik göstergeler, finansal gelişmişlik göstergeleri ve finans merkezlerine dair oluşturulan endeks çalışmalarına değinilerek, İstanbul’un ABD, İngiltere, Hong Kong, Singapur, Çin, Japonya gibi gelişmiş finans merkezleri karşısındaki durumu ortaya konulmaya çalışılmıştır. Türkiye’nin rakipleri karşısındaki durumu, avantaj ve dezavantajları, zayıf ve güçlü yönleri oluşturulan Swot analizi ile ele alınmış, sonuç bölümünde ise gerçekleştirilen çalışmanın sonuçlarına yer verilmiştir.

1. FİNANSAL SİSTEMİN KAVRAMSAL ÇERÇEVESİ

1.1. Finansal Sistem Nedir

Bir kavram olarak finansal sistem, ellerinde fon fazlası olan kişi veya kurumların, bu fona ihtiyaç duyan kişi veya kurumlar ile bağlantı kurabilmesine olanak sağlayan, bireyler veya kurumlar arasında gerçekleştirilen fon alışverişine ilişkin işlemlere aracılık eden, finansal araçlar ve evrensel kabul edilen yasal ile söz konusu işlemleri düzenleme ve denetleme altına alan oluşum anlamına gelmektedir.¹

Bireyler ve kurumlar arasındaki fon alım- satım işlemlerine aracılık eden finansal sistemler, gerçekleştirdikleri faaliyetler ve finansal piyasalara yönelik sundukları hizmetler ile satın alma gücünün bireyler ve kurumlar arasında el değiştirmesine aracılık etmektedirler. Şöyle ki, bu sistem içerisinde yürütülen aracılık işlemleri neticesinde ellerindeki fon fazlasını yatırıma dönüştürmemiş tasarruf sahiplerinin satın alma gücü, finansal sistem aracılığıyla bu fonu temin eden yatırımcı sahiplerine kolaylıkla transfer edilebilmekte, finansal sistem de bu transfer işlemine aracılık eden bir oluşum olarak küresel ekonomik sistemde önemli bir yer edinebilmektedir.²

Bireysel yatırımcılar, ulusal ve uluslararası kurumlar arasında gerçekleşen fon alım satım ve dolayısıyla satın alma gücü transferi işlemlerine aracılık eden, söz konusu işlemlerin gerçekleşmesi için uygun ortam sunan finansal sistem, finansal piyasalara ilişkin çok sayıda araç ve kurumu bir arada barındırmaktadır.

Ulusal ve uluslararası finansal işlemlere aracılık eden bankalar, sigorta firmaları, bankerler, yerli ve yabancı kurum ve kuruluşlar, yerel ve uluslararası borsalar finansal sistemin önemli aktörleri olarak sistem içerisinde yer almaktadırlar.³ Çok sayıda kurum ve kuruluştan oluşan bu birliktelik günümüz küresel ekonomik sisteminde önemli bir yer tutan finansal sistemin özünü oluşturmaktadır.

Finansal sektöre ilişkin faaliyet yürüten çok sayıda kurum ve kuruluşu içerisinde barındıran finansal sistem, en geniş hali ile küresel sistemdeki fon arz edenler ve fon talep edenleri aynı platform üzerinde bir araya getiren gerek bireysel yatırımcılar gerekse ulusal ve uluslararası düzeyde faaliyet gerçekleştiren kurum ve kuruluşlar arasındaki fon transferine ilişkin faaliyetleri finansal araçlar ve yasalar ile denetleme ve düzenleme altına alan sistematik yapı olarak tanımlanmaktadır.⁴

¹ Nuray Terzi, Nurdan Aslan, Küresel Finans, Türkmen Kitabevi, İstanbul, 2013, s.3.

² Hatice Özkurt Çokgüngör, Uluslararası Finansman, İstanbul Üniversitesi Açık ve Uzaktan Eğitim Fakültesi, Dış Ticaret Ders Notları, s.10.

³ İlker Parasız, Para Banka ve Finansal Piyasalar, Ezgi Kitabevi Yayınları, 7. Baskı, Bursa, 2001, s.654.

⁴ Selahattin Tuncer, Türkiye’de Sermaye Piyasası, Teori ve Uygulama, İstanbul Matbaası, İstanbul, 1985, s.3.

Finansal sistemin tarihsel evrimi, küresel ekonomik sistem içinde önemli bir oyuncu olarak ortaya çıkışı uzun bir geçmişe dayanmaktadır. Geçmiş dönemlerde ortaya çıkan finansal sistem, değişik karmaşık aşamalardan geçerek bugünkü konfigürasyonuna ulaşmıştır.

Finansal sistem, tarihsel olarak, günümüz ticari ilişkilerinde değişim aracı olarak kullanılan para ile birlikte şekillenmiş ve insanlar arasında ticaretin bir aracı olarak kullanılmaya başlanmıştır. Küresel ticaret ve finansal gelişmelerle birlikte, bu sistemdeki faaliyetlerin evrim geçirmesi ve çeşitlenmesiyle birlikte, para aracılığıyla gerçekleştirilen işlemlerin hangi amaçlarla, hangi alanlarda ne şekilde ve ne ölçekte gerçekleşeceği soruları gündeme gelmiştir. Uluslararası ticaret ve finansal işlemlere aracılık edebilecek bir uluslararası para kavramının ortaya çıkmasıyla, finansal sistem çeşitli aşamalardan geçerek günümüzdeki halini almıştır.

1.2.Finansal Sistemin Fonksiyonları

Bireysel yatırımcılar, ulusal ve uluslararası düzeyli faaliyet gerçekleştiren kurum ve kuruluşlar kendilerine sunduğu çeşitli fonksiyonları sayesinde finansal sektöre yönelik gerçekleştirecekleri işlemlerde ulusal ve uluslararası düzeyli finansal sistemi tercih etmektedirler.

Bireyler ve kurumlar arasındaki fon alım-satım işlemlerine aracılık eden kurum ve kuruluşları bünyesinde barındıran, söz konusu aktarım işlemine yönelik denetleme ve düzenleme faaliyetlerini gerçekleştiren finansal sistemin finansal piyasalara yönelik çeşitli görevleri bulunmaktadır.

1.2.1. Finansal İşlemlere Aracılık

İçerisinde barındırdığı bankalar, sigorta şirketleri, yerli ve yabancı borsalar ile ulusal ve uluslararası fon alım satım işlemlerinin gerçekleştirildiği finansal sistem, yürütülen faaliyetler ile malların, hizmetlerin ve finansal varlıkların bireysel yatırımcılar, kurum ve kuruluşlar arasında el değiştirmesine, transfer işlemine aracılık etmektedir. Bu aracılık işlevi ile ellerinde fon fazları olan tasarruf sahipleri ile söz konusu fonları temin etmek isteyen yatırımcıların bir araya getirilmesi ve iki tarafın da gerçekleştirilen işlemde maksimum faydayı sağlaması amaçlanmaktadır.

1.2.2. Büyük Ölçekli Projeler İçin Finansman Yaratmak

Fon transfer işlemlerine aracılık eden finansal sistemler ekonomilerde gerçekleştirilmesi planlanan projelerin finansmanını desteklemek amacıyla tasarruf birikimi ve risk dağıtım sistemleri oluşturarak mülkiyetin geniş kesimlere yayılmasını sağlamaktadırlar. Finansal sistem sermaye şirketlerinin oluşumuna destek verilerek küçük ölçekli birikimlerin bir araya gelerek finansman açısından önemli bir

güç oluşturmasına katkı sağlamakta, aynı zamanda büyük projelerin daha gerçekçi maliyet rakamlarıyla finansmanını mümkün kılmaktadır. Finansal sistemde faaliyet gösterecek yatırımcı sayısının artması, hem riskin dağılımını kolaylaştırmaktadır. Bu durum, piyasalara derinlik kazandırma açısından kritik önem arz etmektedir.

1.2.3. Ekonomik Kaynakların Ülkeler Arasında Transferi

Fon aktarım işlemlerine aracılık eden finansal sistem, küresel sistemdeki ekonomik kaynakların da farklı ülkeler ve farklı bölgeler arasında transfer edilmesine olanak sağlamakta, bu doğrultuda yürütölen işlemlere hız kazandırmaktadır. Ekonomik kaynakların uluslararası transferi sürecinde siyasi otoritenin uyguladığı planlı kalkınma politikalarının gereği olarak, bu politikaların etkin bir şekilde hayata geçirilmesinde aktif rol almaktadır.

1.2.4. Risk Yönetiminin Geliştirilmesi

Finansal sistemde fonların farklı bireyler, kurumlar ve hatta ülkeler arasında el değiştirmesi, söz konusu fonlara yönelik finansal riskin farklı yatırımcılar arasında paylaştırılmasına ve dolayısıyla minimize edilmesine olanak sağlamaktadır. Bunun yanı sıra finansal işlemlerde ileri iletişim teknolojilerinin kullanılmasıyla finansal piyasalardaki riskin tesadüfi bir ortamdan çıkararak bilinçli ve planlı hareket edilerek beklentilerin gerçekleşmesine yönelik bir değişimin meydana gelmesine yol açmaktadır.

1.2.5. Asimetrik Bilgi Probleminin Çözümü

En yalın haliyle asimetrik bilgi, herhangi bir gerekçe ile birbiriyle ilişki içerisindeki taraflardan birinin sahip olduğu, diğerinin sahip olmadığı bilgi olarak tanımlanmaktadır.

Küresel finansal piyasalarda karşılıklı işlem yapan taraflar arasında asimetrik bilgi probleminin söz konusu olması, gerçekleştirilecek işlemin etkinliğini zedelemekte ve böylece yatırımcıların finansal piyasalara duydukları güvenin zedelenmesine yol açmaktadır.

Piyasaların işleyişinin şeffaf olduğu, bilgi paylaşımının yaygın olduğu ortamlarda kurulan güven mekanizmasının işleyişiyle birlikte asimetrik bilgi probleminin çözümü de daha kolaylaşacaktır. Bireyler ve kurumları fon alışverişi gerekçesiyle bir araya getiren finansal sistem, yatırımcılar ve tasarruf sahipleri arasındaki Bilgi paylaşımının gerçekçi, manipölasyondan uzak ve sağlıklı bir şekilde işlemlerine yardımcı olmakta, böylece piyasalarda oluşabilecek asimetrik bilgi problemini ortadan kaldırmaktadır.

1.2.6. Fiyat Bilgisinin Sağlanması

Rastlantıların en aza indirildiği, beklentilerin hedeflenen amaçlara uygun olarak karşılandığı bir piyasa, doğru ve yerinde bir fiyat politikasıyla mümkündür. Piyasa fiyatının optimal fayda gözetilerek tasarlandığı varsayımından hareketle, tüm bunların gerçekleşmesi etkili bir pazarın varlığını zorunlu kılar. Bu da siyasi otoritenin liderliğinde oluşturulan güven mekanizması tarafından gerçekleştirilir.

1.2.7. Finansal Alanda Teknolojik Gelişmelerin Sağlanması

Özellikle bankacılık sektöründeki teknolojik altyapı gelişmeleri, çeşitli ödeme araçlarının kullanımına olanak tanımaktadır. Paranın fiziksel taşınmasındaki zorluklar ve riskler, ödeme araçlarındaki çeşitliliğin artmasında önemli bir rol oynar. Para ve benzeri araçların mübadele aracı olarak kullanılması, ticaret hacmini önemli ölçüde artırır. Özellikle internet bankacılığına yönelik bankaların yaptığı yatırımlar, ödeme sistemini hem yerel hem de uluslararası düzeyde kolaylaştırmış ve bankaların müşterilerini bu kanala yönlendirmeye yönelik çabalarını artırmıştır. Bu kanal aracılığıyla işlem maliyetlerinin azalması, bankaların karlılığı üzerinde olumlu bir etkiye sahiptir, bu nedenle müşterilere bu kanalı kullanma konusunda teşvik edilmektedir.⁵

1.3.Uluslararası Finansal Sistemin Tarihsel Gelişim Süreci

Finansal sistemin küresel ekonomik sistemde önemli bir aktör olarak ortaya çıkışı ve gelişim süreci oldukça uzun zaman öncesine dayanmaktadır. Tarihin eski dönemlerinde ortaya çıkan finansal sistem çeşitli karmaşık süreçlerden geçerek, değişimlere uğrayarak bugünkü mevcut yapısına kavuşabilmiştir.

Finansal sistem, kendisinin en önemli aktörü olan, günümüz ticari ilişkilerinde değişim aracı olarak kullanılan paranın ortaya çıkışı ve insanlar tarafından ticari ilişkilerde değiş tokuş aracı olarak kullanılmaya başlamasıyla varlığını ortaya koymuş, daha sonrasında küresel sistemde ticari ve finansal alanda yaşanan gelişmeler neticesinde söz konusu alanlarda yürütülen faaliyetlerin dönüşüme uğraması ve çeşitlenmeye başlamasıyla birlikte bu işlemlere aracılık eden paranın hangi amaçlarla, hangi alanlarda, ne şekilde kullanılacağı ve ne kadar hacimlerde yaratılacağı sorularının gündeme gelmesi ve ülkeler arası ticari ve finansal işlemlere aracılık edebilecek uluslararası para kavramının ortaya çıkmasıyla birlikte çeşitli süreçlerden geçerek günümüzdeki yapısına kavuşmuştur.⁶

Günümüzde ekonomik faaliyetlerin en önemli aktörü olan paranın ortaya çıkışı ve bireyler arasındaki ticari işlemlerde değişim aracı olarak kullanılmasıyla varlığını yaratan finansal sistemin tarihsel süreçteki gelişim süreci dört döneme ayrılarak incelenmektedir. 1800’lü yıllardan 1.Dünya Savaşı’na

⁵ Hatice Özkurt Çokgüngör, s.12-13.

⁶ S.Rıdvan, Karluk, *Uluslararası Ekonomi- Teori, Politika, Sistem, Kurumlar*, Bilim Teknik Yayınevi, 1987, s.444.

kadar geçen süreyi kapsayan dönem uluslararası finansal sistemin Altın Standardı olarak adlandırılan ilk gelişim sürecini oluştururken, 1. Dünya Savaşı'ndan Bretton Woods dönemine kadar geçen süreç finansal sistemin ikinci gelişim sürecini, Bretton Woods dönemi üçüncü gelişim sürecini ve Bretton Woods sonrası dönem dördüncü ve son gelişim sürecini oluşturmaktadır.⁷

1.3.1. 1984 – 1914 Arası Dönem (Altın Standardı Dönemi)

1984-1994 yılları arasındaki süreci kapsayan, küresel finansal sistemde Altın Standardı dönemi olarak adlandırılan bu dönemin finansal sistem açısından en önemli özelliği ülkeler arasındaki ticari ve finansal işlemler sonucunda oluşan ödemelerin, söz konusu işlemlerin tarafı olan ülkeler tarafından yapılan anlaşmalara bağlı kalmaksızın kendiliğinden gerçekleşen bir sistemin ortaya çıkmış olmasıdır.⁸

Ülkeler arasında gerçekleşen işlemler sonucunda oluşan ödemelerin mevcut sistemsel yapıda kendiliğinden gerçekleşmesi, uluslararası sermaye hareketliliğinin önündeki birtakım engelleri ortadan kaldırmış ve finansal sermayenin küresel sistemde daha hızlı ve daha kolay hareket edebilirliğine imkân sağlamıştır. Finansal sermayenin ülkeler arasında serbestçe hareket etmesi hem küresel sistemde ihraç edilen finansal sermayenin hacminin yükselmesine hem de verimliliğinin artmasına yol açmıştır.

Finansal sermaye ihracının hem hacim hem de verimlilik açısından yükseldiği söz konusu bu dönemde dünyanın farklı bölgelerinden finansal sermaye ithali gerçekleştiren ülkeler bu sermayeyi farklı alanlara transfer etmişler, çoğunlukla ülkenin diğer ülkelerle arasındaki ticari faaliyetlerinin gelişimine katkı sağlayacak demiryolları, karayolları, limanlar gibi altyapısal yatırımlarının finansmanına yöneltmişlerdir.

Finansal sermaye ihracının hacminde ve verimliliğinde meydana gelen artışın yanı sıra ticari işlemlere uygulanan vergilerin düşürülmesi, demiryolu taşımacılığında buhar gücüyle çalışan gemilerin ortaya çıkışı ülkeler arası taşımacılık faaliyetlerinin daha hızlı, daha kolay ve daha az maliyetle gerçekleştirilmesine yol açmıştır. Ülkeler arasındaki taşımacılık maliyetlerinde meydana gelen düşüşler özellikle ticari alanda gerçekleştirilen uluslararası faaliyetlerin hacminde yükselişi beraberinde getirmiştir.⁹ Bu dönemde küresel finansal sermayenin büyük bir kısmını elinde tutan İngiltere'nin sermaye piyasasının işleyişini serbestleştirmesi de küresel ticari işlemlerin artmasına olanak sağlayan bir diğer gelişme olmuştur, Sermaye piyasasındaki serbestleşmeler sonucu artan dünya ticaret hacmi İngiltere'nin finansal sistemin en önemli aktör ülkesi olarak adlandırılmasına sebebiyet vermiştir.¹⁰

⁷ Nuray Terzi, *Küresel Finansa Güncel Konular*, Beta Yayınları, 1. Baskı, Şubat 2017, s.5.

⁸ Dilek Özbek, E. Bulut ve B. Demirel, *Küreselleşme Sürecinde Uluslararası Para Sisteminin Evrimi*, Efil Yayınevi, 2011, s.41.

⁹ Nuray Terzi, 2017, s.6.

¹⁰ Vural Fuat Savaş, *Küresel Finans ve Makro İktisat*, Efil Yayınevi, Aralık, 2012, s.47.

İngiltere'nin küresel finansal sistemin öncü ülkesi olduğu Altın Standardı Dönemi 1. Dünya Savaşı'na kadar kusursuz bir şekilde işleyişini sürdürmüştür. Altın Standardı sistemi temel olarak, ülkelerin kendi ulusal paralarının değerini belirli ağırlıktaki altın cinsinden ifade ettikleri bir sistemdir. Bu sistemde ülkelerin para birimleri altın miktarına göre belirlenmekte, Merkez Bankası ulusal paranın altın değerini belirleyen sabit fiyattan alımını ve satış işlemini gerçekleştirmektedir. Söz konusu sistemde altının ihracatı ve ithalatı serbest bırakılmış, altının para haline getirilmesi için darphaneler yetkilendirilmiştir.¹¹

Her ülkenin ulusal parasının değerini belirli bir miktar altın cinsinden tanımladığı bu sistemde sabit kur rejimi söz konusudur. Sistem içerisinde yer alan tüm ülkelerin ulusal paralarının değerini belirli bir miktar altın ile tanımlaması, doğal olarak ülke paralarının sabit oranlar üzerinden birbirine dönüştürülmesine yol açmaktadır. Söz konusu sistemde ülkelerin Merkez Bankaları belirlenmiş sabit fiyatlar ile altın alım ve satış işlemlerini gerçekleştirmektedirler.¹² Sistemin en önemli aktörü konumunda bulunan altının alım satım işleminin ülkelerin Merkez Bankaları tarafından gerçekleştirilmesi, dolayısıyla devlet kontrolünde olması altının fiyatının belirlenen seviyenin altına düşmesini engellemekte, değerinin korunmasına yardımcı olmaktadır.¹³

Altın Standardı sisteminin ana faktörü olan altın, sisteme dahil olan ülkeler arasındaki ödemeler dengesizliklerini düzenlemeye yardımcı olmaktadır. Altın ihracatı ülkede para arzının daralmasına, ülke içerisindeki üretimin ve fiyatların negatif yönlü ivme göstermesine yol açarken, altın ithalatı sonucunda ülkeye giren altın para arzının büyümesi, üretim ve enflasyonun yükselmesine yol açmaktadır. Dolayısıyla açık veren ülke daha az miktarda ithalat yaparken, fazla veren ülkede ihracatın yükselmesiyle birlikte ödemeler dengesinde otomatik denge sağlanıyordu.¹⁴

1984 yılında başlayan Altın Standardı sistemi Birinci Dünya Savaşı'nın gerçekleştiği döneme kadar etkin bir şekilde varlığını sürdürmüştür. Birinci Dünya Savaşı'nın ortaya çıkışıyla birlikte sistem bir süre askıya alınmıştır.

Savaşın yaşandığı dönemde ekonomik ve finansal açıdan yaşanan zorluklar altın standardı sisteminin gevşetilmesine yol açmış, ülkeler ulusal paralarının belirli miktar altına bağlı oldukları sistemden uzaklaşmaya başlamışlardır. Bu süreçte basılan konvertibl olmayan kağıtların ülkelerde yüksek enflasyon oranlarına yol açması ülkelerin tekrardan altın standardı sistemine dönmek istemeleriyle sonuçlanmış, savaşın sona ermesinin ardından altın standardı sistemi yeniden küresel finansal

¹¹ R.N.Cooper, "The Gold Standard: Historical Facts and Future Prospects", *Brooking Papers on Economic Activity*, 1982, Vol.1, s.4.

¹² Süren Baltaoğlu, *Para Sistemleri Tarihi*, Atlantis Yayınevi, 2008, s.23.

¹³ Ali Alıç, *Dünyada ve Türkiye'de Altın*, Maliye ve Gümrük Bakanlığı Araştırma, Planlama ve Koordinasyon Kurulu Yayını, 1985, s.15.

¹⁴ Nuray Terzi, 2017, s.11.

sistemde ön plana çıkarılmaya çalışılmıştır.¹⁵ Fakat savaş sonrasında küresel ekonomik sistemin işleyişinde meydana gelen değişimler tekrar dönülen Altı Standardı sisteminin başarıya ulaşmasının önünde engel oluşturmuştur. Savaşın ardından ekonomik, sosyal ve finansal açıdan ağır yaralar alan ülkeler ekonomik ve sosyal kalkınmayı sağlayabilmek amacıyla serbest ticaret anlayışından uzaklaşmış, uluslararası ticari faaliyetlere tarifeler uygulamaya başlamışlardır. Bu durum ülkeler arasında gerçekleşen finansal sermayenin akış hızını yavaşlatmıştır.¹⁶

Savaş sonrası ülkelerde meydana gelen sosyal ve ekonomik tahribatın yanı sıra Altın Standardı sisteminin kendi içerisinde barındırmış olduğu sorunlar da sistemin sona ermesine yol açan faktörler arasında yer almışlardır.

Sistemin içerisinde barındırmış olduğu sorunlardan biri dünyadaki mevcut altın stoğunun ülkeler arasında gerçekleşen ticari faaliyetleri finanse etmekte yetersiz kalmaya başlamasıdır. Gerçekleşen uluslararası işlemlerin hızına yetişemeyen altın arzı dünya ticaret hızının yavaşlamasına sebebiyet vermekte, ayrıca yaşanan spekülasyon hareketleri ülkelerin ulusal paralarının değerini olumsuz yönde etkilemektedir.¹⁷

Altın Standardı sisteminin içerisinde barındırdığı sorunlardan biri de ülkeler arasındaki ödemeler dengesizliklerini gidermede başarılı olamamasıdır. Söz konusu bu sistemde para arzı üzerindeki kontrolün kısıtlı olması bu duruma yol açmaktadır. Ödemeler dengesinin açık vermesi durumunda para stoku azalmakta, fazla vermesi durumunda para stoku artmaktaydı. Para arzının daralması ülke ekonomilerinde durgunluğu beraberinde getirmektedir. Bu nedenle ülkeler altın rezervlerini muhafaza edebilmek için bazı dönemlerde sisteme müdahalelerde bulunmuşlar, söz konusu bu müdahaleler de ödemeler dengesi mekanizmasının otomatik olarak dengeye gelişinin önünde engel oluşturmuştur.¹⁸

Dolayısıyla söz konusu sistemin ülkeler arası ödemeler dengesini sağlamada başarıya ulaşamamış olması, gelişen ülkelerin ihtiyaç duydukları para talebini karşılamada mevcut altın stoğunun yeterli olmayacağı konusunda duydukları endişe altın standardı sisteminin sona ermesine yol açmış, ülkeler yavaş yavaş kâğıt para sistemine yönelmeye başlamışlardır.¹⁹

1.3.2. 1914-1944 Dönemi (İki Savaş Arası Dönem)

Ülkelerin ulusal paralarının değerini belirli miktar altın üzerinden tanımladıkları Altın Standardı Dönemi 1884- 1914 yılları arasındaki süreçte dünya ülkeleri açısından oldukça yoğun ilgi görmüş, ülkeler arası

¹⁵ Halil Seyidoğlu, Uluslararası İktisat- Teori, Politika ve Uygulama, Güzem Yayınları, İstanbul, 1999, s.540.

¹⁶ Halil Seyidoğlu, 1999, s.540-541.

¹⁷ Mahfi Eğilmez, Küresel Finans Krizi, Remzi Kitapevi, 3. Basım, 2009, s.17-18.

¹⁸ K.Case, R.Fair ve S. Oster, Ekonominin İlkeleri, Palme Yayıncılık, Ankara, 2011, s.709.

¹⁹ Nuray Terzi, 2017, s.12.

gerçekleştirilen ticari ve finansal işlemlerde altının ana aktör olduğu söz konusu sistem esas alınmıştır. Finansal sistemin önündeki tarife gibi engellerin kaldırıldığı, finansal sermayenin ülkeler arasında serbestçe hareket edebildiği bu dönem, varlığını Birinci Dünya Savaşı dönemine kadar muhafaza edebilmiştir.

Birinci Dünya Savaşı'nın başlamasıyla birlikte gerek ekonomik, gerek finansal gerekse sosyal koşullar açısından oldukça zorlu süreçlerin içerisinde geçen ülkeler, ekonomik yapılarını yeniden istikrara kavuşturabilmek, ülke içerisinde kalkınma sağlayabilmek, savaşın tüm alanlardaki yıkıcı etkilerini hafifletebilmek ve ortadan kaldırabilmek amacıyla savaş öncesi Altın Standardı sistemin geçerli olduğu dönemlerde serbestleştirdikleri uluslararası ticari faaliyetleri yeniden kontrol altına almaya başlamışlar, ticari işlemlere uygulanan tarife gibi korumacı politikaları tekrardan uygulamaya başlamışlardır.

Ülkelerin ulusal paralarının sabit kurlar üzerinden belirli miktar altına entegre edildiği Altın Standardı sisteminin terk edildiği bu dönemde uluslararası ticari ve finansal işletmelere getirilen korumacı politikalar ile esasen savaşın ekonomik ve mali alanda yarattığı ağır tahribatları finanse etmekte kullanılacak ulusal finansal sermayenin ülke dışına çıkışının önlenmesi amaçlanmıştır.²⁰ Bu dönemde uluslararası finansal sistemde altının sahip olduğu konum, yerini kağıt paralara bırakmaya başlamıştır.

Altının uluslararası finansal sistemde sahip olduğu konumunu kâğıt paralara bırakmaya başladığı bu dönemde, Altın Standardı sisteminin geçerli olduğu dönemde uluslararası finansal sistemin en önemli aktörü konumunda bulunan İngiltere de, sistemin sona ermesiyle birlikte küresel sistemdeki hegemonik gücünü Amerika'ya devretmeye başlamış, Amerika söz konusu dönemde finansal sistemin gelişmişliği ile öne plana çıkarak küresel finansal sistemde söz sahibi ülke olmuştur.²¹

Birinci Dünya Savaşı'nın ardından ekonomik ve finansal alanlarda toparlanma sürecinin içerisine giren ülkeler Altın Standardı sistemine geri dönme kararı alarak, ulusal paralarının değerini yeniden altına bağlamaya, entegre etmeye başlamışlardır. Söz konusu sisteme geri dönüşü sağlayabilmek amacıyla dünyanın farklı bölgelerinde çeşitli toplantılar gerçekleştirilmiştir. 1920 yılında gerçekleştirilen Brüksel Konferansı ve 1923 yılında gerçekleştirilen Cenova Konferansı'nda ülkelerin yeniden altın standardına dönüş süreçleri değerlendirilmiştir.

Gerçekleştirilen Cenova Konferansı'nda Altın sisteminin kendi içerisinde barındırdığı rezerv yetersizliği durumuna değinilmiş ülkelerden altın basımı konusu ihtiyatlı davranmaları ve küresel altın rezervlerini sıkıntıya sokmamak adına Merkez Bankaları'nın rezervlerinde altının yanı sıra dövize de yer verilmesi önerisinde bulunulmuştur.²² Bu önlemler ışığında ülkeler 1. Dünya Savaşı ile terk edilen

²⁰ Gülten Kazgan, Liberalizmden Neoliberalizme, Remzi Kitapevi, İstanbul, 2016, s.17.

²¹ Nuray Terzi, 2017, 13.

²² İlhan Uludağ, Uluslararası Para Sorunları, İİTA Nihad Sayar Yayın ve Yardım Vakfı Yayınları, No.331-564, 1980, s.25.

Altın Standardı sistemine dönüş süreci içerisinde girmişlerdir. Fakat Altın Standardı sisteminin yeniden gündeme geldiği bu süreç başarıya ulaşamamıştır. Dönemin küresel finans açısından en önemli hegemonik gücü konumunda bulunan Amerika’da ortaya çıkan Büyük Buhran, bu dönemin yarattığı küresel ekonomik kriz ortamı ikinci kez devreye sokulmaya çalışılan Altın Standardı Sistemi’nin başarıya ulaşmasının önünde engel oluşturmuş, bu doğrultuda gerçekleştirilen çabaları sonuçsuz bırakmıştır.

Büyük Buhran’ın yarattığı ekonomik kriz ortamı sadece ortaya çıktığı ABD ile sınırlı kalmayarak kısa süre içerisinde tüm dünya ülkelerini etkisi altına almaya başlamış, Birinci Dünya Savaşı’nın ardından toparlanma süreci içerisinde giren ülkeler, aradan fazla süre geçmeden ekonomik, mali ve finansal alanda yaşanan ağır yıkıcı koşullara ikinci kez maruz kalmışlardır.

Ülkelerin ekonomik ve finansal açıdan ciddi sorunlar yaşadığı bu söz konusu dönemde üretim sektöründe yaşanan negatif yönlü değişimler ve ülke içerisinde azalan istihdam koşulları nedeniyle oluşan işsizlik artış oranları iç ekonomik dengeyi düzene koymak isteyen, ulusal ekonomiyi istikrara kavuşturmak isteyen ülkeleri korumacı politikalar almaya yöneltmiştir. Bu doğrultuda ülkeler uluslararası ölçekli gerçekleşen ticari ve finansal her türlü işlemi yüksek tarife oranları ile kontrol altında tutma, ulusal finansal sermayenin ülke dışına çıkışını önlemek amacıyla dış ülkelere yapılan ithalatı kısma yönünde girişimlerde bulunmuşlardır.²³ Yerli üretimi destekleyen, ihracat yapan firmalara verilen teşvikler ve ithalatın önüne getirilen yüksek oranlı vergiler bahsi edilen girişimler arasında yer almıştır. Ülke içerisindeki artan işsizlik oranlarını düşürmek isteyen ülkeler, ithalatı kısıtlamak, ihracat faaliyetlerinin önünü açmak amacıyla ulusal paralarının değerini düşürmek için çeşitli politikalar geliştirmişlerdir. Fakat ülkenin ekonomik kalkınmasını desteklemek, içerisinde bulunan kriz ortamından çıkabilmek, ulusal ekonomiyi istikrara kavuşturma düşüncesiyle gerçekleştirilen bu planlamalar ve uygulanan politikalar küresel kriz nedeniyle daralan uluslararası ticaret hacmini daha da daraltmış ve düşürülmesi planlanan işsizlik oranlarının daha da yükselmesine sebebiyet vermiştir.²⁴

Dünya ticaret hacminde daralmanın, ülkelerin işsizlik oranlarında önemli artışların söz konusu olduğu bu dönemde finans piyasalarını kontrol altında tutabilmek amacıyla 1933 yılında çıkarılan Glass- Stegall Yasası ile finansal piyasaların en önemli aktörü olan, ulusal ve uluslararası finansal işlemlere aracılık eden bankaların hisse senedi ihraçları gerçekleştirmeleri yasaklanmıştır.²⁵

Ülkelerin paralarını devalüe ettikleri, korumacı tarifler ve politikalar ile ithalat faaliyetlerine kısıtlamalar getirdikleri böylesi bir ekonomik kriz ortamında ülkelerin Altın Standardı sistemini bütünüyle terk etmeleri sonucunda ülke paralarının birbirlerine entegre olamaması uluslararası ödeme sistemlerinde

²³ Dilek Özbek, E. Bulut ve B. Demirel, 2011, s.44.

²⁴ Hatice Özkurt Çokgüngör, s.20.

²⁵ Vural Fuat Savaş, 2012, s.51.

denge-sizliklerin yaşanmasına sebebiyet vermiş, tüm ülkeler tarafından geçerli uluslararası ödeme sisteminin mevcut olmaması her ülkenin ulusal para sistemlerini kendi yöntemleri ile düzenlemeye çalışmalarına yol açmıştır. Bu sayede uluslararası finansal sistemde sterlin bloku, dolar bloku ve altın blokundan oluşan parasal bloklar ortaya çıkmaya başlamıştır.²⁶ Bu şekilde var olan yeni küresel finansal sistem varlığını Bretton Woods dönemine kadar muhafaza etmiştir.

1.3.3. Bretton Woods Dönemi

İkinci Dünya Savaşı'nın ardından ülkelerin ulusal paralarının değerini belirli miktar altın üzerinden tanımladıkları Altın Standardı sisteminin tamamen sona erişi ve bu süreçte tüm ülkeler tarafından geçerli kabul edilen uluslararası para sisteminin, geerleşecek uluslararası işlemleri finanse edecek ortak bir parasal sistemin bulunmayışı ülkelerin para birimlerinin diğer ülkelerin para birimlerine entegre olmasının önünde engel oluşturmuş, bu durum da uluslararası demeler sisteminde önemli problemlerin ortaya çıkmasına sebebiyet vermiştir.

İkinci Dünya Savaşı'nın ardından uluslararası ticari ve finansal işlemlerin kolay ve hızlı bir şekilde geerleştirilmesine yardımcı olacak, uluslararası ödeme sistemlerini dengeye sokacak uluslararası parasal sistemin oluşturulmasını sağlamak üzere çeşitli görüşmeler yapılmıştır. ABD'nin Bretton Woods kasabasında geerleştirilen görüşmeye Türkiye'nin de içerisinde yer aldığı 44 ülke katılmış, yeni uluslararası parasal sistemin ne şekilde ve nasıl bir yapıda oluşturulacağı geerleştirilen toplantının ana gündem maddesini oluşturmuştur.²⁷ Söz konusu görüşmeler neticesinde İkinci Dünya Savaşı sonrasındaki küresel finansal sistemin yapısında dönüşümler meydana gelmiş ve bundan önceki dönemlerdeki finansal sistemlere benzemeyen, bütünüyle farklılaşmış yeni bir parasal sistemin temelleri atılmıştır.

Bretton Woods Konferansı ile temelleri atılan yeni parasal sistemin ortaya çıktığı dönemlerde ülkeler arasında finansal yardımların yaşandığı bir süreç söz konusuydu. İkinci Dünya Savaşı'nın ardından savaşın ağır yaralarını sarabilmek, mali açıdan sıkıntılı sürece giren ülkelerde ekonomik kalkınmayı sağlayabilmek ve finansal istikrarı temin edebilmek amacıyla gelişmiş ülkeler tarafından özellikle gelişmekte olan ülkelere finansal yardımlar geerleştirilmiştir. ABD'de savaş sonrasında geliştirilen Marshall Planı çerçevesinde az gelişmiş ülkelere yönelik yapılan finansal yardımlar söz konusu yardımlar arasında yer almaktadır. 1948-1952 yılları arasında uygulanan Marshall Yardımları neticesinde ABD toplamda 16 ülkeye finansal anlamda destek sağlamıştır.

²⁶ Nuray Terzi, 2017, 18.

²⁷ Nuray Terzi, 2017, s.19.

İlk olarak ABD'nin başlattığı, daha sonraki süreçte pek çok gelişmiş, zengin ülkenin sürece dahil olduğu bu yardımlaşma sistemi küresel finansal sistemin fon arzının artmasına, uluslararası konjonktürde yüksek hacimli sermaye yaratılmasına olanak sağlamıştır.²⁸

Ülkeler arasındaki finansal yardımların küresel finansal sistemin önemli birer parçası haline geldiği böylesine bir yapısal düzende gerçekleştirilen Bretton Woods Konferansı ile yeni bir uluslararası parasal sistemin ortaya çıkarılışı finansal sistemin yepyeni bir döneme girmesine yol açmıştır.

Sabit ayarlanabilir döviz kuru sistemi olarak da adlandırılan bu yeni parasal sistemde ülkeler, kendi ulusal paralarını sabit kurlar üzerinden ABD dolarına bağlamışlardır. ABD doları söz konusu sistemin rezerv parasını oluşturmaktadır. Rezerv para olarak ABD dolarının kullanılması tıpkı iki savaş arası dönemde olduğu gibi Bretton Woods döneminde de küresel finansal sistemin en önemli aktörünün ABD olduğunu gözler önüne sermektedir.²⁹

Ülkelerin ulusal paralarının değerini sabit kurlar üzerinden dolara ABD dolarına bağladıkları Bretton Woods sisteminde sistemin kilit ülkesi olan ABD'de kendi yerel para birimi olan doları sabit bir değer üzerinden altına bağlamıştır. Söz konusu sabit değer sistem içerisinde ons olarak ifade edilmiş, tanımlanan dolar paritesi olarak adlandırılan sistemde 1 ons altın; 35 ABD doları eşitliği kabul edilmiştir.³⁰

Sistemin ana aktörü olan ABD, sisteme üye olan yabancı ülkelerin merkez bankalarına ulusal paralarını altına dönüştürebilme imkânı sunmuştur. Şöyle ki yabancı ülkelerin merkez bankaları, kendilerinde fazla bulunan dolarları Amerika'nın merkez bankası olan Federal Rezerv Bank'a satarak, FED'den 1 ons altın= 35 dolar karşılığına denk gelecek miktarda altın alabiliyorlardı. Dolayısıyla Bretton Woods sistemi ile birlikte ülkeler ulusal paralarını direkt olarak altın cinsinden tanımlamasalar da paralarını dolaylı yoldan altına entegre etmiş olmaktaydılar. Bu nedenle ülkelerin ulusal paralarını altına entegreli olan ABD dolarına bağladıkları bu sistem altın kambiyo sistemi olarak da bilinmektedir.

Altın kambiyo sistemi olarak da bilinen sistem aynı zamanda sabit ayarlanabilir kur sistemi olarak da adlandırılmaktadır. Bretton Woods sistemine dahil olan, ulusal paralarının değerini sabit kurlar üzerinden ABD dolarına bağlayan ülkeler, uluslararası finansal sistemde ulusal paralarının belirlenen döviz paritesi etrafında %1 oranında pozitif ve negatif yönlü dalgalanmasına müsaade etmekteydiler. Bunun yanı sıra sistemin işleyişinden sorumlu tutulan, savaştan çıkmış ekonomik açıdan ağır tahribatlar almış, ödemeler dengesi açık veren ülkelerin mevcut açıklarını kapatmalarına destek olmak, bu doğrultuda faaliyet yürütmek amacıyla kurulmuş olan İMF, sistemin işleyişi sırasında ülkelerin

²⁸ Nuray Terzi, 2017, s.20.

²⁹ Nuray Terzi, 2017, s.21.

³⁰ S.Rıdvan, Karluk, 1985, s.450.

ödemeler dengesinde ciddi sıkıntılar meydana geldiğinde ülkelerin ulusal paralarını sistemin ana aktörü olan dolar karşısında devalüe ve revalüe etmelerine izin verebilmekteydi.³¹

Tüm bu sahip olduğu özellikleri itibariyle uzun yıllar finansal sistemde önemli bir yer edinmiş olan, pek çok ülkenin ulusal paralarını ABD dolarına entegre ettikleri Bretton Woods sistemi 1946 yılından 1973 yılına kadar geçen süreçte varlığını etkin bir şekilde sürdürebilmiş, küresel finansal sistemdeki ayrıcalıklı yerine uzun yıllar muhafaza edebilmiştir. Fakat sistemin içerisinde barındırdığı bir takım olumsuz etkenler 1973 yılına gelindiğinde sabit ayarlanabilir döviz kuru olarak da adlandırılan sistemin sonunu getirmiş, yıkılışına sebebiyet vermiştir.

1.3.1. Bretton Woods Sisteminin Sorunları

Dış denkleme sorunu, likidite problemi, güven ve emisyon kazançları sorunu sistemin sonunu getiren en önemli etkenler arasında yer almaktadır.

1.3.1.1. Dış Denkleme Sorunu

Bretton Woods sistemi, etkin bir dış denge mekanizmasından yoksundu. Sistemde ayarlanabilir sabit kur esas alındığı için, otomatik bir denkleme gerçekleşmiyordu. Dış denge ancak, hükümetlerin alacakları kararlar ile sağlanabilmekteydi. Fakat burada da, dış dengeyi sağlamak için ülkelerin izledikleri ekonomi politikalarının ortaya çıkardığı olumsuz sonuçların paylaşılması bakımından dengesizlikler ortaya çıkıyordu. Sistemde, ödemeler bilançosu fazla veren ülkeler, dış dengeyi sağlamanın yükünü ödemeler bilançosu açık veren ülkelere yüklemişlerdir. Bilançosu fazla veren ülkeler, bu fazlalığı giderici nitelikte kur ayarlamaları (revalüasyon) yapmaktan sürekli kaçınmışlar ve fazlayı giderici tedbirler almakta isteksiz davranmışlardı. Dış dengesi açık veren ülke ise, uluslararası likiditeyi kullanarak bunu önlemeye çalışıyor, dış açıkları tedavi tedbirleri alıncaya kadar zaman kazanıyordu. deflasyoncu politikaları benimsemez ise, son çare olarak devalüasyon yapıyor veya ithalatı kısıcıcı tedbirlere başvuruyordu. Bu politikalar, dünya ticaretinin normal gelişimini önlüyordu. Bretton Woods sistemi, ülkeleri revalüasyona değil, devalüasyon yapmaya iten bir sistemdi.³²

1.3.1.2. Likidite ve Dolara Güven Sorunu

Ülkelerin ulusal paralarının değerini ayarlanabilir sabit kurlar üzerinden uluslararası rezerv paraya entegre ettikleri Bretton Woods sisteminde, sistemin devamlılığını sürdürebilme becerisi, söz konusu

³¹ Halil Seyidoğlu, Uluslararası Finans, Güzem Can Yayınları, No:31, İstanbul, 2016, s.26.

³² Hatice Özkurt Çokgüngör, s.24.

uluslararası rezerv paranın sisteme üye ülkelerdeki mevcudiyetine bağlı olarak değişiklik gösterebilmektedir.

Bretton Woods sisteminde uluslararası rezerv olarak kabul edilen para altın ve dolardı. Altın, üretim artışının yetersiz olması ve sanayide de kullanım imkânının bulunması nedeniyle uluslararası likidite içinde önemini yitirmiştir. Ayrıca, parasal altın üretimindeki artış, dünya ticaret hacmindeki artışın gerisinde kalmıştır.

Uluslararası likiditede görülen bu eksiklik, ABD dolarıyla karşılanmaya çalışılmıştır. Bu durumda ortaya çıkan likidite artışları ise, ABD'nin ödemeler bilançosu açıklarıyla finanse edilmiştir. ABD, dış açıklarını karşılayabilmek için altın/rezerv para oranını düşürmüş, dolayısıyla dolara olan güvenin sarsılmasına yol açmıştır. Dolara karşı duyulan güvenin sarsılması sonucunda ellerinde dolar bulunduran ülkeler, bu dolarları altına çevirmeye başlamışlardır. Bunun sonucunda dünya genelinde para krizleri ortaya çıkmıştır. Dolara güvenin tekrar sağlanabilmesi için, ABD'nin ödemeler bilançosu açıklarını gidermesi gerekmiş, bu durum uluslararası likidite arzında daralma yaratmıştır.³³

1.3.1.3. Emisyon Kazançları Sorunu

Paranın üzerinde yazan değer ile basım maliyeti arasında oluşan fark emisyon kazancı olarak adlandırılmaktadır. 1984-1914 yıllarında geçerli olan Altın standardı sisteminde altının basımında oluşan bu kazanç krala gitmekteyken, kâğıt paraların finansal sistemin aktörü olduğu Bretton Woods döneminde paranın basımında oluşan bu kazanç, doların sahibi olan ABD'ye kalmaktadır. Altın'ın basım maliyetinin kâğıt paraya göre daha yüksek olduğu ve dolayısıyla Bretton Wood sisteminde yaratılan emisyon kazancının Altın Standardı sisteminde yaratılan kazançtan oldukça fazla olduğu göz önünde bulundurulduğunda sistemin hegemon ülkesi olan ABD'nin diğer ülkelere nazaran haksız kazanç sağladığı görülebilmektedir.

ABD, doların basımında yarattığı bu kazanç ile ödemeler dengesi açıklarını ve dış ülkelere gerçekleştirdiği ithalatını finanse edebilmektedir. Fakat ABD'nin aksine diğer ülkeler bu finansmanı daha zorlu yollardan sağlamak durumundadırlar. ABD'nin diğer ülkelere karşılık elde ettiği bu ayrıcalık ülkelerin Bretton Woods sistemine duydukları güvenin azalmasına yol açmış ve sistemin sonunu getiren etkenler arasında yer almıştır.³⁴

³³ S.Rıdvan, Karluk, 1985, s.472.

³⁴ Halil Seyidoğlu, 2016, s.30.

1.3.4. Bretton Woods Sonrası Dönem

Bretton Woods sisteminin yıkılmasının ardından, uluslararası para sistemi ile ilgili yeni bir arayış içine giren ülkeler, 1976 tarihlerinde Jamaika'da bir araya gelerek yeni bir finansal sistem oluşturmak üzere görüşme gerçekleştirmişlerdir. Jamaika'da gerçekleştirilen yeni finansal sistem arayış görüşmelerine Bretton Woods döneminde kurulan IMF liderlik etmiştir.

Jamaika'da gerçekleştirilen görüşmeler sonucunda ortaya çıkan ve Bretton Woods döneminin sonlanmasının ardından uluslararası finansal sistemin yeni aktörü konumunda yer alan sistemle ülkeler paralarını Altın Standardı Sistemi ve Bretton Woods döneminde olduğu gibi sadece bir ülkenin para birimine bağlamak zorunda kalmamakta, aynı zamanda ülke bilançolarında oluşabilecek herhangi bir bozulmayı gidermek amacıyla da değiştirilebilecekti. Bunun yanı sıra ülkelerin para birimleri arasındaki pariteler, kurlar da sistemin işleyişinden ve yönetiminden sorumlu IMF tarafından koruma altına alınacak, kontrol altında tutulacaktı.

Jamaika'da gerçekleştirilen toplantıda kabul edilen bu yeni sistemde ülkeler aşağıda belirtilen kriterler doğrultusunda hareket ederek, döviz kuru tercihinde bulunmuşlardır.

- i. Finansal açıdan liberalleşmelerin söz konusu olduğu dışa açık ekonomiler dalgalı döviz kurlarını tercih ederken, ekonomileri dışa kapalı olan ülkeler ise belirli ölçüde esneklik kazandırılmış sabit döviz kurlarını kabul etmişlerdir.
- ii. Üretim ve ihracatları çeşitli olan ülkeler dalgalı döviz kurunu seçerken, üretim ve ihracatları belli birkaç mala dayanan ülkeler esneklik kazandırılmış sabit döviz kurunu benimsemişlerdir
- iii. Ekonomik açıdan büyük, küresel sistemin hegemon gücü olarak kabul edilen ülkeler dalgalı döviz kurlarını küçük ülkeler ise esneklik kazandırılmış sabit döviz kurlarını benimsemişlerdir.
- iv. Enflasyon oranları arasında farklılıklar olan ülkeler dalgalı, birbirine yakın oranlar olan ülkeler ise esneklik kazandırılmış sabit döviz kurunu kabul etmişlerdir.

Bretton Woods sonrası küresel finansal sistemin yeni dönemini oluşturan söz konusu sistemde gelişmiş sanayi sistemlerine sahip, sanayileşme altyapısını büyük ölçüde gerçekleştirmiş ülkeler esnek kur sistemini tercih etmişlerdir.

Bretton Woods döneminde ortaya çıkan ve Bretton Woods sonrasındaki finansal sistemin işleyişinden de sorumlu tutulan kurum olan IMF' nin finansal sistem içerisinde yer alan ülkelere yol göstermek amacıyla yürüttükleri faaliyetler, 1970'li yıllarda altına dayalı para sisteminden çıkılarak, değişken döviz kuru politikasına geçişle birlikte başlamıştır. Daha önceleri, döviz kurunda yapılacak değişikliği karşılıklı danışma çerçevesinde yapmayı zorunlu kılan ve bunun mekanizmasının da IMF tarafından yönetildiği sabit döviz kuru sistemi yürürlükte bulunmaktaydı. Bu sebeple devalüasyon ve revalüasyon

gibi durumlarla çok sık karşılaşılmakta ve bu kararı alacak olan ülkenin kararının diğer ülkeleri büyük ölçüde etkilememesi ve karşılıklı ayarlamalara yol açmaması için IMF gibi yol gösterici bir kuruma büyük ölçüde ihtiyaç duyulmaktaydı.³⁵

1973 yılından itibaren gelişmiş konumundaki IMF üyesi ülkeler, değişken döviz kuru politikası uygulamasına geçmişlerdir. Özellikle gelişme yolundaki diğer üye ülkeler de artan oranda bu politikaya yönelmiş ve benimsemişlerdir. 1980'li yıllarda IMF'nin varlık sebebi de değişken döviz kuru yönteminin yaygınlık kazanmasıyla birlikte tartışma konusu olmaya başlamıştır. Bu yöntemin bir sonucu olarak her gün ülkelerde devalüasyon veya revalüasyon kendiliğinden oluşmaya başlamış ve böyle bir ortamda IMF'ye danışma büyük ölçüde önemini yitirmiştir.

1980'li yılların sonlarına doğru sosyalist sistemdeki ülkelerin giderek artan bir şekilde piyasa ekonomisi düzenine geçiş hareketleri ve Doğu Blok'unun parçalanması; IMF gibi tüm bu değişimleri yönlendirecek ve gelişmeleri gözetecek bir uluslararası organa olan ihtiyacı yeniden ortaya çıkarmıştır. Bu noktada IMF'nin bu görevi üstlenebilecek tek kurum olduğu düşüncesi üzerinde fikir birliği oluşmuştur.

Tüm bu gelişmelerden sonra, gelişmiş ülkeler tarafından G7 adı verilen bir topluluk oluşturulmuştur. G7'nin üyeleri ABD, Japonya, Almanya, Fransa, İngiltere, Kanada ve İtalya'dır. Söz konusu ülkelerin liderleri zaman zaman bir araya gelerek gelişmiş ülkelerin ekonomik sorunlarını değerlendirip özellikle uluslararası parasal sistemi etkileyecek kararlar alabiliyorlardı. Örneğin; Alman Mark'ının değeri yükselmiş ya da ABD'de faizler düşük kalmışsa ve diğer gelişmiş ülkelerin ekonomilerini bu gelişmeler etkilemeye başlamışsa, söz konusu ülkelerin liderleri ortak karar çerçevesine ilgili ülkeye gerekli tavsiyelerde bulunuyor, ilgili ülke de bu tavsiyeye genellikle uymak mecburiyetinde kalıyordu. İlgili kararlar, ulusal paralarının dış değerini belirlemede geniş ölçüde gelişmiş ülkeleri izleyen diğer ülkeleri de etkilemekte, böylelikle sadece G7 ülkeleri çerçevesinde uluslararası parasal ve ekonomik sorunların çözülmesi mümkün olabilmekteydi. Bu durumda IMF, büyük ölçüde G7'nin kararlarından etkilenen, bir başka deyişle bu ülkeler arasındaki danışma mekanizmasını işletmek yerine bu kararlara uyan bir kurum haline dönüşmüş olarak hareket ediyordu. IMF bünyesinde yer almakla birlikte, G7 içinde yer almadıkları için gelişme yolundaki ülkelerin, kendilerini de etkileyecek bu kararlara katılmaları mümkün olamamaktaydı.

IMF ile en fazla sorun yaşadıkları "koşullara bağlama" konusunda, gelişme yolundaki ülkelere; IMF imkânlarını kullanmak suretiyle bir ekonomik istikrar programını yürürlüğe koymanın bedelini,

³⁵ Mahfi Eğilmez, IMF Dünya Bankası ve Türkiye, Tütünbank Yayınevi, 1996, s.124.

birtakım koşullara göre hareket etmek olması sebebiyle, genellikle sağlayamıyor ve bu durum bu ülkelerin ciddi sıkıntılar yaşamasına yol açıyordu.

IMF'nin aynı 1973'te yaşanan petrol krizine benzer bir işlev ile yeniden gündeme geldiği, 1990-1991 yıllarında yaşanan Körfez Krizi'nde de krizden zarar gören ülkelere gelen tüm yardımları koordine ederek, burada hem söz konusu ülkelerin ekonomik durumunu en yakından izleyen bir kurum olarak işlev görmüş hem de tarafsız bir organa duyulan gereksinimi gidermiştir.

Dünya ekonomisinin yeni boyutlar kazanmaya başladığı, eski planlı ekonomilerin yerini piyasa ekonomilerinin aldığı 1990'lı yıllarda da söz konusu ülkelerin piyasa ekonomisine ya da bir başka deyişle kapitalist ekonomik düzene geçişinde en önemli rolü yine IMF stlenmiştir. IMF, bu ülkelere hem yeni bir sistem değişimi imkânı kolaylığı yaratmış, hem de danışmanlık hizmeti vermeye başlamıştır.³⁶

İlgili ülkelerde geçiş sürecinin yarattığı sıkıntı ve tıkanıklıkların tespit edilebilmesi ve bu buhranlı zamanların kolay atlatılabilmesi için çözümler üretilmesi yine IMF tarafından üstlenilmiş ve görev edinilmiştir. Bu bağlamda IMF'nin bu tür geçici imknlar yaratıp, ilgili ye ülkelerin yararlanmasına sunması, gelişmiş ülkeler arasında anlayış ve uygulama birliğine dayalı bir koordinasyon yaratmasından çok daha kolay olduğu söylenebilir. Sistem değişimi kolaylığının kısa zamanda önemli oranda başvurulan bir kaynak haline gelmiş olması da bunun bir göstergesi niteliğindedir.

³⁶ Mahfi Eğilmez, 1996, s.125.

2. FİNANSAL MERKEZLERİN TEORİK ALTYAPISI

2.1.Finans Merkezi Kavramı

Günümüzde ülkeler arasındaki ticarete yön veren, ticari ve parasal faaliyetlerin gerçekleştirildiği finans merkezlerinin tarih sahnesinde ortaya çıkışı aslında oldukça eskiye dayanmaktadır. Tarihin eski dönemlerinden itibaren birçok şehir, bulundukları bölgede ve coğrafi konum itibarıyla kendisine yakın şehirler arasında ticari ve finansal faaliyetlerin gerçekleştirilmesinde köprü rolü oynamış, söz konusu faaliyetlere aracılık etmişlerdir.

Var oluşu eski çağlara dayanan finans merkezleri özellikle ülkelerin kapılarının birbirine açıldığı, ticari faaliyetlerdeki sınırların ortadan kaldırılmaya başlandığı küreselleşme süreciyle birlikte küresel ekonomi sisteminin önemli bir parçası haline gelmiştir.

Küresel ekonomik ve finansal sistemin önemli aktörü haline gelen finans merkezleri kavramsal açıdan tek bir tanımlama veya tek bir işlev ile ifade edilememektedir. Söz konusu kavramla ilgili günümüze kadar ulaşmış birçok tanımlama mevcuttur. En geniş anlamıyla finans merkezi, birden çok finansal enstrümanı ve hizmeti ortak bir alanda birleştiren, finansal faaliyetlere aracılık eden kurum ve kuruluşları içerisinde barındıran bölgeler olarak tanımlanmaktadır. Bu tanımlamaya göre bu alanlar bir coğrafyadaki veya bir şehirdeki finansal faaliyetleri organize eden, bu faaliyetlerin gerçekleştirilmesine aracılık eden kurum ve kuruluşların çoğunlukta bulunduğu, daha geniş bir şekilde ifade edilecek olursa uluslararası alanda faaliyet gösteren mali kurum ve kuruluşların yer aldığı, ulaşım, iletişim ve ticaret imkanlarının gelişmişliği ile ön plana çıkan, bölgesel ve küresel düzeyli menkul kıymet ticaretinin gerçekleştiği şehirlerdir.³⁷

Bu tanımlamanın yanı sıra literatürde finans merkezleriyle ilgili çeşitli tanımlamalara da yer verilmiştir.

Bu kapsamda yapılan bir tanımlamada bu merkezlerin, fon arzının ve talebinin karşılaştığı, gerek bölgesel gerek küresel alanda faaliyet gösteren bankaların faaliyette bulunduğu, menkul kıymet ticaretine aracılık eden alanlar olduğu ifade edilmiştir.³⁸

Bu tanımlara ek olarak finans merkezi kavramına Onuncu Kalkınma Planı'nda da yer verilmiş, bu bölgelerin finansal işlemlerin şehirlerin diğer bölgelerine nazaran daha hızlı ve yüksek hacimlerde gerçekleştirildiği alanlar olduğuna vurgu yapılmıştır.³⁹

³⁷ Hüseyin Yılmaz, “İstanbul’un Uluslararası Finans Merkezleri İle Rekabet Düzeyinin Saptanmasına Yönelik Bir Çalışma”, *10.Bilgi, Ekonomi ve Yönetim Kongresi*, İstanbul: İstanbul Kültür Üniversitesi, 28-31 Ekim 2010, s.145.

³⁸ Sadi Uzunoğlu, *Bölgesel Finans ve Hizmet Merkezi*: İstanbul, İstanbul: İTO Yayınları, 2000, s.43.

³⁹ Kalkınma Bakanlığı, *Finansal Hizmetler Özel İhtisas Komisyon Raporu*, Ankara 2014, 144.

Türkiye'nin Onuncu Kalkınma Planı'nda finans merkezleri bu şekilde tanımlanırken, bir başka tanımlama da Hong Kong Merkez Bankası tarafından yapılmıştır. Finans merkezlerine yönelik yapılan bu tanımlama da literatürde önemli bir yere sahiptir. Çünkü Hong Kong günümüzün küresel sisteminde yer alan en gelişmiş finans merkezlerindendir. Hong Kong Merkez Bankası tarafından yapılan bu tanımlamada finans merkezlerinin ekonomik büyüme ve kalkınmanın gerçekleştirilebilmesi açısından büyük öneme sahip olan finansal aracılık işlemlerinin ulusal düzeyden ziyade, küresel düzeyde gerçekleştirildiği alanlar olduğu ileri sürülmüş, dolayısıyla bu alanların ülkelerin kalkınmasına katkı sağlayan merkezler olduğu vurgulanmıştır.⁴⁰

Görülüşü üzere literatürde finans merkezleri kavramına ilişkin birçok tanım yer almakta, tüm ülkeler için geçerli tek bir tanımlama bulunmamaktadır. Yani ülkeler finans merkezlerini birbirinden farklı şekilde tanımlandırmakta ve aslında finans merkezlerine birbirinden farklı işlevler atfetmektedirler.

2.2.Finans Merkezi Türleri

Günümüzde finans merkezleriyle ilgili birçok sınıflandırma söz konusudur. Bu sınıflandırmaların bazılarında bu alanlarda gerçekleştirilen faaliyetlerin büyüklüğü dikkate alınırken bazılarında finansal faaliyetlerin ve bu faaliyetlere aracılık eden kurumların işlevi ön planda tutulmuştur. Mevcut tanımlamalardan biri Uluslararası Para Fonu (International Monetary Found) tarafından yapılmıştır.

IMF, finans merkezlerini bölgesel, ulusal, uluslararası, off shore, ve ihtisaslaşmış (ürün odaklı) finans merkezleri olarak 5 gruba ayırmıştır.

2.2.1. Bölgesel Finans Merkezleri

En genel tanımıyla bir coğrafyanın veya bir ülkenin sınırları belirlenmiş, kısıtlı bir alanında faaliyet gösteren finans merkezleri, bölgesel finans merkezleri olarak adlandırılmaktadır.⁴¹ Bu merkezler diğer finans merkezlerinin aksine daha kısıtlı bir alana hitap etmekte, yalnızca coğrafi konumu itibariyle bulunduğu bölgedeki şehirlerin ticari ve finansal faaliyetlerine aracılık etmekte, yalnızca o şehirlerin taleplerine karşılık vermektedir.⁴²

Finansal kurum ve kuruluşların, finansal hizmet talebinde bulunanlara erişimini kolaylaştıran geniş bir ulaşım altyapısına ve iletişim ağına sahip olması, gelişmiş finansal enstrümanlara sahip olması ve yasadışılığı önlemek, finansal faaliyetlerde kara para aklamanın önüne geçmek amacıyla yabancı

⁴⁰ Yam Joseph, "Competition and Cooperation Among Global and Regional Financial Centres", BIS Review, 2008, Vol.58, www.bis.org/review/r080514.pdf.

⁴¹ Sadi Uzunoğlu, Bölgesel Finans ve Hizmet Merkezleri: İstanbul, İstanbul: İTO Yayınları, 2000,s.42.

⁴² Rıdvan Öncel, "Uluslararası Finans Merkezleri ve İstanbul'un Finans Merkezi Olma Potansiyeli'nin İncelenmesi", *Yüksek Lisans Tezi*, Karabük Üniversitesi SBE, 2019), s.21.

yatırımcılarla finansal kurumlar arasında anlaşmaların yapılması bölgesel finans merkezlerinin sahip olduğu özelliklerdir.⁴³

2.2.2. Ulusal Finans Merkezleri

Ulusal finans merkezleri, içerisinde yer aldığı bölgedeki yerel finansal işlemlerin yoğunlukta bulunduğu merkezlerdir.

Bu finans merkezlerinde gerçekleşen işlemler farklı coğrafyalarda veya farklı ülkelerde bulunan yabancı yatırımcıların taleplerinden ziyade yerel yatırımcının taleplerine karşılık verebilecek niteliktedir.⁴⁴

2.2.3. Uluslararası Finans Merkezleri

Uluslararası finans merkezleri, ulusal ve bölgesel finans merkezlerinden farklı olarak, finans piyasalarına ilişkin faaliyetlerin bölgesel alandan ziyade, daha geniş bir alanı kapsayacak şekilde uluslararası alanda gerçekleştiği, yani fon açığı olanlarla fon fazlası olanların uluslararası arenada karşı karşıya geldiği merkezlerdir.⁴⁵

Bu merkezler sayesinde finansal piyasalar birbirlerine açık hale gelmekte, dünyanın bir yerindeki yatırımcı, kendi coğrafyasının çok uzağındaki bir bölgedeki finansal kurum aracılığıyla işlem yapabilmekte, farklı finansal enstrümanları kullanabilmektedir.⁴⁶

Uluslararası Finans merkezlerine Londra Finans Merkezi örnek olarak gösterilebilir. Londra uluslararası finans merkezi niteliğine sahip olduğu için, Türkiye’deki bir Türk yatırımcı Londra Finans merkezi aracılığıyla dünyanın farklı ülkelerindeki finansal ürünlere yatırım yapabilmektedirler. Dolayısıyla dünyanın her yerindeki yatırımcı veya bankalar gibi finansal kurumlar finans piyasasına dair tüm işlemleri bu merkezler üzerinden gerçekleştirebilmektedirler.

Bu merkezlerde gerçekleştirilen işlemlerin çoğu uluslararası- sınır ötesi finansal faaliyetlerden oluşmaktadır. Bunun yanı sıra yatırımcılar bu merkezlerde, finans merkezinin bulunduğu ülkenin para biriminin yanı sıra birçok ülkenin para birimi ile işlem yapabilmektedirler.⁴⁷

Farklı para birimlerinin ve farklı ülke piyasalarındaki finansal enstrümanların kullanılabilmesi kur riski açısından yatırımcılara çok büyük avantaj sunmaktadır. Bu finans merkezlerinde işlem gören

⁴³ Abdullah Kılıçaraslan, “Türk Finans Sistemi ve İstanbul Finans Merkezi’nin Türk Finans Sistemi Üzerindeki Muhtemel Etkileri”, *Yüksek Lisans Tezi*, KTO Karatay Üniversitesi SBE, 2014), s.92,

⁴⁴ Sadi Uzunoğlu, 2000, s.40.

⁴⁵ Rıdvan Öncel, 2019, s.20.

⁴⁶ Nevzat Öztangut, “Bölgesel Finans Merkezleri Olarak İstanbul’un Karşılaştırmalı Konumu”, *Active Academy* 5. Uluslararası Finans Zirvesi, Swissotel, İstanbul, 2007, s.3.

⁴⁷ Eda Şingar, “Dünyadaki Uluslararası Finans Merkezlerinin Kritiği ve Türkiye İçin Öneriler Yeterlilik Etüdü, Ankara,2013, s.5.

yatırımcılar, işlem yaptığı enstrüman sepetini çeşitlendirerek hem işlem sonucunda karşı karşıya kalabileceği riskini azaltmakta, hem de dünyanın farklı ülkelerindeki finansal ürün ve hizmete tek bir merkez üzerinden erişim sağlayarak işlem maliyetlerini minimum düzeye indirebilmektedir.

Tüm bu gerekçeler uluslararası finans merkezlerini yatırımcılar ve finansal işlemlere aracılık eden ve kurum ve kuruluşlar açısından günümüzün cazibe merkezleri haline getirmektedir.

2.2.4. Off – Shore Finans Merkezleri

Off-Shore finans merkezleri yerel kurum ve kuruluşlardan ziyade, finans merkezinin bulunduğu ülkede yerleşik olmayan yabancı yatırımcılara finansal hizmet sunan merkezlerdir.⁴⁸ Bu merkezler aracılığıyla yatırımcılar dünyanın farklı yerlerindeki finansal ürünler veya dünyanın farklı yerlerindeki piyasalarda işlem görme imkânı bulmaktadırlar.

Dünyanın farklı yerlerindeki yabancı yatırımcılar Off -Shore Finans Merkezleri (OFM)'nde gerçekleştirecekleri finansal hizmetleri, finans merkezinin bulunduğu ülkenin para birimi ile değil yabancı para birimi ile gerçekleştirmektedirler.

Bu merkezlerde işlem gören yatırımcı veya finansal kuruluşlar o ülkenin vergi sınırlaması gibi her türlü denetiminden muaf tutulmaktadır. Denetim ve yoğun prosedürden muaf tutulmak da yabancı yatırımcılara hem rahat bir yatırım ortamı sunmakta hem de işlem maliyetlerini minimum düzeyde tutmaktadır.⁴⁹

Minimum işlem maliyeti avantajının yanı sıra bu finans merkezlerinde gerçekleştirilen faaliyetler gizlilik kapsamında yürütülmekte, yatırımcıların finansal işlemlerine dair herhangi bir bilgi o ülkede yer alan herhangi bir kurum veya kuruluş ile paylaşılmamaktadır. Kara para aklama gibi mali suçlar veya terörizm gibi siyasi suçlar gizlilik kapsamı dışında tutulmaktadır.⁵⁰

2.2.5. Ürün Odaklı (İhtisaslaşmış) Finans Merkezleri

Ürün odaklı finans merkezleri, bir diğer ismi ile ihtisaslaşmış finans merkezleri, finansal hizmetlerin gerçekleştirilmesi için yatırımcılara belirli ürün ve finansal enstrüman sunan alanlardır. Bu finans merkezlerinde yatırımcılar bankacılık, vergisel düzenlemeler gibi pek çok alanda avantaj ile karşılaşmaktadırlar. Ayrıca bu finans merkezleri bölgesel ve uluslararası finans merkezleriyle ortak bir bölgede yer almaktadır.⁵¹

⁴⁸ Zoromé, A. (2007). Concept of offshore financial centers: In search of an operational definition. IMF Working Papers, s. 7.

⁴⁹ TSPAKB, Maceristan Sermaye Piyasası, OffShore Finans Merkezleri, Sermaye Piyasasında Gündem, 2011.

⁵⁰ Rıdvan Öncel, 2012, s.23.

⁵¹ Sadi Uzunoğlu, 2000, s.45.

2.3.Finans Merkezi Olmanın Kriterleri

Finans merkezlerine sahip olabilmek eski çağlardan itibaren çoğu ülke için öncelikli hedeflerden birisi haline gelmiştir. Fakat ülkelerin dünya ticaretine yön veren, yüksek hacimli uluslararası finansal işlemlere aracılık eden finans merkezlerine sahip olabilmeleri için sağlamaları gereken kriterler bulunmaktadır. Bunlar ayırt edici faktörler, fark meydana getirici faktörler ve rekabet için göreceli faktörler olmak üzere 3 ana grupta birleşmişlerdir.

2.3.1. Ayırt Edici Temel Faktörler

Ayırt edici temel faktörler politik istikrar, coğrafi konum ve ülkelerin birbirlerine olan yakınlığı, yasal ortam, düzenleyici ve denetleyici kurumların mevcudiyeti ve mali ortam gibi kriterlerden oluşmaktadır.

2.3.1.1. Ekonomik ve Politik İstikrar

Bir ülkenin uluslararası arenada ticari ve finansal işlemlere aracılık edecek finans merkezi konumuna erişebilmesi, bu alandaki potansiyelini küresel alanda sergileyebilmesi için sağlaması gereken kriterlerden bir tanesi ekonomik ve politik istikrardır.

En genel tanımıyla ekonomik istikrar, ülkenin hem kendi iç piyasasında hem de uluslararası piyasalarda yaşanabilecek değişimlere ve dalgalanmalara karşın piyasa enstrümanlarını ve politika araçlarını kullanarak kendisini dengeli bir yapıya kavuşturmasıdır.⁵²

Politik istikrar ise, ekonomiyle ilgili alınan kararların, planlanan politikaların ve bu doğrultuda atılacak adımların başarıya ulaşabilmesi için ülke içerisindeki sosyal ve siyasi karmaşa riskinin minimum düzeye indirilmesini ifade etmektedir.⁵³

Bir ülkenin finans merkezi olabilmesi, dolayısıyla yabancı yatırımcının ve finansal işlemlere aracılık eden kurumların dikkatini çekebilmesi açısından politik istikrar oldukça önemli bir kriterdir. Yabancı yatırımcıların ve kurumların finans piyasasına yönelik işlemlerin gerçekleştirilmesi amacıyla uluslararası finans merkezlerini, yani kendi ülkesi dışındaki, farklı coğrafyalardaki finans merkezlerini tercih edebilmeleri için öncelikle söz konusu ülkenin ekonomik ve politik açıdan istikrarlı ve güvenilir bir yapıya kavuşmuş olması gereklidir.⁵⁴ Çünkü ekonomik ve politik istikrarın saplanmadığı, dolayısıyla

⁵² Eda Dineri, “Mali Disiplinin Sağlanması ve Ekonomik İstikrar: Türkiye Örneği”, Türk Sosyal Bilimler Araştırma Dergisi, Hasan Kalyoncu Üniversitesi, Nisan 2021, s.39.

⁵³ Sadi Uzunoğlu, 2000, s.48.

⁵⁴ Eda Şingar, 2013, s.11.

yatırımcı için uygun güven ortamının oluşturulmadığı bir ülkede finansal işlemlerin gerçekleştirilmesi de pek mümkün olmamaktadır.

Bu nedenle ülkelerin finans merkezi olma yolunda ekonomik ve politik yapılarını istikrara kavuşturmaları gerekmektedir.⁵⁵

2.3.1.2. Coğrafi Konum ve Yakınlık

Ülkelerin UFM olabilmeleri, bulundukları coğrafyanın konumuna, ülkenin diğer ülkelere yakınlığına ve jeopolitik şartlarına da bağlıdır.

Ülkenin dünyadaki önemli global finans merkezlerine, finansal piyasalara ve pazarlara yakın olması finans merkezi olarak faaliyet gösterebilme şansını arttırmaktadır.⁵⁶

Aynı zamanda ülkenin jeopolitik konumu gereği deprem gibi doğal afetlerin sıklıkla gerçekleşmediği bir coğrafyada yer alması yabancı yatırımcının ülkeye olan ilgisini arttırmaktadır.⁵⁷

2.3.1.3. Yasal Ortam ve Düzenlemeler

Bir ülkenin finans merkezi konumuna erişebilmesi, güçlü ekonomik yapıyı sağlamasının yanı sıra finans merkezine ev sahipliği yapan ülkedeki ticari ve finansal faaliyetlerin ve sosyal yaşamı düzenleyen yasal ortamın varlığına ve bu çerçevede gerçekleştirilen denetlemelerin ve düzenlemelerin niteliğine de bağlıdır.

Bu çerçevede bir şehir veya bir ülkenin finans merkezi konumuna erişebilmesi için oldukça güçlü ve sağlam bir yasal altyapıya ve bu güçlü altyapı temelleri üzerine inşa edilmiş düzenlemelerin mevcudiyetine gerek duyulmaktadır.

Söz konusu bu yasal altyapı, finans merkezine sahip ülkenin hukuk sistemi, hukuki sistemin aktörü olan ve özellikle finansal sisteme ilişkin denetlemeleri gerçekleştiren kuruluşların varlığından oluşmaktadır.⁵⁸

2.3.1.3.1. Hukuki ve Mali Ortam

Gelişmiş hukuk normları ve bireyler ve ülkeler arasındaki finansal faaliyetlere aracılık eden bankalar ve diğer finansal kuruluşların bu hukuki normlara uyumlu hareket etmesi yabancı yatırımcının finans

⁵⁵ TSPAKB, 2007, s.9.

⁵⁶ Rıdvan Öncel, 2019, s.24.

⁵⁷ İTO, 2008, s.33.

⁵⁸ Eda Şingar, 2013, s.15.

merkezin ve dolayısıyla bu merkezlere ev sahipliği yapan ÷lkeye olan güveninin artmasına ve söz konusu ÷lkeyi uluslararası arenada ayrıcalık elde etmesine sebebiyet vermektedir.⁵⁹

2.3.1.4. Düzenleyici ve Denetleyici Kurumların Varlığı

Ülke içerisindeki ticari ve finansal kurum ve kuruluşların gerçekleştirecekleri faaliyetlere ilişkin kuralları oluşturan ve söz konusu kurumlara ilişkin denetlemeleri gerçekleştiren denetim mekanizmalarının varlığı da ülkenin finans merkezi olma potansiyelini etkilemektedir.

Denetim mekanizması konumunda bulunan kurumlar tarafından gerçekleştirilecek düzenlemelerin ülkeler ve bireyler arasındaki adil rekabeti destekleyecek nitelikte olması, ticari rekabette oluşabilecek adaletsizliklerin önüne geçebilecek etkin bir denetim mekanizmasının varlığı güvenilir bir finans merkezi ortamı için oldukça kritik bir öneme sahiptir.⁶⁰

2.3.2. Fark Yaratıcı Faktörler

Fark yaratan faktörler nitelikli işgücü kaynağı, vergilendirme politikaları ve altyapı kriterlerinden meydana gelmektedir.

2.3.2.1. Nitelikli İşgücü

Uluslararası finans merkezlerine sahip ülkelerde finansal faaliyetlerin gerçekleşmesinde rol oynayacak, finansal hizmetlere aracılık edecek beşerî sermayenin yapısı da oldukça önem arz eden bir unsurdur. Bu ülkelerdeki beşerî sermayenin oluşacak yeni iş kollarına uyum sağlayacak şekilde dönüşmesi, nitelik açısından uzmanlaşmış olması gerekmektedir.

Bunun yanı sıra uluslararası finans merkezi konumuna gelen ÷lke yurt dışındaki yerleşikler için de çalışma alanı açısından cazibe merkezi haline gelmekte, söz konusu ÷lkeye dış ÷lkelerden nitelikli beyin göçü başlamaktadır.⁶¹

2.3.2.2. Vergilendirme Politikaları

Ülkede küresel ölçekte faaliyet gösterecek finansal sistemin varlığını temin edebilmek, yabancı yatırımcılar için finans merkezinin içerisinde yer aldığı ülkenin piyasasını, pazarını cazibe merkezi

⁵⁹ İTO, 2008, s.32.

⁶⁰ Eda Şingar, 2013, s.20.

⁶¹ Budak, A. ve Emre, Z. (2006). Borsa Şirketleşmeleri ve İMKB Özelleşmesi. Türkiye Sermaye Piyasası Aracı Kuruluşları Birliği, 2006.

haline getirebilmek için finansal piyasalara vergisel düzenlemeler getirilmeli, piyasalarda yerli ve yabancı yatırımcılara sunulacak ürünlerin gereksiz vergi yükünden arındırılması gerekmektedir.⁶²

2.3.2.3. Altyapı

Finans merkezi olmak isteyen bir şehrin güçlü fiziksel altyapısının olması gereklidir. Fiziksel altyapı imkânları üzerinde en çok düşünülmesi gereken husustur. Finans merkezleri açısından hayati derecede önem taşıyan altyapı; ileri teknoloji içermeli, bilgi iletişim destekli olmalı, üst seviye veri yönetimine sahip, etkin ve maliyeti optimal olmalıdır. Diğer finans merkezleri ile rekabet edilmesi noktasında altyapının önemi büyüktür. Altyapı olanakları yeterli seviyede olmayan bir merkeze uluslararası büyüklükte bir şirket yatırım yapmayacaktır.

2.3.3. Rekabet Edici Faktörler

Yaşam Kalitesi ve şehrin/ülkenin imajı bir şehrin finans merkezi olabilmesi için sağlaması gereken, rekabet yaratan kriterleri oluşturmaktadır.

2.3.3.1. İmaj

Bir bölgenin veya ülkenin küresel alanda hizmet sunacak finans merkezi konumuna erişebilmesi, dünyanın farklı bölgelerindeki yabancı yatırımcıları ve finansal işlemlere aracılık eden kurum ve kuruluşları ülkesine çekebilmesi için söz konusu bu yabancı yatırımcılar ve kurumlar/kuruluşlar tarafından yatırıma elverişli, cazibe merkezleri olarak değerlendirilmeleri gerekmektedir. Yabancı yatırımcının ilgisini çekebilme noktasında da ülkenin gerek ulusal gerek uluslararası arenada sergilemiş olduğu duruşu, küresel ekonomik sistemdeki yeri ve ekonomik ve finansal alanda verdiği mesaj kritik önem arz etmektedir.

Finans merkezine ev sahipliği yapacak ülkenin ekonomik ve finansal alanda sağlam bir duruş sergilemesi ve küresel piyasaya birbirleriyle tutarlı mesajlar vermesi gerekmektedir.

2.3.3.2. Yaşam Kalitesi

Küresel ölçekli faaliyet sunacak finans merkezlerinde yabancı ülkelerden ülkeye gelecek, özellikle finans alanında nitelik kazanmış beyin göçü büyük önem arz etmektedir. Finansal alanda uzmanlaşmış, nitelik kazanmış işgücünün finans merkezine ev sahipliği yapan ülkeyi tercih edebilmesi için ekonomik

⁶² Fatih Çevik, “Uluslararası Finans Merkezleri, Ülke Ekonomilerine Etkileri ve İstanbul’un Potansiyeli”, Yüksek Lisans Tezi, İstanbul Ticaret Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul, 2009, s.37.

ve finansal alanda gerçekleştirilmiş iyileştirmelerin, yaratılmış sağlam olanakların yanı sıra, ülkedeki sosyal yaşam, kültürel faaliyetler ve çalışma koşullarının uygunluğu da oldukça önemlidir. Yabancı ülkelere nitelikli işgücü çekebilmek için sosyal yaşama ve çalışma hayatına yönelik düzenlemelerin yapılması gerekmektedir.⁶³

2.4.Finans Merkezlerine Sahip Olmanın Avantaj ve Dezavantajları

Bölgesel veya uluslararası finans merkezlerine sahip olan ülkeler/ şehirler çeşitli avantajlarla karşı karşıya kalmaktadır. Ekonomik büyüme, ülkeye gerçekleşen yabancı fon akışları, kısa süre içerisinde daha az maliyete katlanılarak kurulabilir olma, daha az çevre kirliliği, finans sektöründe oluşan rekabet sonucu ortaya çıkan verimlilik artışları, ev sahibi ülkede istihdam artışı ve bunu destekleyecek nitelikli eğitim politikalarının ortaya çıkışı bu avantajlardandır.

2.4.1. Ekonomik Büyüme

Bir şehir ulusal özellikle de küresel alanda faaliyet gösteren uluslararası finans merkezlerine sahip olduğunda dünyanın farklı bölgelerindeki yatırımcılar veya finansal kurumlar fonlarını o ülkede değerlendirmekte dolayısıyla finans merkezine sahip olan ülkeye yüksek hacimlerde sermaye girişi yaşanmaktadır. Sermaye girişi yoğun olduğu için yabancı finansal kuruluşlar ev sahibi ülkede merkezler/şubeler açmaya başlamakta, dolayısıyla yabancı yatırımcıların finans merkezine olan ilgisi giderek artmaktadır. Finans merkezine olan ilginin artması da ülkenin iç piyasasında finansman enstrümanlarının artmasına yol açmakta, bu durum da yatırımcıların fon kaynaklarına kolay bir şekilde erişebilmelerine ve yatırımlarını daha düşük maliyetlerle finanse edebilmelerine olanak sunmaktadır. Tüm bu etkiler de piyasaların verimliliğini artırarak, ekonomideki büyümeye hız kazandırmaktadır.⁶⁴

2.4.2. Uluslararası Fon Akımları

Bir şehir veya ülke uluslararası finans merkezi olarak nitelendirildiğinde yabancı sermaye o ülke veya şehir üzerinden yoğun bir şekilde geçmeye başlamakta, bu durum da ülke ekonomisine önemli katkılar sağlamaktadır. Ülkeye gelen yabancı sermaye akışı mali piyasaların derinleşmesine yol açmakta, mali piyasalarda meydana gelen derinleşme de belirli bir düzeye kadar gerçekleşen sermaye çıkışlarında ülkenin ekonomik kırılganlığını azaltmaktadır. Ülke, ekonomik küçülme ve durgunluğa daha sağlam bir şekilde karşı koyabilir hal almaktadır.

⁶³ Rıdvan Öncel, 2019, s.29.

⁶⁴ TSPAKB, Global Finans Merkezleri ve İstanbul, İstanbul: TSPAKB Yayınları, 2007, s.4.

Fakat bu durum küçük ölçekli sermaye çıkışlarında söz konusu olmaktadır. Aksi taktirde herhangi bir sebepten ötürü ülkeden kısa süre içerisinde yüksek miktarda sermaye çıkışı meydana gelirse ülke ekonomik krizlere açık hale gelmekte, ciddi mali sorunlarla karşı karşıya kalabilmektedir.⁶⁵

2.4.3. Hızlı Kurulma

Ülkeler ulusal veya uluslararası alanda finansal hizmet sunan, finansal işlemlere aracılık eden merkezlere sahip olmaya karar verdiklerinde, bu kararlarını uygulayabilmeleri sanayi ve üretim sektörüne kıyasla daha kısa bir süre içerisinde gerçekleşebilmektedir.⁶⁶

Örneğin bugün tekstil alanında faaliyet gösterecek bir fabrikanın kurulması veya teknolojik araçlar üretecek bir işletmenin var olabilmesi için çok büyük fabrikaların ve üretim tesislerinin inşasına, üretimi gerçekleştirecek makinaların üretimine veya ithaline ihtiyaç duyulurken, finansal ekosistemin parçası haline gelen, finans merkezlerini oluşturan bankalar ve aracı kurumlar, çalışma ortamlarını, teknolojik altyapılarını ve beşeri sermaye olan insan ihtiyacını bir araya getirerek daha az bir sabit sermaye yatırımı ile daha kısa bir zaman diliminde faaliyete geçebilmektedirler. Böylece ülkeler uluslararası finans merkezi olma sürecinde zamandan büyük oranda tasarruf etmektedirler.

2.4.4. Çevreyi Kirletmeme

Finansal hizmetler sektöründe gerçekleştirilen işlemler, sunulan hizmetler diğer sektörlerle özellikle de üretimini büyük fabrikalarda gerçekleştiren sanayi sektörlerine nazaran bulunduğu bölgeye kirlilik açısından daha az zarar vermektedir.⁶⁷ Dolayısıyla söz konusu bu ülkeler hem çevresel kirlilik açısından yüksek maliyetlerle karşı karşıya kalmamakta hem de gelecek nesillere daha yaşanabilir bir dünya bırakılmasına ve yeşil dönüşüm misyonuna uygun hareket ederek diğer ülkelere de örnek teşkil etmektedirler.

2.4.5. Finans Sektöründe Verimlilik ve Rekabet Edebilirlik

Bir şehir veya ülke ulusal/uluslararası finans merkezi haline geldiğinde uluslararası arenada ülkenin çekiciliği artmakta ve çok sayıda yabancı yatırımcı ellerindeki fonları söz konusu ülkenin finans piyasasına aktararak, o piyasada işlem görmesini sağlamaktadırlar.

Finans merkezlerinin uluslararası fon akımları avantajında da bahsedildiği üzere, finans merkezine ev sahipliği yapan ülke yüksek hacimlerde yabancı sermaye ile karşı karşıya kalmakta, hatta çok sayıda çok uluslu finans şirketleri ve yabancı bankalar bu ülkelerde şubeler açmaya başlamaktadır. Dolayısıyla yerli finans piyasası yabancı finans şirketlerine açık hale gelmektedir.

⁶⁵ TSPAKB, 2007, s.3.

⁶⁶ İTO, “Uluslararası Finans Merkezi Olarak İstanbul’un Yapılanması ve Finans Kümelenmesi”, İstanbul: İTO Yayınları, 2008, s.28.

⁶⁷ TSPAKB, 2007, s.2.

Yerli firmalar ve kuruluşların yabancı kuruluşlar ile karşı karşıya kalması bu kuruluşlar arasında rekabet ortamının oluşmasına sebebiyet vermekte, özellikle bankalar gibi yerli finansal kuruluşlar kendi ülkelerindeki mevcudiyetlerini muhafaza etmek ve finans piyasasındaki paylarını korumak, hatta daha da genişletmek adına enstrüman çeşitliliği, hizmetlerin sunuluş biçimi gibi pek çok alanda yenilikler ortaya çıkarmaya çalışmaktadırlar.

Kuruluşlar arasındaki rekabetin bir sonucu olarak da söz konusu ülkenin piyasasındaki verimlilik artışları sayesinde fon sahipleri daha düşük fiyatlara daha kaliteli finans hizmetinden yararlanabilme imkanına sahip olmaktadır.⁶⁸

2.4.6. Nitelikli Eğitim ve İstihdam Artışı

Finans merkezine sahip olan ülkede piyasalarda görülen verimlilik artışları ve maliyet düşüşleriyle birlikte ekonomide meydana gelen büyüme ve gelişmeler ülkenin yerli piyasasında yeni sektörlerin, gelişmiş çalışma alanlarının ortaya çıkmasına sebebiyet vermektedir. Bu durum da ülkenin istihdamına olumlu yönde katkı sunmaktadır. Fakat istihdamda ortaya çıkan bu artış tek başına yeterli değildir.

İstihdamın teknolojik gelişmeler doğrultusunda değişen bu yeni iş kollarına uyumlu bir şekilde değişim göstermesi ve nitelik kazanması gerekmektedir.⁶⁹ İstihdamın nitelikleşmesi bir ülkenin uluslararası arenada faaliyet gösteren finans merkezine sahip olması için sağlaması gereken önemli kriterlerden birisidir.⁷⁰ Bunun için de işgücünü temelden besleyecek eğitim faaliyetlerinde düzenlemeye gidilmesine, eğitim politikalarının ve gelecek eğitim planlarının bu doğrultuda revize edilmesine gereksinim duyulmaktadır.

Bahsedilen tüm bu avantajların yanı sıra finans merkezleri içerisinde faaliyette bulunduğu ev sahibi ülkeye birtakım dezavantajlar da sunmaktadır. Mali sorunların ülkeler arasında bulaşıcılığı riski, ülkenin yasadışı oluşumlar tarafından terörizm ve kara para aklama için bir üs konumu haline gelmesi, finans merkezi unvanının kayganlığı söz konusu dezavantajlar arasında yer almaktadır.

2.4.7. Mali Sorunların Ülkeler Arasında Bulaşıcılığı

Tüm dünyada etkili olan küreselleşme sürecinin hız kazanması sonrasında uluslararası finans merkezlerinin küresel alanda öncelik kazanmasıyla birlikte finansal işlemlerin gerçekleştiği piyasaların ve bu işlemlere aracılık eden kurumların birbirlerine entegre olmaları, ülke ekonomilerini birbirlerine bağımlı hale getirmiştir. Ülke ekonomilerinin birbirlerine bağımlı hale geldikleri, finansal piyasaların

⁶⁸ TSPAKB, 2007, s.2.

⁶⁹ İTO, 2008, s.26.

⁷⁰ TBB, Deloitte, “İstanbul’un Uluslararası Finans Merkezi Olma Potansiyelinin Değerlendirilmesi”, İstanbul: TBB Yayınları, 2007, s.15.

serbestleştirdiği ve farklı yerel pazarların birbirlerine açıldığı böyle bir sistem yukarıda da bahsedildiği üzere ülkelere pek çok avantaj sunabileceği gibi ülkeleri birtakım sorunlarla da karşı karşıya bırakabilmektedir.

Örneğin uluslararası finans merkezinde işlem gören yabancı yatırımcının kendi ülkesinde herhangi bir sebepten ötürü ekonomik kriz veya dalgalanma meydana geldiğinde söz konusu yabancı yatırımcı uluslararası finans merkezindeki fonlarını geri çekebilecektir. Yine benzer şekilde ev sahibi finans merkezinde ortaya çıkan herhangi bir ekonomik problem, siyasi karışıklık veya sosyal kargaşa ortamı yabancı yatırımcının fonlarını söz konusu merkezden çekmesine yol açacaktır. Dolayısıyla herhangi bir ülkede yaşanacak mali veya ekonomik problemler finans merkezinin içerisinde faaliyet gösterdiği ev sahibi ülkeyi de olumsuz etkileyecek, ekonomik daralma ve sıkışmaların yaşanmasına sebebiyet verecektir.⁷¹

2.4.8. Terörizm ve Kara Para Aklama Riski

Önceki avantajlar anlatılırken de bahsedildiği üzere bir şehir veya ülke uluslararası finans merkezi haline geldiğinde gerek o ülkede bulunan yerli yatırımcının gerekse farklı ülkelerde yerleşik olan yabancı yatırımcının söz konusu ülkeye ve finans merkezine olan ilgisi artmakta, yabancı yatırımcılar ellerindeki mevduatlarını bu ülkenin finans merkezinde işleme sokmaktadır. Dolayısıyla ülkeye çok kısa süre içerisinde yüklü miktarlarda döviz ve yabancı fon girişi sağlanmaktadır. Söz konusu bu fonlar yasal yollardan elde edilmiş işe ev sahibi ülkenin ekonomik büyümesine katkı sağlamaktadır. Fakat çok kısa süre içerisinde yüksek hacimlerde gerçekleşen fon akışlarının sıkı bir denetime tabii tutulması gerekmektedir. Aksi takdirde asıl amacı uluslararası arenada yer alan yatırımcıları ortak bir alanda birleştirmek olan finans merkezleri amacının dışında bir kullanım fonksiyonuna bürünebilmekte ve terörizm, kaçakçılık, kara para aklama gibi yasa dışı faaliyetlere ev sahipliği yapan bir üs konumuna dönüşebilmektedir.

Bu durum da ülkenin küresel arenadaki imajına zarar vermekte, yerli ve yabancı yatırımcının ilgili finans merkezine ve finans merkezinin içerisinde yer aldığı ülkeye güveninin azalmasına sebebiyet verebilmektedir.⁷² Benzer bir durum Rusya’da meydana gelmiştir. Yasa dışı faaliyetler yoluyla elde edilen yüksek hacimli gelirler finans merkezi aracılığıyla finansal sisteme dahil edilmiştir. Rusya bu yol ile yaklaşık 20 milyar Euro’luk kayıt dışı parayı 96 ülkenin finans sistemine aktarmıştır.⁷³

⁷¹ Gülşah Şen, “Küresel Finans Merkezlerinin Performansını Etkileyen Makroekonomik Faktörlerin Karşılaştırmalı Analizi: İstanbul’un Finans Merkezi Olma Potansiyeli”, (Yüksek Lisans Tezi, Necmettin Erbakan Üniversitesi SBE, 2017), s.29.

⁷² TSPAKB, 2017, s.3.

⁷³ Euronews, “Rusya’dan AB’ye Dev Para Trafik”, <https://tr.euronews.com/2017/03/22/rusya-dan-ab-ye-dev-kara-para-trafigi> (Erişim Tarihi: 09.12.2023).

2.4.9. Unvanın Kayganlığı

Ulusal ve uluslararası finans merkezleri büyük fabrikalar gibi yüksek maliyetli altyapı ve teknoloji yatırımlarına ihtiyaç duymadan, daha düşük maliyetlere katlanarak, çok daha kısa süre içerisinde oluşumunu tamamlayabilmektedir. Dolayısıyla bir ülkenin uluslararası finans merkezlerine sahip olması ve dünya finansal ticaretine yön verebilir duruma erişmesi çok hızlı ve çok kolay bir şekilde gerçekleşebilmektedir.

Ülkenin yüksek yatırımlar olmadan böyle bir statüye erişebilmesi o ülke için avantaj olduğu gibi aynı zamanda ülkeyi dezavantajlı konuma sokabilmektedir. Bu şehir veya ülkeler herhangi bir ekonomik kriz veya mali durgunlukla karşılaştıklarında çok hızlı bir şekilde kazandıkları uluslararası finans merkezi unvanını yine aynı hızda kaybedebilmektedirler.⁷⁴

⁷⁴ TSPAKB, 2017, s.3.

3. FİNANSAL MERKEZLERİN ORTAYA ÇIKIŞI VE İSTANBUL FİNANS MERKEZİ

3.1.Finansal Merkezlerin Tarih Sahnesine Çıkışı

Günümüzdeki finansal sistemin lokomotifi rolünü üstlenen, finansal faaliyetlerin etkin bir şekilde gerçekleştirilmesini sağlayan, bankalar gibi çok çeşitli kurum ve kuruluşlarıyla finansal işlemlere aracılık eden, dünyanın farklı yerlerindeki yatırımcıları bir araya getiren finansal merkezlerin ortaya çıkışı ve küresel sistemde yer edinmeye başlaması tarihin oldukça eski dönemlerine kadar uzanmaktadır.

Tarihin eski dönemlerinden itibaren çeşitli şehirler ve ülkeler dönemin ekonomik ve ticari faaliyetlerinin gerçekleştirildiği merkezler olarak görev almışlardır. Söz konusu bu merkezler ortaya çıktıkları ilk dönemlerde daha küçük bir bölgeye hizmet sunmuş, uluslararası işlemlerden ziyade birbirine yakın coğrafyalarda bulunan şehirler arasındaki ticari işlemlere aracılık etmişlerdir. Daha sonrasında ülke devletlerinin ortaya çıkmasıyla birlikte şehirler arasında başlayan bu küçük hacimli işlemler yerini ülkeler arası işlemlere bırakmış, finans merkezleri ülkeler arasındaki ticari faaliyetlerin gerçekleştirilmesine ve bu faaliyetlerin yürütülmesine aracılık eden merkezler haline gelmişlerdir.⁷⁵ Babil ve o dönemki ismiyle Roma İmparatorluğu olarak bilinen İstanbul finansal merkezler olarak faaliyet gösteren ilk şehirler olmuşlardır.⁷⁶Söz konusu bu merkezler ticaret amacıyla ülkeler arasında gezen tüccarlar için en değerli alanlar olmuşlardır.

Bu ülkeler sahip oldukları avantajlı coğrafi konumları gereği gerek küçük şehirler gerekse ülkeler arasındaki ticari ve ekonomik faaliyetlerin etkin bir şekilde gerçekleştirilebilmesi için farklı bölgelerden gelen tüccarlara uygun ve güvenilir bir ortam tesis etmişler, bu durum da bu bölgelerin finans merkezleri olarak öne çıkmasında oldukça önemli bir rol oynamıştır. Bu sayede coğrafi açıdan avantajlı konumda bulunan bu merkezler uzun yıllar boyunca bölgesel ve küresel düzeyli ticari faaliyetlerin gerçekleştirilmesinde bir nevi köprü görevini üstlenmişlerdir.

Roma ve Babil ilk çağların en önemli finans merkezleri olurken, daha sonraki dönemlerde deniz ticaretinin ön plana çıkması ve gelişim göstermesiyle birlikte denize kıyısı olan liman şehirleri her alanda olduğu gibi ticari faaliyetler açısından da gözde mekanlar haline gelmiştir. Orta Çağ olarak adlandırılan bu döneme gelindiğinde önemli liman şehirlerinden olan İstanbul ve Venedik gibi şehirler finansal ve ticari işlemlere aracılık eden merkezler olma rolüne soyunmuşlardır.⁷⁷

⁷⁵ TSPAKB, 2007, s.7.

⁷⁶ Hüseyin Yılmaz, 2010, s.146.

⁷⁷ Sudi Apak/ Görkem Elverici, 2011, s.10.

Ardından 18. yüzyılın sonunda yaşanan Sanayi Devrimi finansal merkezlerin gelişimine hız kazandırmıştır. Bu dönemde ortaya çıkan sanayileşme dalgası ülkeler arasındaki ticari faaliyetlerin gelişmesine yol açmış, gelişen ticari faaliyetler ülkelerin finansmana duydukları ihtiyacı arttırmıştır. Finansman ihtiyaçlarının artması ise ticari faaliyetlerin yoğunlaştığı ve sanayileşmenin hızlandığı şehirlerin finans piyasalarının gelişmesine ve bu şehirlerin finans merkezi olarak ön plana çıkmalarına neden olmuştur.⁷⁸

Bu kapsamda Sanayi Devrimi'nin ve sanayileşmenin bir nevi ana vatanı olarak görülen Londra, finans merkezi olarak faaliyet göstermeye başlamıştır. Londra'nın yanı sıra Amsterdam, Madrid ve Lizbon gibi liman şehirleri de finans merkezleri arasında yer almışlardır.

Ardından sanayileşme dalgası tüm ülkeleri etkisi altına almaya başlamıştır. Sanayileşme sürecinin ülkeler arasında hız kazanmasıyla birlikte 19. yüzyılın başında Amsterdam'ı geride bırakan Londra, yatırımcılara kendi paralarının dışında başka para birimleriyle işlem yapabilme gibi çeşitli imkanlar tanıdığı için küresel sistemin önde gelen finans merkezleri arasında yer almış ve birçok finansal kurum ve kuruluş ev sahipliği yapmıştır.⁷⁹

Londra 19.yüzyılın en önemli finans merkezi konumunda iken sahip olduğu konumunu yüzyılın sonuna doğru New York'a devretmeye başlamıştır. Ulaşım altyapısı ve iletişim imkanlarında önemli gelişmeler meydana gelen ve ekonomik hacmi gittikçe büyüyen New York, I. Dünya Savaşı'nın ardından küresel sistemin önemli finans merkezlerinden birisi haline gelmiş, II. Dünya Savaşı sonrasında ise Frankfurt, Tokyo, Paris, Zürih gibi şehirler de bu merkezler arasında yer almaya başlamışlar ve söz konusu bu merkezler arasında bölgesel düzeyli rekabetler gözlemlenmiştir.⁸⁰

1980'li yıllara gelindiğinde küreselleşme sürecinin ortaya çıkması ve hız kazanmasıyla beraber ülkeler izledikleri politikalar ile finans sistemlerini serbestleştirmeye, finansal akımların ve sermaye akımlarının önündeki engelleri kaldırmaya başlamışlardır. Bu kapsamda farklı ülkelerden yatırımcı çekmek isteyen ülkeler finans piyasalarında deregülasyona gitmişlerdir.⁸¹ Bu durum sermayenin ülkeler arası dolaşımına hız kazandırmıştır. Böylece 1980'li yılların başından itibaren uluslararası sermaye akımlarının serbestleşmeye başlaması ve bilgi teknolojilerinde yaşanan gelişmeler finans merkezlerinin önemini arttırmış ve bu merkezler arasında var olan rekabet artık bölgesel olmaktan çıkarak küresel alana taşınmış, bu merkezler içerisinde yer aldığı ülkelere önemli katkılar sağlamıştır.⁸²

⁷⁸ Gülşah ŞEN, 2017, s.8.

⁷⁹ Sadi Uzunoğlu, 2000, s.41.

⁸⁰ Sudi Apak/ Görkem Elverici, 2011, s.10.

⁸¹ Gülşah Şen, 2017, s.9.

⁸² İnci Taşdemir, Uluslararası Finans Merkezi Olarak İstanbul'un Yapılanması ve Finans Kümelenmesi, İstanbul: İTO Yayınları, 2009, s.23.

Küresel alanda rekabet içerisine giren ve uluslararası alanda faaliyet gösteren finans merkezlerinin ülke ekonomilerine sağladığı avantajların farkına varılması üzerine özellikle 1990'lı yıllardan itibaren birçok ülke ulusal ya da uluslararası alanda faaliyet gösterebilecek finans merkezlerine sahip olabilmek için çeşitli çalışmalar yürütmüşlerdir. Bu çalışmalar sonucunda Singapur, Hong Kong, Şangay, Londra gibi şehirler önem kazanırken, yaşanan dönüşüme uyum sağlayamayan New York, Tokyo, Frankfurt gibi şehirler ise finans merkezi alanında sahip oldukları konumlarını yavaş yavaş kaybetmeye başlamışlardır.⁸³

20.yüzyıla gelindiğinde sahip oldukları üstünlüklerini kaybetmeye başlayan bu ülkelerin yanı sıra gelişmekte olan ülkelerin de birer birer finans merkezi olmaya çalışmaları, bir şehrin veya ülkenin finans merkezi olabilmesi için neler yapılması gerektiği gibi konuların ülkelerin finansal gündemlerinde önemli bir yer tutmasına neden olmuştur.

21.yüzyıla gelindiğinde ise 2001 ve 2008 yıllarında yaşanan küresel krizler tüm dünyada finans merkezlerinin önemini tekrardan arttırmıştır. Bu kapsamda özellikle 2008 yılında yaşanan finansal krizin küresel finans piyasalarında değer ve güven kaybı yaratması, ülkeler arasında ciddi rekabetlerin ortaya çıkmasına yol açmıştır, bu kapsamda gerek sahip olduğu rekabet üstünlüğünü korumak isteyen gelişmiş ülkeler, gerekse finans merkezi konumuna erişmek isteyen Türkiye'nin de içerisinde yer aldığı gelişmekte olan ülkeler bölgesel veya küresel finans merkezlerine sahip olabilmek için bir takım stratejiler geliştirmiş ve bu doğrultuda çeşitli politikaları uygulamaya koymuşlardır.⁸⁴

Bugün hala birçok ülke finansal açıdan dünyadaki rekabet ortamına dahil olabilmek veya sahip olduğu avantajlı konumunu muhafaza edebilmek amacıyla finansal piyasalarda değişime ve dönüşüme gitmekte, uluslararası alanda faaliyet gösterecek, yüksek işlem hacimli ve değerli finans merkezlerine sahip olmayı amaçlamaktadırlar.

3.2. Uluslararası Finans Merkezleri

Yüzyıllar boyunca birçok şehir ve ülke gerek ulusal gerekse uluslararası ticari faaliyetlere ev sahipliği yapmışlar, kendi vatandaşlarına ve yabancı ülke vatandaşlarına ticari ve finansal sektöre ilişkin çok çeşitli hizmetler sunmuşlardır. Küreselleşme sonrasında ülkeler arasındaki tüm sınırların ortadan kalkmasıyla birlikte sınır ötesi ticari özellikle de finansal işlemlerin önem kazanmasıyla birlikte ülkeler sundukları hizmetler ile dünya ülkeleri arasında ayrıcalıklı konuma sahip olmak amacıyla küresel finans merkezleri oluşturmaya başlamışlardır. Günümüzün gelişmiş ülkeleri önemli finans merkezlerine sahip ülkeler konumunda yer almaktadırlar. Londra merkezli danışmanlık firması olan Z/YEN tarafından

⁸³ Sudi Apak/ Görkem Elverici, 2011, s.10.

⁸⁴ Eda Şingar, 2013, s.3.

hazırlanan Küresel Finans Merkezleri Endeksi raporunun 2023 yılı verilerine göre New York, Londra, Singapur, Hong Kong, San Francisco, Los Angeles, Shanghai, Chicago, Boston ve Seul günümüzün en önemli küresel finans merkezlerini oluşturmaktadırlar.⁸⁵

3.2.1. New York Finans Merkezi

Günümüz uluslararası ekonomik, ticari ve finansal faaliyetlere yön veren ABD'nin Atlantik okyanusu kıyısında yer alan New York gerek coğrafi şartları gerekse gelişmiş ekonomik koşulları sayesinde ülkenin merkezi ve lokomotifi olarak görev yapmaktadır. Dünya ticaretine yön veren ABD'nin merkezi konumunda bulunan bu şehir küresel finans ticaretinde önemli bir yere sahiptir.

New York'un uluslararası finans sektöründe yürüttüğü faaliyetler, sunduğu hizmetler ve ülkenin bu anlamda bir finans merkezi olarak ortaya çıkışı oldukça eskiye dayanmakta, ülke özellikle finans alanında bugün sahip olduğu ayrıcalıklı konumunu tarihin eski dönemlerinden itibaren bünyesinde barındırmaktadır.⁸⁶

New York'un finansal faaliyetler ile tanışması 18.yy'ın başlarında deniz ötesi ticaretin ortaya çıkması ve gelişmeye başlamasıyla gerçekleşmiştir. Bu dönemde ticaretle uğraşan tüccarlar ve Hollandalı balıkçılar ülkeyi finans sektörü ile tanıştıran gruplar olmuşlardır.⁸⁷

Deniz ötesi ticaretin gelişmesiyle birlikte ülkeler arası ticaretin kolaylaştığı ve hız kazandığı dönemde ABD'nin ilk bankası olan The Bank Of New York'un 1784 yılında kurulması, ardından finansal hizmetler alanında faaliyet gösterecek J.P. Morgan ve Goldman Sachs'nin oluşumuyla birlikte New York finans merkezi projesinin temelleri atılmaya başlanmıştır.

İlk banka olan New York Bankası'nın kurulması ve bu alanda faaliyet gerçekleştirecek önemli kurumların ortaya çıkmasıyla birlikte küresel finans alanında önemli gelişmeler sergileyen ve finans merkezi olma yolunda ilk adımlarını atan New York'ta ilk borsa olan New York Borsası olarak bilinen The New York Stock & Exchange Board (NYSE)'un oluşumu ülkenin küresel finans merkezi olarak dünya ülkeleri arasında ayrıcalıklı bir konum elde etmesine olanak sağlamıştır. 1817 yılında kurulan NYSE, 20.yüzyıldan bugüne kadar en önemli küresel borsalar arasında yer almıştır.

⁸⁵ Z/YEN, "The Global Financial Centres Index 34", Eylül 2023, s.4

https://www.longfinance.net/media/documents/GFCI_34_Report_2022.09.28_v1.0.pdf (Erişim tarihi: 10.05.2023).

⁸⁶ Erdal Tanas Karagöl, Yusuf Emre Koç, Mehmet Kızılkaya, "İstanbul'un Finans Merkezi Olma Arayışı", Siyaset, Ekonomi ve Toplum Araştırmaları Vakfı, 2017, s.23.

⁸⁷ John Colin Yee, "The Formation Of American Financial Centers", Williams Collage Honors Thesis, 2006, s.32-42.

Günümüzün en gelişmiş küresel borsalarından olan NYSE'nin 1817 yılında kuruluşunun ardından 1913 yılında ABD'nin merkez bankası olan FED'in ortaya çıkışı New York finans merkezinin oluşumunu tamamlayan en önemli adım olmuştur.⁸⁸

Köklü bir tarihsel gelişime sahip olan New York finans merkezi Wall Street kuruluşundan bugüne kadar küresel finans alanında çok çeşitli faaliyetler gerçekleştirmiş ve bu alanda hizmetler sunmuştur.

Gerçekleştirdiği faaliyetlerin ve finans sektöründe sunduğu hizmetlerin yanı sıra JP Morgan, Morgan Stantey gibi bankalara, Moody's, Standart & Poor's gibi uluslararası kredi derecelendirme kuruluşlarına, MetLife, New York Life Insurance gibi önemli sigorta şirketlerine ev sahipliği yapması da New York'un gelişmiş finans merkezi olarak ortaya çıkmasına ve küresel finansal sistemde ayrıcalıklı bir yer edinmesine olanak sağlamaktadır.⁸⁹

Ev sahipliği yaptığı dünyaca önemli kurum ve kuruluşlar, finansal hizmetler sektöründe yürüttüğü faaliyetler ve yatırımcılara sunduğu hizmetlerin niteliği itibarıyla New York finans merkezi Wall Street, küresel alanda faaliyet gösteren en gelişmiş finans merkezidir. Z/YEN tarafından hazırlanan KFME'nin 2023 yılına ilişkin raporunda New York finans merkezleri arasında birinci sırada yer almaktadır.⁹⁰

3.2.2. Londra Finans Merkezi

New York'un ardından küresel finansal sektör alanında önemli gelişmeler göstermiş ülkelerden biri de Londra'dır. Tıpkı New York gibi Londra'nın da finansal sektör ile tanışması oldukça eski dönemlere dayanmakta, günümüzün en önemli küresel finans merkezlerinden birine ev sahipliği yapan Londra, finans alanında köklü bir tarihi geçmişini bünyesinde barındırmaktadır.

Küresel ekonomik sistemin önemli dönüm noktalarından biri olan Sanayi Devrimi'nin ilk başladığı yer olan İngiltere, Londra'da gelişmiş bir finansal sistemin ortaya çıkmasına imkân sunmuştur.

Sanayi Devrimi'nin beşiği olarak kabul edilen İngiltere'de ve dolayısıyla Londra'da finansal alanda yaşanan ilk gelişmelerin ortaya çıkışı 1694 yılında İngiltere Merkez Bankası (Bank of England)'nın kuruluşu ile başlamıştır.⁹¹ Bu tarihe kadar İngiltere'de küresel alanda faaliyet gösterecek bankaların sayıları oldukça az, bankacılık alanında sunulan hizmetler oldukça yetersizdi. Merkez bankasının kuruluşuyla birlikte ülkede bankacılık alanında faaliyet gösterecek bankaların ve aracı kurumların sayısında nicelik açısından yükselme meydana gelmiştir. İngiltere Merkez Bankası'nın yanı sıra 1773

⁸⁸ Erdal Tanas Karagöl, Yusuf Emre Koç, Mehmet Kızılkaya, 2017, s.24.

⁸⁹ Burak Çakıralp, "Dünya Finans Merkezlerinin Kümeleme Analizi ile Sınıflandırılması: İstanbul Finans Merkezi'nin Durumu", Yüksek Lisans Tezi, Erciyes Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, 2021, s.12.

⁹⁰ Z/YEN, "The Global Financial Centres Index 34", Eylül 2023, s.4

https://www.longfinance.net/media/documents/GFCI_34_Report_2022.09.28_v1.0.pdf

⁹¹ "History of the Bank of England", Bank of England, <http://www.bankofengland.co.uk/about/Pages/history/default.aspx>, (Erişim tarihi: 15 Aralık 2023).

yılından kurulan Londra Borsası (The London Stock Exchange) ile birlikte Londra 1700'lü yılların sonundan itibaren finansal alanda ciddi gelişmeler sergilemiştir. Bankacılık alanında önemli gelişmelerin yaşandığı bu dönemlerde finansal sektörün gelişmişliği ile ön plana çıkan Londra'da yaşanan Sanayi Devrimi'nin ülkeye sağlamış olduğu avantajlar neticesinde bankacılık ve sigortacılık faaliyetlerine elverişli bir alan yaratılmıştır.⁹²

Sanayi Devrimi sonrasındaki gelişmeler neticesinde finansal sektörün gelişmişliği ile ön plana çıkan Londra, finansal sektör alanında küresel arenada sahip olduğu avantajını 2. Dünya Savaşı'na kadar muhafaza etmiştir. Gelişmiş bir liman kenti olan Londra, gerek sahip olduğu avantajlı coğrafi konumu gerek ise gelişmiş bankacılık sektörü ile ileri düzey finansal sistemi neticesinde 1815 yılında meydana gelen Napolyon Savaş'larından bile avantajlı bir şekilde ayrılmış, yaşanan savaşların ardından İskoçya'nın da içerisinde yer aldığı çok sayıda ülke Londra finans sistemine dahil olarak Londra'nın finans merkezi olarak ortaya çıkışının ilk hareketlerini başlatmışlardır. Küresel düzeyli finans merkezi olarak faaliyet gösteren Londra 2. Dünya Savaşı sonrasında finans merkezi alanında sahip olduğu hegemonik gücünü ve önemini yitirmeye başlamış olsa dahi aradan fazla zaman geçmeden çok uluslu firmaları ve yatırımcıların ülkeye olan ilgisini artıracak politikalar sayesinde küresel finans merkezleri arasındaki ayrıcalıklı konumunu yeniden kazanmıştır.⁹³

Z/YEN tarafından hazırlanan Küresel Finans Merkezleri Endeksi'nin 2023 yılına ilişkin raporunda Londra, finans merkezleri arasında ikinci sırada yer almaktadır.⁹⁴

3.2.3. Hong Kong Finans Merkezi

Pasifik Okyanusu'na uzanan stratejik açıdan avantajlı konumu ve coğrafi özellikleri itibariyle günümüzün en gelişmiş ülkelerinden Çin'in güneyinde yer alan ve ülkenin lokomotifi olarak adlandırılan Hong Kong'un küresel ekonomik sisteme dahil oluşu ve öncelikle bölgesel, sonrasında ise küresel alanda faaliyet gösteren finans merkezi konumuna erişmesi tıpkı New York ve Londra gibi tarihin eski dönemlerine dayanmakta, İkinci Dünya Savaşı dönemine kadar uzanmaktadır.

İkinci Dünya Savaşı'nın gerçekleştiği döneme kadar Çin yönetimi altında bulunan Hong Kong'un yönetiminin, savaşın ardından Britanya İmparatorluğu'na geçme süreci ülkenin ticari ve finansal anlamda gelişmeye başlamasının ilk adımlarını oluşturmuştur. İkinci Dünya Savaşı'nın ardından Britanya İmparatorluğu'na bağlı bir ülke haline gelen Hong Kong, coğrafi olarak kendisine yakın

⁹² Youssef Cassis, *Capitals of Capital: A History of Financial Centres, 1780-2005*, (Cambridge University Press, Cambridge: 2005).

⁹³ Mustafa Öztürk, "İstanbul Finans Merkezi Projesi'nin Türkiye Refahına ve Kalkınmaya Etkisi", Doktora Tezi, İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, 2020, s.11.

⁹⁴ Z/YEN, "The Global Financial Centres Index 34", Eylül 2023, s.4
https://www.longfinance.net/media/documents/GFCI_34_Report_2022.09.28_v1.0.pdf

ülkelerden çok sayıda göç almaya başlamış, ülkeye gerçekleşen göç akımı, iç piyasada ücretlerin düşmesine ve işgücünün ucuzlamasına sebebiyet vermiştir. Ülkedeki ucuz işgücü, üretim odaklı sanayi sektörünün ülke içerisinde kendini var edebilmesine olanak sağlamış, ülkede sanayi alanında üretim fabrikaları açılmaya başlamıştır. Hızla gelişen sanayi sektörü farklı ülkelerdeki yatırımcıların ülkeye olan ilgilerinin artmasına yol açmış, çok sayıda yabancı firma üretim tesislerini Hong Kong’a kaydırmaya başlamışlardır. Yabancı yatırımcıların ülkeye duydukları ilginin her geçen gün hızla yükselmesi sanayi sektörünün yanı sıra finans sektörünün de gelişimine ve bankacılık alanında faaliyet gösterecek kurumların ortaya çıkmasına yol açmıştır.⁹⁵ Finans sektöründe yaşanan bu gelişimler ülkenin 1970’li yıllardan itibaren finans merkezi olarak ortaya çıkmasına yol açan etmenleri oluşturmaktadır.

1970’li yılların sonlarından itibaren finans alanında faaliyet gösterecek bir merkez olarak ortaya çıkan Hong Kong, 1980’li yıllarda yaşanan, tüm dünya ülkelerini etkisi altına alan küreselleşme süreciyle birlikte küresel finans sisteminin önemli aktörlerinden biri haline dönüşmüştür. Ekonominin her alanında serbestleşmelerin gözlemlendiği bu dönemlerde Britanya İmparatorluğu’ndan ayrılarak tekrar Çin’e bağlı, fakat bu kez özerk bir ülke olması, Hong Kong’un dünya ticaretine yön veren ülke konumuna erişmesine imkân tanımıştır. Ticari ve finansal işlemlerin önündeki her türlü engelin kaldırılması, ticarete uygulanan vergi oranlarının düşürülmesi ve ticari ve finansal faaliyetleri düzene sokacak sağlam ve etkin bir hukuk altyapısının inşa edilmesi ülkeyi küresel arenada gelişmiş bir finans merkezi konumuna taşımıştır.⁹⁶

Oluşumu İkinci Dünya Savaşı sonrasına, gelişimi 1980’li yıllarda başlayan küreselleşme dönemine dayanan Hong Kong Finans Merkezi söz konusu tarihsel süreçlerde yaşanan olaylar sonucunda gelişimini tamamlamış ve günümüzün en önemli finans merkezleri arasına dahil olmuştur.

Z/YEN tarafından hazırlanan Küresel Finans Merkezleri Endeksi’nin 2023 yılına ilişkin raporunda New York birinci sırada, Londra ikinci sırada, Singapur üçüncü sırada yer alırken Hong Kong, gelişmiş finans merkezleri arasında dördüncü sırada yer almaktadır.⁹⁷

3.2.4. Singapur Finans Merkezi

Asya’nın güney doğusunda yer alan Singapur, sahip olduğu avantajlı coğrafi konumu ve büyük hacimli ticari faaliyetlere ev sahipliği yapan geniş limanları sayesinde uzun yıllardan beri küresel ölçekli ticari ve finansal işlemlere aracılık etmektedir.

⁹⁵ Catherine R. Schenk, “Economic History Of Hong Kong”, The Economic History Association, <https://eh.net/encyclopedia/economic-history-of-hong-kong/>, (Erişim tarihi: 03.12.2023).

⁹⁶ Erdal Tanas Karagöl, Yusuf Emre Koç, Mehmet Kızılkaya, 2017, s.30.

⁹⁷ Z/YEN, “The Global Financial Centres Index 34”, Eylül 2023, s.4
https://www.longfinance.net/media/documents/GFCI_34_Report_2022.09.28_v1.0.pdf

Ticarete elverişli piyasaları, her yıl yukarı yönlü seyreden büyüme ivmesi ve gelişmiş ekonomik ve sosyal koşulları ile dünyanın farklı bölgelerindeki yabancı yatırımcıların uğrak yeri olan Singapur, tarihin eski dönemlerinden itibaren ticari ve finansal işlemlere aracılık etmiş, Asya ülkelerinin dünyaya açılan kapısı işlevini görmüştür. Ticaret ve finans sektörünün gelişmişliği ile ön plana çıkan Singapur'un bir finans merkezi olarak ortaya çıkışı, ülkede 1960'lı yıllarda başlayan küreselleşme sürecine dayanmaktadır. Ekonominin çoğu alanında özellikle finansal alanda yaşanan serbestleşme süreçleri ve bu doğrultuda uygulanan yenilik çalışmaları ülkede bir finans merkezi oluşturma düşüncelerinin belirmesine yol açmış, yaşanan Asya Krizi'nin yarattığı ekonomik kırılganlık ve durgunluk sürecinin içerisinde çıkabilmek için geliştirilen finansal politikalar ve çizilen yol haritası ülkeyi küresel ölçekli finans merkezi haline dönüştürme çalışmalarının ilk fitilini ateşlemiştir.⁹⁸

Finansal sektörünü geliştirmek, ülkeyi küresel finans merkezi haline getirebilmek için finansal alanda uygulanan serbestleşme politikaları ülkeyi yabancı yatırımcılar için cazibe merkezi haline getirmiş, farklı bölgelerden ülkeye gerçekleşen yabancı yatırımcı akışı ve çok uluslu firmaların varlığı ile Singapur 1980'li yıllardan itibaren gelişmiş finans merkezleri arasında yer almaya başlamıştır. Finansal sektörde serbestleşme adına uygulanan yenilikçi politikaların yanı sıra yüksek hacimli döviz işlemlerine de aracılık etmesi ülkenin küresel finans merkezi olarak nitelendirilmesinde etkili olmuştur.

Finansal alanda yaşamayan tüm bu gelişmelerin bir sonucu olarak ülkede 2006 yılında kurulan Marina Bay Kuleleri ile Singapur finans, bankacılık ve sigortacılık gibi pek çok alanda dünyanın farklı bölgelerindeki yatırımcıları bir araya getirmekte, pek çok uluslararası piyasada hizmet sunan küresel finans merkezi olarak faaliyet göstermektedir, gelişmiş finans merkezleri arasında ilk sıralarda yer almaktadır.⁹⁹

Z/YEN tarafından hazırlanan Küresel Finans Merkezleri Endeksi'nin 2023 yılına ilişkin raporunda New York birinci sırada, Londra ikinci sırada yer alırken, Asya'nın en önemli finans merkezlerinden birine ev sahipliği yapan Singapur üçüncü sırada yer almaktadır.¹⁰⁰

3.3. İstanbul'un Önemi

Günümüzde Türkiye'nin metropol kenti konumunda bulunan, ülkenin dünya ile ticaretine yön veren, ulusal ve uluslararası ticari ve finansal faaliyetlerin yürütüldüğü bir lokomotif şehri olan, gerek sahip olduğu gelişmiş ve çeşitlenmiş çalışma koşulları ile pek çok kişiye iş imkânı sunan, gerekse eşsiz coğrafi

⁹⁸ Denis Hew, "Singapore as a Regional Financial Centre", Capital Markets in Asia: Changing Roles for Economic Development, ed. Donna Vandenbrink ve Denis Hew, (Institute of Southeast Asian Studies, Singapur: 2005)

⁹⁹ Erdal Tanas Karagöl, Yusuf Emre Koç, Mehmet Kızılkaya, 2017, s.43.

¹⁰⁰ Z/YEN, "The Global Financial Centres Index 34", Eylül 2023, s.4

https://www.longfinance.net/media/documents/GFCI_34_Report_2022.09.28_v1.0.pdf

güzellikleri, tabiatı ile her yıl Dünya'nın farklı ülkelerindeki turistlerin uğrak yeri olan İstanbul, bugün sahip olduğu ayrıcalıklı konumunu çok eski zamanlarda elde etmeye başlamıştır.

Yüzyıllar boyu birçok büyük medeniyete ev sahipliği yapmış olan İstanbul, sahip olduğu tarihsel mirası, kültürel çeşitlilikleri ve avantajlı jeopolitik konumu sayesinde tarihin her döneminde uluslararası arenada adından sıklıkla bahsettirmiştir. Sahip olduğu tüm bu ayrıcalıklı özellikler ile tarihin eski dönemlerinden itibaren Türkiye ekonomisinin lokomotif konumunda bulunan İstanbul'un, bugünün küresel sisteminde geniş ölçekli finansal işlemlere aracılık eden, çok sayıdaki yerli ve yabancı fon sahiplerini ortak bir alanda bir araya getiren finansal merkez statüsüne sahip olmaya aday bir şehir olduğu ortadadır.¹⁰¹

Tarihte birçok medeniyete ev sahipliği yapmış olan İstanbul, Roma, Bizans ve Osmanlı gibi köklü tarihi geçmişe sahip, büyük medeniyetlerin başkenti konumunda bulunmuş, şehirler ve ülkeler arası ticari faaliyetlerin merkezi olmuş bir şehirdir. İstanbul'un özellikle ticaret alanındaki statüsü, 1453 yılında Fatih Sultan Mehmet'in fethi sonrasında daha da ön plana çıkmıştır.

Fetih sonrasında kurulan, bugün hala ticari faaliyetlere ev sahipliği yapan Kapalıçarşı gibi pazar alanları sayesinde İstanbul farklı coğrafyalardan gelen tüccarları bir araya getirmiş, ticari ve finansal faaliyetler açısından sadece bulunduğu coğrafyanın değil dünyanın önemli finans ve ticaret merkezi halini almıştır. Bu başarıda önemli payı olan Kapalıçarşı'nın bugün olduğu gibi kurulduğu ilk dönemlerde de sunduğu hizmetler sadece ticari işlemlerle sınırlı kalmamış, bugünkü finansal işlemlere aracılık eden kurumlar olan bankaların fiziki olarak henüz ortaya çıkmadığı ve bu alandaki finansal işlemlerin henüz gelişmediği dönemlerde kıymetli maden takas ve saklama, emtia ticareti gibi konularında da faaliyet göstermesi, İstanbul'u finans merkezi olarak öne çıkaran unsurlar olmuşlardır.

Kapalıçarşı sunduğu bu işlevler ve finansal fonksiyonları sayesinde yaklaşık 400 yıl boyunca, büyük bir liman kenti olan ve liman ticareti ile ön plana çıkan Venedik ile ticaret ve finans merkezi olarak faaliyet göstermişlerdir. İstanbul'un fetih sonrasında kazandığı bu statü ve büründüğü ticari ve finansal merkez olma işlevi çok uzun yıllar devam etmiş, 18. Yüzyılın son dönemlerine kadar bu alanda gelişme göstermiştir.

18. yüzyılın sonlarından itibaren Sanayi Devrimi'nin ortaya çıkması ve gelişmesiyle birlikte sanayi alanındaki dönüşümler ticaret ve finans alanına da etki etmiş, Londra, Paris, Amsterdam gibi şehirler bu alanda ön plana çıkarken, İstanbul sahip olduğu avantajlı konumunu ve ticaret ve finans merkezi olma yolundaki hegemonyasını yavaş yavaş yitirmeye başlamıştır. 19.yüzyıl ortalarından itibaren bankacılık sisteminin doğuşu ve bu alanda faaliyet gösteren kurumların çoğalmasıyla birlikte finansal merkez olma

¹⁰¹ Burak Arzova, "İstanbul Finans Merkezi Olmaya Ne Kadar Yakın? Ne Kadar Uzak?", İstanbul Sosyal Bilimler Dergisi, 2018, Yayın.22, s.3.

yetisini yavaş yavaş bu kurumlara devretmeye başlayan İstanbul, 20. Yüzyıl başlarından itibaren Birinci Dünya Savaşı'ndan mağlup çıkan Osmanlı Devleti'nin ardı ardına büyük savaşların içine girmesi ve yeni bir devlet kurma sürecinde ülkenin içerisinden geçtiği zorlu süreç ve bölge coğrafyasında yaşanan gerilim ve karmaşalar İstanbul'un ticari faaliyetlerin gerçekleştirildiği üs imajını da tamamen kaybetmesine yol açmıştır.¹⁰²

İstanbul her ne kadar o dönemlerde küresel ve bölgesel ölçekte finansal merkez olma unvanını kaybetmiş olsa da Cumhuriyet'in kurulduğu ilk yıllardan itibaren içerisinde yer aldığı coğrafyadaki finansal işlemlere aracılık eden ulusal finans merkezi olarak görev yapmaya devam etmiştir. 1980'li yıllarda ortaya çıkmaya başlayan ve kısa bir süre içerisinde birçok ülkeyi etkisi altına alan küreselleşme süreciyle birlikte ülkeler arasındaki sınırların ortadan kalkması, ticari ve finansal piyasaların birbirine açık hale gelmesi İstanbul'un kaybettiği finans merkezi fonksiyonunu yeniden kazanmaya başlamasında etkili olmuştur. Türkiye'de faaliyet gösteren yerli ve yabancı bankaların, finansal sektör kuruluşlarının, şirketlerin çoğunluğunun şubelerinin veya genel merkezlerinin İstanbul'da özellikle Osmanlı zamanından kalan Beyoğlu'ndaki Voyvodo caddesinde veya Levent, Maslak, Ataşehir gibi bölgelerde bulunması, İstanbul'un ulusal çapta finans merkezi kabul edildiğini kanıtlamaktadır.

1985 yılında sermaye piyasasında faaliyet gösteren Türk ve yabancı kaynakları bankalara, aracı kurumlara saklama ve takas hizmeti vermek amacıyla kurulan İMKB, 1986 yılında Türkiye'nin tek menkul kıymet borsası olarak hisse senedi, hazine bonosu, devlet tahvili, gelir ortaklığı senedi, rüçhan hakkı kuponu, şirket tahvilleri, özelleştirme idaresinin ihraç ettiği tahviller ve gecelik repo işlemlerinin yapıldığı borsa olarak faaliyetlerine başlamıştır.¹⁰³ Daha sonra ise ismi İFM Projesi kapsamında 5 Nisan 2013 tarihinde Borsa İstanbul olarak değiştirilmiştir.

3.4. İstanbul Finans Merkezi Projesinin Ortaya Çıkış Hazırlıkları

1990'lı yıllardan itibaren finans merkezlerinin ülke ekonomilerine sunabileceği avantajların farkına varılmasıyla birlikte finans merkezleri ülkeler için birer cazibe alanları haline gelmiş, pek çok ülke ulusal veya uluslararası ölçekte faaliyet gösterebilecek finans merkezlerine sahip olabilmek için çalışmalara başlamışlardır. Finans merkezi olma yolunda yürütülen projeler, gerçekleştirilen çalışmalar ve bu doğrultuda atılan adımlar neticesinde Londra, Singapur, Hong Kong, Şangay gibi gelişmiş ve ekonomik anlamda güçlü şehirler dönemin önemli finans merkezleri olarak ortaya çıkarken, var olan rekabet ortamına uyum sağlayamayan ülkeler daha önceki yıllarda finansal merkez olarak faaliyet göstermelerine rağmen, değişen şartlara ayak uyduramadıkları için mevcut finans merkezi unvanlarını

¹⁰² Sudi Apak, Görkem Elverici, "İstanbul'un Finans Merkezi Olması Projesinin Değerlendirilmesi", Muhasebe ve Finansman Dergisi, 2008 (38), s.11,12.

¹⁰³ Hüseyin Yılmaz, 2010, s.148.

yitirmeye başlamışlardır. Küresel finans alanında dönüşümlerin yaşandığı, güç değişimlerinin görüldüğü bu dönemlerde henüz bir finans merkezine sahip olmayan gelişmekte olan ülkelerde de küresel ve ulusal düzeyli ölçekli finans merkezleri konumuna erişebilme, küresel finansal rekabet ortamına dahil olabilme fikirleri yeşermeye başlamıştır.¹⁰⁴

Tarihin eski dönemlerinden itibaren ticari ve finansal işlemlerin gerçekleşmesinde önemli bir rol oynayan, fetih sonrasında bu alanda daha da gelişen İstanbul'un ulusal veya küresel ölçekli finans merkezi olma yolundaki somut adımlar ve gelişmeler 2000'li yılların başında cereyan etmeye başlamıştır.

200-2001 yılları arasında Türkiye'de ekonomiyi önemli ölçüde sıkıntıya sokacak bir kriz patlak vermiştir. Kriz neticesinde toparlanmanın sağlanabilmesi, ekonomik ve finansal sistemin içerisine düştüğü durumdan kurtulabilmesi, bankacılık sektörünün güçlendirilmesi adına Güçlü Ekonomiye Geçiş programı devreye sokulmuştur. Program neticesinde gerçekleştirilen reformların, atılan adımların, finansal piyasalara getirilen düzenleme ve denetlemelerin ülkenin ekonomik anlamda toparlanmasına yardımcı olması, ekonomik göstergelerde gözlenen iyileşmeler, finans sektöründe yüksek hızlı büyüme hacimlerinin yakalanmasına, ülkeleri etkisi altına alan küresel ölçekli finansal krizin diğer ülkelere nazaran daha hafif bir şekilde atlatılmasına sebebiyet vermiştir. Güçlü Ekonomiye geçiş programı sayesinde küresel krizden hızlı bir şekilde çıkması yabancı yatırımcıların ve ülkelerin Türkiye ekonomisine duydukları güvenin yükselmesine sebebiyet vermiştir.¹⁰⁵

Uluslararası arenada Türkiye ekonomisine duyulan güvenin yükselmeye başladığı dönemlerde patlak veren 11 Eylül terör olayları ve sonrasında yaşanan Körfez Savaşları Türkiye'nin jeopolitik konumunu öne çıkarmıştır. Var olan bu karmaşa ortamında Körfez ülkelerindeki yabancı yatırımcıların yatırım için güvenilir ülke arayışı içerisine girmeleri ve Ortadoğu bağlamında dönüşen siyasi iklimin ve güç dengelerinin Türkiye lehine çevrilebileceği düşüncesi İstanbul Finans Merkezi Projesi fikrini ortaya çıkaran ilk tohumlar olmuştur.¹⁰⁶

Başlarda yalnızca bir fikir olarak ortaya çıkan İFM Projesi, 2006 yılının Nisan ayında dönemin Hazine Bakanı Ali Babacan'ın "İstanbul'u bir finans merkezi haline getireceğiz" şeklindeki açıklamasıyla altyapısı oluşmuş resmi bir kimliğe bürünmüştür.¹⁰⁷

Belirlenen hedef çerçevesinde çeşitli çalışmalar yürütülmüş, planlamalar yapılmaya başlamıştır. Fakat 2008 yıllarında yaşanan, tüm dünyayı etkisi altına alan küresel finans krizi diğer pek çok ülkede olduğu gibi Türkiye piyasalarında da bozulma ve kırılmaların yaşanmasına sebebiyet vermiştir. Küresel ölçekli

¹⁰⁴ Sudi Apak, Gökem Elverici, 2011, s.10.

¹⁰⁵ Sudi Apak, Gökem Elverici, 2011, s.11.

¹⁰⁶ Coşkun, Yener, "Ekonomi Politik ve Düzenlemenin Gücü İstanbul'u Finans Merkezi Yapabilir Mi?", 2011, Ankara, s.526.

¹⁰⁷ Sudi Apak, Gökem Elverici, 2011, s.11.

finans sektörünü derinden yaralayan bu kriz dönemini 2001 yılındaki krizin ardından gerçekleştirilen Güçlü Ekonomiye geçiş programı ve bu doğrultuda alınan reformlar neticesinde diğer ülkelere nazaran daha hafif sıyrıklarla atlatan Türkiye’de finansal istikrar, yaşanan diğer krizlere nazaran daha hızlı bir şekilde sağlanmıştır. Kısa sürede sağlanan finansal istikrar sayesinde kriz ortamının sona ermesiyle birlikte yabancı yatırımcıların güvenilir bir liman olarak Türkiye’yi görecekları dolayısıyla Türkiye’nin var olan bu krizi lehine çevirebileceği düşüncesi İstanbul Finans Merkezi Projesi fikrinin yeniden ortaya çıkmasına sebebiyet vermiş, gerçekleştirilen planlamalar ve atılan adımlar neticesinde İFM projesi yavaş yavaş şekillenmeye başlamıştır.¹⁰⁸

3.5.İstanbul Finans Merkezi Projesi

Türkiye’nin metropol kenti konumunda bulunan İstanbul’un finansal piyasalardaki gücü elinde bulundurabileceği finans merkezi konumuna erişebilmesi amacıyla çıkılan yolda gerçekleştirilecek çalışmaların ve planlanan hedeflerin yasal bir zemine oturtulmasını sağlamak üzere, Türkiye’deki mevcut finansal piyasaların analiz edilmesi ve 2008 küresel finans kriziyle birlikte küresel piyasaların mevcut durumu ve dünyanın önemli finans merkezlerinin yapılanmaları ve özellikleri göz önünde bulundurularak çalışmalara başlanmıştır. Bu çerçevede İstanbul’da finans merkezi oluşturma fikri ilk olarak Dokuzuncu Kalkınma Planı’nda yer almıştır. 2 Eylül 2009 tarihinde 2009/31 sayılı Yüksek Planlama Kurulu kararıyla onaylanmıştır. 2 Ekim 2009 tarihinde ise 27364 sayılı Resmî Gazetede yayınlanarak yürürlüğe girmiştir. Kalkınma Bakanlığı’nın koordinatör kuruluş olarak belirlendiği söz konusu İstanbul Finans Merkezi projesinin temel vizyonu, İstanbul’u öncelikle bölgesel daha sonrasında ise küresel ölçekli faaliyetler gerçekleştiren uluslararası bir finans merkezi haline getirmek şeklinde belirlenmiş, bu doğrultuda projenin yol haritası çizilmiştir.¹⁰⁹

Hazırlanan İFM strateji ve Eylem Planı’nda uluslararası finans merkezi olma yolundaki İstanbul için gerçekleştirilmesi gereken çeşitli hedefler belirlenmiştir.

Finansal piyasaları düzenleyici ve denetleyici çevrenin geliştirilmesi, vergi sisteminin basit ve etkin hale getirilmesi, ülke içerisinde uluslararası standartlara sahip bir hukuk altyapısının inşa edilmesi, fiziksel ve teknolojik altyapının güçlendirilerek finans merkezi olmaya uygun hale getirilmesi, ülkenin nitelikli işgücü ihtiyacını destekleyecek eğitim programlarının devreye sokulması, finansal piyasalardaki ürün ve hizmet çeşitliliğinin artırılması ve son olarak da projenin dünya çapında tanıtılmasını sağlayacak bir

¹⁰⁸ Eda Şingar, 2013, s.4.

¹⁰⁹ “İstanbul Uluslararası Finans Merkezi Strateji Belgesi”, Resmî Gazete, Sayı: 27364, 2 Ekim 2009.

organizasyon yapısının oluşturulması hedeflerinin ön planda tutulduğu 71 adet eylem planı belirlenmiştir.¹¹⁰

01.05.2010 tarihinde yayınlanan Başbakanlık Genelgesi ile söz konusu bu hedeflerin hayata geçirilebilmesini sağlayacak çalışmaların yürütülebilmesi için İFM Ulusal Danışma Kurulu, İFM Koordinatörlüğü, İFM Uluslararası Danışma Konseyi, İFM Yüksek Konseyi ve çalışma komiteleri kurulmuştur.

Oluşturulan finansal ürün ve hizmetler çalışma grubu, altyapı çalışma grubu, düzenleyici ve denetleyici çevre çalışma grubu, mevcut durum çalışma grubu, hukuk çalışma grubu, organizasyon çalışma grubu, vergi çalışma grubu, insan kaynakları çalışma grubu, tanıtım ve imaj çalışma grubu Temmuz 2010 tarihinden itibaren İstanbul'u finans merkezi konumuna ulaştırabilmek için çeşitli çalışmalara başlamışlardır.¹¹¹

3.5.1. Finansal Ürün ve Hizmetler Çalışma Grubu

Finansal ürün ve hizmetler çalışma grubu, İstanbul'un finans merkezi olabilmesi için uluslararası finans merkezlerinin piyasa yapılarının analiz edilerek, finansal piyasalarda sunulacak ürün ve hizmetlerin belirlenmesi, bu ürünlerinin hem nicelik hem de nitelik anlamında çeşitlendirilebilmesi için yapılması gereken çalışmalar, bu doğrultuda piyasaya ve piyasada yer alan kurumlara gerçekleştirilecek denetimler ve kurumlara sunulacak teşviklerin belirlenmesi amacıyla kurulmuştur.

Finansal ürün ve hizmetler grubu farklı ülkelerdeki yatırımcıların İstanbul finans merkezinde sunulacak ürün ve hizmetlere yönelik beklentilerini analiz edebilmek amacıyla bir anket çalışması gerçekleştirmiştir.¹¹² Gerçekleştirilen bu anket çalışmasından da hareketle hazırladığı raporda finansal ürün ve hizmetlerin çeşitlendirilebilmesine yönelik alınması gereken tedbirlere ve atılması gereken öncelikli adımlara yer vermiştir. Bu öncelikleri belirlerken İstanbul'u küresel arenada önemli finans merkezi konumuna ulaştırabilecek ürün ve hizmetlerin sunulabilmesi için gereken yasal ve altyapısal şartların belirlenmesi konularına odaklanmıştır.

Finansal ürün ve hizmetler çalışma grubunun hazırladığı rapora göre İstanbul'un kısa vadede bölgesel, uzun vadede ise uluslararası alanda faaliyet gösterebilecek finans merkezlerine sahip olabilmesi için ülkemizde finansal sektörü ilgilendiren alanlardaki vergi mevzuatının uluslararası standartlara uyumlu hale getirilebilmesi, finansal ürün piyasalarında işlem gören yatırımcıların güvenini sağlamak amacıyla çeşitli bilgilendirme mekanizmalarının devreye sokularak gerçekleştirilen işlemlerde ve sunulan

¹¹⁰ DPT, 2009, s.4.

¹¹¹ Burak Arzova, 2018, s.5.

¹¹² DPT, Finansal Ürün ve Hizmet Çalışma Grubu, Ankara, 2009, S.12.

hizmetlerde şeffaflık anlayışının benimsenmesi, finansal sistem altyapısının dünyanın farklı coğrafyalarından ülkemize gelen yabancı fon sahiplerinin İstanbul finans merkezinde kolaylıkla işlem yapabilmesini sağlayacak şekilde revize edilmesi, piyasalarda yabancı para birimi cinsinden ürünlerin de yer almasının sağlanması, özellikle Orta Doğu ülkelerinin piyasada işlem görmesini sağlamak üzere faizsiz finansal ürünlerin geliştirilmesi ve piyasalara entegre edilmesi, piyasadaki işlem maliyetlerini düşürebilmek için teknolojik altyapı çalışmalarına ağırlık verilmesi, yerli ve yabancı yatırımcıların finans piyasalarında yapacakları işlemlerin etkinliğinin artırılabilmesi amacıyla yatırımcılara finansal piyasalara yönelik çeşitli eğitim programlarının düzenlenmesi büyük önem arz etmektedir.¹¹³

3.5.2. Altyapı Çalışma Grubu

Altyapı çalışma grubu, İstanbul finans merkezinin fiziki anlamda kurulabilmesi için gereken ihtiyaçların belirlenmesi, gerekli altyapısal düzenlemelerin analiz edilmesi ve finans merkezi mekânsal konumunun tespit edilmesi gerekçesiyle oluşturulmuştur.

İstanbul finans merkezinin üzerine inşa edilecek alanın coğrafi açıdan bazı kriterlere sahip olması gerekmektedir. Bu doğrultuda finans merkezinin doğal afetlere karşı güçlü bir zemin altyapısına sahip, metrolar, toplu taşıma sistemleri, havaalanları gibi ulaşım alanlarına, avm'ler, sinemalar, tiyatrolar gibi sosyal aktivitelerin gerçekleştirildiği alanlara yakın, finans kurumları ve iş dünyasının yoğun olarak bulunduğu, gelişmiş teknolojik sistemlerin yer aldığı alan üzerine inşa edilmesi gerektiği vurgulanmıştır.¹¹⁴

Grup tarafından gerçekleştirilen çalışmalar neticesinde finans merkezinin üzerine inşa edileceği alan için 3 seçenek öne sürülmüştür. Maslak, Basın Ekspres Yolu ve Ataşehir-Kartal bölgeleri bu seçenekler arasında yer almaktadırlar.¹¹⁵

Altyapı çalışma grubu sağladığı koşullar itibariyle finans merkezinin inşası için en uygun bölgenin seçilmesinin yanı sıra çeşitli alanlarda da düzenlemelerin ve revizelerin yapılması gerektiğini belirtmiştir. Bu doğrultuda İstanbul'un finans merkezi olabilmesi için ülkenin teknolojik altyapısının geliştirilmesi, haberleşme ve bilgi sistemlerindeki eksikliklerin giderilmesi, finans alanında faaliyet gösteren kurumların erişebilecekleri ileri teknoloji platformların oluşturulması, firmalar ve piyasalar arası bilgi güvenliğini sağlayacak teknolojilerin kullanılması, ulaşım imkanlarındaki eksikliklerin giderilmesi, hem ülke vatandaşlarının hem de finans merkezinde işlem yapmak üzere ülkeye gelecek yabancı yatırımcıların sağlık, konaklama vb. ihtiyaçlarını temin edebilecekleri alanların oluşturulması

¹¹³ DPT,2009, s.15.

¹¹⁴ DPT, Altyapı Çalışma Grubu, Ankara, 2009, s.185.

¹¹⁵ DPT, 2009, s.6.

ve bu alanlardaki faaliyetlerin etkinliğinin artırılması için çalışmalar gerçekleştirilmesi gerekmektedir.¹¹⁶

3.5.3. Düzenleyici ve Denetleyici Çevre Çalışma Grubu

Düzenleyici ve Denetleyici Çalışma Grubu, Türkiye’de hizmet gösteren düzenleyici ve denetleyici kurumların faaliyetlerin uluslararası normlara uygunluğunun analiz edilmesi ve bunu destekleyecek, kurumsal yapının gelişmesine katkı sağlayacak çalışmaların ve hedeflerin tespit edilmesi amacıyla yola çıkmıştır.

Düzenleyici ve Denetleyici Çalışma Grubu yürüttüğü çalışmalar da ülkemizdeki düzenleyici ve denetleyici kurum ve kuruluşların mevcut durumlarını ve faaliyet yapılarını derinlemesine analiz etmiş, bu kurumları bu alanda faaliyet gösteren kurumlar ile karşılaştırarak bu alandaki eksiklikleri, ülkenin avantaj ve dezavantajlarını belirlemiştir.

Yürütülen çalışmalar ve gerçekleştirilen incelemeler sonucunda Türkiye’deki finansal sektöre yönelik faaliyet gerçekleştiren düzenleyici ve denetleyici kuruluşların uluslararası normlara uygun hareket ettiklerini ortaya koymuşlardır.¹¹⁷

3.5.4. Hukuk Çalışma Grubu

Hukuk Çalışma Grubu, İstanbul’u finans merkezi yapma yolunda yürütülen çalışmaların ve atılan adımların yasal mevzuata ve hukuk altyapısına uyumlu bir şekilde gerçekleştirilmesini sağlamak amacıyla oluşturulmuştur.

İstanbul’un küresel anlamda faaliyet gösterecek finans merkezine sahip olabilmesi için hukuk altyapısının ve yargı sisteminde düzenlemelerin yapılması gerekliliği, ortaya çıkabilecek uyuşmazlıkların süratli bir şekilde çözülebilmesi için ülkede bağımsız yapıya sahip, uluslararası standartlara uyumlu bir tahkim mekanizmasının kurulmasının, bu mekanizmanın uluslararası kurum ve yatırımcılar arasında tanınırlığını sağlayacak çalışmaların gerçekleştirilmesinin, mahkemelerde görev alan çalışma kadrosuna özellikle finansal alanda gelişmiş kurum içi eğitimlerin verilmesi büyük önem arz etmektedir.¹¹⁸

¹¹⁶ DPT, 2009, s.19-20.

¹¹⁷ DPT, Düzenleyici ve Denetleyici Çerçeve Çalışma Grubu, Ankara, 2009, s.13.

¹¹⁸ DPT, Hukuk Çalışma Grubu, Ankara, 2009, s.3-4.

3.5.5. Vergi Çalışma Grubu

Vergi çalışma grubunun amacı, İstanbul finans merkezi olma sürecinde ülkedeki vergi sistemini karmaşadan arındırarak daha sade, anlaşılır ve etkin bir yapıya kavuşturmak amacıyla gerçekleştirilmesi gereken stratejilerin belirlenmesi ve yol haritasının çizilmesidir.

Bu çerçevede yürütülen çalışmalar ve incelemeler neticesinde benzer finansal işlemleri gerçekleştiren finansal kurum ve kuruluşların birbirlerinden oldukça farklı olan vergi sorumluluklarının eşit düzeye çekilmesi, finansal piyasalara ilişkin vergi politikalarının daha uzun vadeyi kapsayacak şekilde genişletilmesi, ülke içerisinde vergisel işlemlerle ilgilenen kurumlarda alanında uzman kişilerin istihdam edilmesi, özellikle finansal sektöre ilişkin vergisel işlem süreçlerinin daha hızlı ve tekin bir şekilde gerçekleştirilmesinin sağlanması, ulusal ve uluslararası standartlara uygun vergi rejiminin ortaya çıkarılması, ülke içerisindeki dolaylı vergilerin oranının azaltılması, finansal kurum ve kuruluşları zarara uğratacak, kurumlar arası rekabeti zedeleyecek kayıt dışılık faaliyetlerinin ortadan kaldırılması, finansal kurumların ve yatırımcıların gerçekleştirecekleri işlemlerde oldukça ağır vergi yükleriyle karşılaşmalarının önüne geçilmesi ve bu alandaki gereksiz vergilerin yavaş yavaş ortada kaldırılmaya başlanması İstanbul'un finans merkezi olabilmesi için vergisel alanda gerçekleştirilmesi gereken düzenlemeler arasında yer almaktadır.¹¹⁹

3.5.6. Mevcut Durum Çalışma Grubu

Mevcut durum Çalışma Grubu uluslararası finans merkezi konumuna ulaşmak isteyen Türkiye'nin 2001 ve 2008 yıllarında yaşanan krizlerden sonraki durumunun incelenmesi ve dönemin büyük ölçekli uluslararası finans merkezlerine sahip ülkelerin finans alanında gösterdiği gelişmelerin yakından takip edilebilmesi amacıyla oluşturulmuştur.¹²⁰

Türkiye'nin içerisinde bulunduğu mevcut durumun incelenmesine yönelik gerçekleştirilen çalışmalarda ülkenin bazı alanlarda çok gelişme kat edemediği görülmüştür.

Mali alan ve vergisel alanda çalışmalar yürüten Türkiye'de hala tam olarak çözüme kavuşturulamamış vergisel problemler söz konusudur. Vergisel sistemde adalet tam olarak sağlanamamış, finansal kurumların ve yatırımcıların üzerindeki ağır ve gereksiz vergi yükleri tam olarak ortadan kaldırılamamıştır. Dolayısıyla Türkiye'deki vergi sisteminde çözüme kavuşturulması gereken konular mevcuttur.¹²¹

¹¹⁹ DPT, Vergi Çalışma Grubu, Ankara, 2009, s.51,69.

¹²⁰ Fatih Çevik, 2009, s.192.

¹²¹ DPT, Mevcut Durum Çalışma Grubu, Ankara, 2009, s.4.

Vergi sisteminin yanı sıra ülke içerisindeki yasal altyapıyı düzenlemeye yönelik çalışmaların genişletilerek yürütülmesi de İstanbul'un Finans merkezi konumuna ulaşması için büyük önem arz etmektedir.¹²²

3.5.7. İnsan Kaynakları Çalışma Grubu

İnsan Kaynakları Çalışma Grubu, İstanbul'un küresel ölçekli finans merkezi olabilmesi için gereken insan kaynağı ihtiyacının nicelik ve nitelik açısından tespit edilmesi, Türkiye'de finansal alanda hizmet sunan kurum ve kuruluşlardaki insan kaynağı yapısının derinlemesine incelenmesi ve bu alanlarda var olan eksikliklerin ortaya konulabilmesi amacıyla oluşturulmuştur.

Oluşturulan grup, İstanbul'un kısa vadede ulusal, uzun vadede ise küresel bir finans merkezi olabilmesi, bu doğrultuda gerekli insan kaynağı ihtiyacının tespit ve temin edilebilmesi için İstanbul finans merkezi projesinin finans sektörünün hangi alanlarına yöneleceği, gerçekleştirilmesi planlanan ana hedef ve alt hedeflerin neler olduğunun analiz edilmesi gerektiği düşüncesiyle yola çıkmış, İstanbul'da finans alanında faaliyet gösteren beşeri sermayenin gerek nicelik gerek ise nitelik açısından yeterlilik düzeyinin belirlenmesi ve İstanbul'un insan kaynağı açısından dünyadaki gelişmiş küresel finans merkezlerine sahip ülkeler karşısındaki avantajlarının ve dezavantajlarının, eksikliklerinin belirlenmesi amacıyla çalışmalar gerçekleştirmiştir.¹²³

Gerçekleştirilen analiz çalışmaları neticesinde oluşturulan raporda çoğunluğu gençlerden oluşan dinamik bir nüfusa sahip olan İstanbul'un finans merkezi olma aşamasında beşerî sermayenin sayısal yeterliliği noktasında problem yaşamayacağı, yaşanılacak sorunun var olan beşerî sermayenin niteliği noktasında ortaya çıkabileceği vurgulanmıştır. Finansal alanda faaliyet gösterecek işgücüne nitelik kazandırılabilmesi amacıyla çalışmaların gerçekleştirilmesi, eğitim politikalarının bu amaca uygun biçimde şekillendirilmesi, kamu kesiminde ve özel sektör alanında faaliyet gösterecek kurum ve kuruluşların üniversite ve iş dünyasını birbirine entegre edecek şekilde yapılandırılması, ülkenin yasal ve sosyal altyapısının, iş yaşamının, çalışma koşullarının dışarıdan beyin göçü çekebilecek düzeyde revize edilmesi küresel finans merkezi olma yolundaki İstanbul'un insan kaynakları alanında atması gereken öncelikli adımlar olarak belirlemiştir.¹²⁴

3.5.8. Organizasyon Çalışma Grubu

Organizasyon çalışma grubu, dünyanın farklı bölgelerinde yer alan, finansal piyasalara ilişkin küresel ölçekli faaliyetler yürüten önemli finans merkezlerinin organizasyon yapılarının derinlemesine analiz

¹²² Fatih Çevik, 2009, s.193.

¹²³ DPT, İnsan Kaynakları Çalışma Grubu, Ankara, 2009, s.5.

¹²⁴ DPT, 2009, s.6.

edilmesi ve böylece İstanbul'da oluşturulması planlanan finans merkezinin organizasyon yapısının ülkenin yapısına en uygun şekilde yapılandırılmasını sağlamak üzere oluşturulmuştur.

Küresel sistemin her alanında her geçen gün değişen koşullara uyumlu bir şekilde entegre olabilecek kalıcı, sürdürülebilir bir organizasyon yapısının oluşturulması amacıyla yola çıkan organizasyon çalışma grubu tarafından yürütülen faaliyetler ve gerçekleştirilen analizler sonucunda ortaya konulan raporda kurum modelinden ziyade kurul modelinin benimsendiği, en üst aşamada ülkenin siyasi yapısını oluşturan maliye bakanı, ekonomi bakanı, ulaştırma bakanı, adalet bakanı, hazine müsteşarlığından sorumlu devlet bakanlarından oluşan İFM Yüksek Konseyinin, İstanbul Valisi, İstanbul Büyükşehir Belediye Başkanı, Merkez Bankası Başkanı, Sermaye Piyasası Kurulu Başkanı, Bankacılık Düzenleme ve Denetleme Kurulu Başkanı ve önemli ekonomi bürokratlarının yer aldığı İFM Danışma Kurulu, Çalışma Komiteleri ve İFM Koordinatörlüğü'nden oluşan yapının küresel finans merkezi olma düşüncesiyle yola çıkan İstanbul için en uygun yapılanma olacağı ortaya konulmuştur.¹²⁵

Yukarıda sıralandığı üzere birbirinden farklı çok sayıda grubun belirli hedefleri gerçekleştirebilmek amacıyla görev aldığı çalışma grupları içerisinde üniversiteler, sivil toplum kuruluşlarından çok sayıda görevli faaliyet göstermiştir.¹²⁶

2008 yılında yaşanan küresel finans krizinin ardından tüm dünya ülkelerinde başlayan ve Türkiye'yi de etkisi altında alan finansal sistemle birlikte islami finans araçları ortaya çıkmış ve ülkelerin bu araçlara ilgisi artmaya başlamıştır. Bu doğrultuda 2012 yılında Türkiye'de ilk kez islami finans araçlarından sukuk ihracatı yapılmıştır. İlk sukuk ihracının ardından 2013 yılında Dünya Bankası'nın İslami Finans Merkezi'ni İstanbul'da açması islami finans alanına duyulan ilgiyi ve yönelimi gözler önüne sermektedir.¹²⁷

2010 tarihli Başbakanlık Genelgesi'ni ülkede yaşanan gelişmeler neticesinde 11.11.2016 tarihli Başbakanlık Genelgesi takip etmiştir. İstanbul Havalimanı projesinin de gündeme geldiği o tarihlerde İstanbul Havalimanı'nın oluşturacağı yararlara, Türkiye'de katılım bankacılığının gelişmesi ile arttırılan finansal çeşitliliğe ve İFM Eylem Planı ile ilgili konulara atıflar yapılarak bu genelge çerçevesinde İstanbul Uluslararası Finans Merkezi Koordinasyon Kurulu'nun oluşturulmasına karar verilmiştir. Projenin sadece kurumsal ve hukuki zeminde oluşturulması istenmemiştir. Vakıf, Halk ve İş GYO tarafından planlanan ve yapımına girilen projeler neticesinde finans ve bankacılıkla ilgili kurum, kuruluş, ofis ve ticari ünitelerin tek bir merkezde yer alması istenmiştir.¹²⁸

¹²⁵ DPT, Organizasyon Çalışma Grubu, 2009, s.49-50.

¹²⁶ Eda Şingar, 2013, s.10.

¹²⁷ Aysel Gündoğdu, Arzu Dizman, "İstanbul Finans Merkezi Projesi'nin Swot Analizi ile Değerlendirilmesi ve Dünya Finans Merkezleri ile Kıyaslanması", Ekonomi Bilimleri Dergisi, 2013, Cilt 5, No 2, ISSN: 1309-8020, s.13.

¹²⁸ Burak Arzova, 2018, s.5-6.

2015-2018 yıllarını kapsayan İstanbul Uluslararası Finans Merkezi Programı Eylem Planı raporuna göre 3 yıl içerisinde ; İstanbul'un ilk 25 uluslararası finans merkezi içerisinde yer alması, Türkiye'nin finansal gelişmişlik açısından ilk 30 ülke içinde yer alması, finansal hizmetler sektörünün GSYİH içerisindeki payının %6'ya yükselmesinin sağlanması şeklinde temel hedefler belirlenmiştir.¹²⁹ Ancak 2015'ten itibaren Türkiye'de yaşanan çok çeşitli terör olayları, bombalı saldırılar, Suriye'ye yönelik yapılan operasyonlar, coğrafi olarak yakın bölgelerdeki iç karışıklıklar, 2016'daki darbe teşebbüsü İFM Projesi'nin sektöre uğramasına neden olmuştur.

3.6.İFM Projesi'ndeki Değişiklikler

İstanbul Finans Merkezi Projesi Kalkınma Bakanlığı koordinatörlüğünde ortaya çıkmasına karşın, 16 Nisan 2017 referandumuyla kabul edilen ve 9 Temmuz 2018 tarihi itibarıyla uygulanmaya başlanan Cumhurbaşkanlığı Hükümet Sistemi'ne geçiş sonrasında T.C Cumhurbaşkanlığı Finans Ofisi'nin koordinatör kuruluş olarak belirlendiği bir yapıya dönüşmüştür. Yapısal ve organizasyon anlamında gerçekleşen değişim süreci ile birlikte Cumhurbaşkanlığı Finans Ofisi, İstanbul Finans Merkezi projesinin idari ve organizasyonel süreçlerinden ve proje kapsamında gerçekleştirilecek faaliyetlerin ve çizilecek yol haritasının işleyişinden sorumlu tutulmuştur.

İFM Projesi kapsamınca T.C Cumhurbaşkanlığı Finans Ofisi'nin yapmış olduğu çalışmalarda, İstanbul'un dünyanın önde gelen ve hızla büyüyen finans merkezleri arasına girmesi, bu kapsamda da yeni bir çekim merkezi olması ve küresel finans merkezleri arasında üst sıralarda yer alması hedeflenmektedir. Projenin varlığa dayalı finansman ile şekillenen katılım finansı ve teknolojilerin ön planda tutulduğu FinTek etrafında gelişmeyi amaçlar stratejisi projenin gidişatını şekillendirmektedir.

Finans Ofisi bünyesinde, İFM'nin hukuki altyapısından atılacak stratejik adımlara kadar önemli kararların hızlı alınabilmesi adına İstanbul Finans Merkezi Dairesi kurulmuştur. Daire, 1 Nolu Cumhurbaşkanlığı Kararnamesi ile çalışmalarına başlamış ve 11-12 Haziran 2019 tarihleri arasında T.C Cumhurbaşkanlığı Dolmabahçe Çalışma Ofisi Konferans Salonu'nda ilk İFM Eylem Planı Çalıştayı gerçekleştirilmiştir. 90'ı özel sektör, 90'ı kamu sektörü kuruluşu olmak üzere toplam 180 katılımcının bir araya gelmesi ile yapılan çalıştayda, ortaya çıkan Taslak İFM Eylem Planı, 8 bileşen 39 ana eylem başlığından oluşacak şekilde tasarlanmıştır.

Bileşenler; Ataşehir'deki fiziki inşaa sürecinin daha hızlı ilerlemesi ve çevre-şehircilik düzenlemelerinin yapılması adına Fiziki Altyapı Çalışmaları ve Kümelenme Bölgeleri Bileşeni, finans kesimi nitelikli

¹²⁹ Kalkınma Bakanlığı, "İstanbul Uluslararası Finans Merkezi Programı Eylem Planı (2015-2018)", 2015. http://odop.kalkinma.gov.tr/dokumanlar/4Istanbul_Uluslararası_Finans_Merkezi_Programi.pdf, (14.12.2023).

insan kaynağı potansiyelinin artırılması ve çalışanların eğitim seviyelerinin yükseltilmesi adına Finans Kesimi Nitelikli İnsan Kaynağı Bileşeni, İstanbul Finans ve Teknoloji Üssü'nün kurulması ve bunun için gerekli hukuki zeminin, teşvik ve desteklerin sağlanması adına Finansal Teknolojilerin Geliştirilmesi Bileşeni, finansal hizmetlerin, ürün yelpazesinin ve altyapısının geliştirilmesi adına Finansal Ortamın İyileştirilmesi Bileşeni, sermaye piyasalarını geliştirecek teşviklerin uygulanması, kolektif yatırım araçlarının özendirilmesi ve bu araçların vergilendirilmesinde dünya uygulamalarıyla uyumlu düzenlemelerin yapılması adına Vergi ve Teşvik Bileşeni, finansal uyumsuzlukların çözüm süreçlerinin etkinleştirilmesi ve düzenleyici çerçevenin genişletilmesi adına Hukuki Altyapı ve Düzenleyici Çerçeve Bileşeni, katılım finansına yönelik farkındalığın artırılması, kurumsal ve yasal düzenlemelerin yapılması adına Katılım Finansının İyileştirilmesi Bileşeni ve son olarak da İFM tanıtım stratejisinin oluşturulması, yurtdışı tanıtım-reklam ve bilgilendirme faaliyetlerinin uygulanması adına Tanıtım ve İmaj Bileşeni şeklindedir.

Taslak İFM Eylem Planı maddeleri çerçevesinde yapılması gerekenler ve uygulanacak mevzuat değişiklikleri bağlamında pek çok kurumla bir araya gelinerek karşılıklı görüşmeler yapılmıştır ve bu görüşmeler günümüzde de hala devam etmektedir. Gerçekleştirilen görüşmelerde İFM Projesi'nin ihtiyaçları kapsamında İstanbul Finans Merkezi Kanunu gerekliliği ortaya atılmıştır. Kanun üzerindeki çalışmalar kuruluşlarla devam ettirilen istişareler çerçevesinde devam etmekte ve şekillendirilmeye çalışılmaktadır.¹³⁰

3.7.İFM Projesi'nin Günümüzdeki Mevcut Durumu

İFM projesi kapsamında gerçekleştirilen altyapı çalışmaları neticesinde Ataşehir ilçesinde yaklaşık 3,3 milyon metrekaarelik bir alan üzerine inşa edilen merkezin fiziki çalışmaları 2023 Nisan ayında tamamlanmış ve bankalar etabı kullanıma açılmıştır. Söz konusu alan içerisinde 21 adet ofis binası, alışveriş merkezi, 2.100 kişilik kapasiteye sahip alışveriş merkezi, 26.500 araç kapasiteli otopark gibi pek çok sosyal alan bulunmakta, bankaların merkez binaları yer almaktadır.¹³¹

Fintek ve yeşil finans gibi konulara da yönelen İstanbul Finans Merkezi açık finans, özel sermaye, perakende bankacılık, portföy yönetimi, sermaye piyasaları, varlık yönetimi, yatırım bankacılığı, katılım finans, dijital bankacılık, bölgesel yönetim merkezleri, finansal kiralama, faktöring ve finansman, fon yönetimi gibi çok çeşitli alanlarda faaliyet göstermek üzere planlanmış bir projedir.¹³²

¹³⁰ CBFO, <https://www.cbfo.gov.tr/istanbul-finans-merkezi-hakkinda> , (Erişim Tarihi: 20.12.2023).

¹³¹ Türkiye Cumhuriyeti Cumhurbaşkanlığı, “Cumhurbaşkanı Erdoğan İstanbul Finans Merkezi Açılış Törenine Katıldı”, <https://www.tccb.gov.tr/haberler/410/145723/cumhurbaskani-erdogan-istanbul-finans-merkezi-acilis-toreni-ne-katildi>. (Erişim Tarihi: 06.10.2023).

¹³² İstanbul Finans Merkezi, <https://ifm.gov.tr/ana-sayfa> , Erişim Tarihi: 10.01.2024.

İFM Projesi'nin ülkemiz kamuoyunda daha çok bir şehir imar projesi olarak yer alması, finansal sektör gelişmişliği ve dünya sıralamasında ülke ekonomisinin yeri gibi finans merkezi olma konusunda çok daha önemli kriterlerden ziyade proje inşaatı, imarı şeklindeki görece daha önemsiz konulara odaklanılmasına neden olmaktadır. Halbuki proje kapsamında finansal sisteme yönelik düzenlemelere ve hukuki zemine ağırlık verilmesi, bu konuda iyileştirmelerin yapılması yatırımcılar açısından altyapı ve fiziki imkanlardan öte çok daha cezbedicidir.¹³³ Bu bağlamda projenin rotasının inşaatın çok hukuki altyapı ve finansal düzenlemeler konularına çevrilmesinin önemi kritiktir.

Çalışmanın bundan sonraki kısmında İFM Projesi'nin mevcut durumunun hangi aşamada olduğunun daha iyi anlaşılması ve önemli gelişmiş finans merkezine sahip ekonomiler ile karşılaştırılmasının yapılarak zayıf ve güçlü yönlerinin ortaya konması adına çeşitli kriterlere ve bu kriterlerle ilgili çeşitli endeks çalışmalarına yer verilmiştir.

¹³³ Aysel Gündoğdu, Arzu Dizman, 2013, s.13.

4. İSTANBUL'UN ULUSLARARASI FİNANS MERKEZLERİ KARŞISINDAKİ KONUMU

Bir ülkenin uluslararası finans alanında etkin bir şekilde faaliyet gösterebilecek finans merkezlerine sahip olabilmesi için gereken özellikleri barındırması ve uluslararası normlar olarak kabul edilmiş kriterlere uyum sağlaması önem arz etmektedir.

Çalışmanın bu bölümünde ülkenin insani özgürlük düzeyi, finansal okuryazarlık oranları gibi sosyal göstergelerden vergisel düzenlemeler, dünya borsalarına kote olan şirket sayıları gibi ekonomik ve finansal göstergelere kadar çeşitli kriterler ve endeksler üzerinden Türkiye'nin mevcut durumu ve uluslararası finans alanında önemli başarılar ortaya koymuş ülkeler karşısındaki potansiyeli karşılaştırmalı olarak ele alınacak, genelde Türkiye'nin özelde ise İstanbul'un uluslararası finans merkezi olma yolundaki yeterlilikleri, avantajlı yönleri ve eksiklikleri analiz edilecektir.

4.1.Coğrafi Konum

Coğrafi ve jeopolitik konum, ülkelerin dünyanın çeşitli ülkelerindeki yerleşiklerin ticari ve finansal alandaki faaliyetlerine cevap verebilecek, bu sektöre dahil olmak isteyen yatırımcılara hizmet sunabilecek ticaret ve finans merkezlerine sahip olabilmesi noktasında büyük önem arz etmektedir. Finans merkezi olmaya aday ülkelerin dünya ticari ve finansal faaliyetlerin yüksek hacimlerde gerçekleştiği önemli finans merkezlerine, finansal işlemlere aracılık eden kurum ve kuruluşlara coğrafi açıdan yakın olması söz konusu ülkeye avantaj sağlamaktadır.

Sahip olduğu coğrafi ve jeopolitik konum gereği tarihin eski dönemlerinden itibaren ticaretle uğraşan tüccarların uğrak yeri olan, ticari ve ekonomik faaliyetlere ev sahipliği yapmış İstanbul'un hem doğu ülkelerine hem de batı ülkelerine ve bu ülkelerdeki gelişmiş finans merkezlerine olan yakınlığı kısa dönemde ulusal, uzun dönemde ise uluslararası finans merkezi olma amacıyla yola çıkan İstanbul'un bu yoldaki güçlü yönünü oluşturmaktadır.

Doğu ve Batı ülkelerini birleştiren bir köprü rolüne sahip İstanbul'un Londra, Zürih, Lüksemburg, Singapur gibi gelişmiş finans merkezlerine yakın olması, ellerindeki fonları İstanbul'da değerlendirmek isteyen yabancı yatırımcıların ülkeyi cazibe merkezi olarak değerlendirmesine ve yatırım amacıyla tercih etmesine, uluslararası finansal işlemlere aracılık eden kurum ve kuruluşların İstanbul'da merkez açmalarına imkân tanımaktadır. Coğrafi yakınlığın yanı sıra İstanbul'un bu gelişmiş finans merkezleri ile aynı zaman diliminde yer alması da uluslararası finans merkezleri ile entegreli bir şekilde

çalışabilmeye, uluslararası işlemlerin etkin ve kolay bir şekilde gerçekleştirilmesine olanak sağlamaktadır.¹³⁴

4.2. Sosyal Göstergeler

Ülkenin uluslararası finans merkezi konumuna ulaşabilmesi için gelişmiş bir finans sistemine ihtiyacı vardır. Bir ülkedeki finansal sistemin gelişmişliğinin en önemli göstergelerinden biri de ülke içerisindeki finansal okuryazarlık oranıdır.

Tanımı itibariyle finansal okuryazarlık bireylerin ticari ve ekonomik faaliyetlerin aracı olan parayı doğru alanlarda değerlendirme, yatırım tercihlerini doğru alanlara yönlendirebilme becerisi ve yetisidir.¹³⁵

Çok çeşitli alanlarda olduğu gibi ülkelerin finansal okuryazarlık düzeyleriyle ilgili de çalışmalarda bulunan Ekonomik İş birliği ve Kalkınma Örgütü OECD tarafından finansal okuryazarlık bireylerin finansal ve ekonomik yatırım tercihlerinin refah seviyelerini yükseltecek nitelikte olmasını sağlayacak bireysel farkındalık şeklinde tanımlanmış, bu alanda sergilenen her türlü davranış ve tavır da bu tanımın içerisine dahil edilmiştir.¹³⁶ Bu açıdan değerlendirildiğinde ülke içerisindeki finansal okuryazarlık oranı, bireylerin finans piyasalarına katılım, bireysel emeklilik kararı gibi aldıkları pek çok finansal tercihte etkili olmaktadır.¹³⁷

Tablo 1. Finansal Okuryazarlık Endeksi

Yıl	Katılımcı Sayısı (Kişi)	Ortalama (%)
2013	1230	59,9
2014	1638	59,4
2015	1507	60,0
2016	1526	60,1
2017	1510	60,8
2018	1524	61,5
2020	1506	60,8
2022	1506	62,1

Kaynak:TEB, “Türkiye’de Finansal Okuryazarlık, Erişim ve Dijital Olgunluk”,
<https://www.teb.com.tr/UPLOAD/PDF/2023/TEB-FOE-ve-Dijital-Olgunluk-Rapor-2022-Kamu-Paylasimi.pdf>

¹³⁴ Borsa İstanbul, İstanbul Uluslararası Finans Merkezi,

https://borsaistanbul.com/files/Istanbul_Uluslararası_Finans_Merkezi.pdf. (Erişim Tarihi: 10.11.2023).

¹³⁵ Ferhat Orman, Tuğçe Acar, “Finansal Okuryazarlık Araştırmalarında Uluslararası Yayın Trendlerinin Bibliyometrik Analizi”, İstatistik Araştırma Dergisi, 2021, s.38.

¹³⁶ Bhushan, Puneet., Medury, Yajulu. “Financial Literacy and Its Determinants”, International Journal of Engineering, Business and Enterprise Applications, 2013, s. 155-160.

¹³⁷ KPMG, <https://home.kpmg/tr/tr/home/gorusler/2018/04/finansal-okuryazar-misiniz.html> (Erişim Tarihi: 07.12.2023).

Türkiye Ekonomi Bankası tarafından yapılan çalışmada 2022 yılı verilerine göre Türkiye'nin finansal okuryazarlık oranının %62,1 olduğu tespit edilmiştir. Yıllar itibariyle değişimine bakıldığında bu oran son yılların en yüksek oranı olduğu göze çarpmaktadır.¹³⁸

Finansal okuryazarlığın yanı sıra ülkede nitelikli eğitimin varlığı da finansal sektörde faaliyet gösterecek işgücünün yetişmesi açısından önem arz etmektedir. Bu bağlamda analize dahil ettiğimiz bir diğer veri ülkenin PISA verileridir.

OECD 3 yıl aralıklarla 15 yaşındaki öğrencilere yönelik uyguladığı çalışma ile öğrencilerin matematik, fen ve okuma alanlarındaki niteliklerini ve yeterlilik düzeylerini analiz etmektedir. Yapılan bu analiz çalışmasıyla sosyokültürel ve sosyoekonomik çevrenin öğrencinin eğitim ve öğrenimini ne şekilde etkilediğine dair çeşitli bulgulara ulaşılabilmektedir.

Tablo 2. Yıllara İtibariyle PISA Ortalama Puanları

		2003	2006	2009	2012	2015	2018	2022
Matematik	Türkiye	423	424	445	448	420	454	453
	OECD	499	494	495	494	490	489	472
Okuma	Türkiye	441	447	464	475	428	466	456
	OECD	494	489	493	496	493	487	476
Fen	Türkiye	434	424	454	463	425	468	476
	OECD	499	498	501	501	493	489	485

Kaynak: PISA Education GPS, PISA Education GPS, <https://gpseducation.oecd.org/CountryProfile?primaryCountry=TUR&treshold=10&topic=PI> (Erişim Tarihi: 25.11.2023)

OECD tarafından 2022 yılında yapılan çalışmaya göre Türkiye'nin matematik, okuma ve Fen bilimleri alanında sergilediği performans, OECD ülkeleri ortalamasının altında kalmıştır. 2022 yılında matematikte 453 ortalamaya sahip olan Türkiye, 472 olan OECD ortalamasının, okuma alanında 456 puan ortalamaya sahip olarak 476 puandaki OECD ortalamasının ve fen bilimleri alanında 476 puan olarak 485 puandaki OECD ortalamasının altında bir performans sergilemiştir. Türkiye 2003 yılından 2022 yılına kadar olan süreç itibariyle çalışmanın kapsamını oluşturan matematik, okuma ve fen bilimleri alanında yükseliş trendi göstermiş olsa da OECD ortalamasını yakalayamamıştır.¹³⁹

2022 yılında yapılan analiz çalışmasında dünya genelindeki öğrencilerin özellikle matematik alanında son 20 yıl içerisinde başarılı performans sergileyemedikleri ortaya konulmuştur. Japonya, Güney Kore

¹³⁸ Hüseyin Sami Karaca, "Türkiye'de Finansal Okuryazarlık, Erişim ve Dijital Olgunluk", 2022, s.5

¹³⁹ PISA Education GPS, <https://gpseducation.oecd.org/CountryProfile?primaryCountry=TUR&treshold=10&topic=PI> (Erişim Tarihi: 25.11.2023)

ve Estonya matematik alanında en iyi performans gösteren ilk 3 ülke olarak sıralamada yer alırken, Türkiye 41.sırada yer almaktadır.¹⁴⁰

4.3. Yasal Ortam ve Düzenlemeler

Uluslararası alanda hizmet sunacak finans merkezlerine sahip olabilme yolundaki ülkelerin sağlaması gereken kriterlerden biri de yasal ortam ve düzenlemelerin mevcudiyeti ve niteliğidir. Uluslararası finans merkezi olmaya aday ülkelerin sağlam ve uluslararası normlar ile güçlendirilmiş yasal altyapıya sahip olması, finansal piyasalarda gerçekleştirilecek işlemlerin bu altyapıya uyumlu hareket etmesi gerekmektedir.

Finans merkezinin içerisinde yer aldığı ülkenin hukuk sistemi, finansal alanda faaliyet gösterecek, piyasayı düzenleyip, denetim altına alacak kuruluşların ülke içerisindeki yapılanması ve ticari ve finansal piyasaya ilişkin yürütülen vergisel ve mali düzenlemeler ev sahibi ülkenin yasal altyapısını oluşturmaktadır.¹⁴¹

4.3.1. Hukuki Ortam

Finans merkezi olmaya aday ülkelerin, yatırım tercihleri için etkin piyasa arayışı içerisinde olan yabancı yatırımcılar açısından cazibe merkezi olarak nitelendirilebilmesi ve yabancı finansal kurum ve kuruluşların şubeler açmak için söz konusu ülkeyi tercih etmesi, yabancı yerleşikler için piyasalarda güven ortamının yaratılması için adil işleyen, uluslararası hukuk normlarına uygun bir sistemin mevcudiyeti ve temin edilmesi önem arz etmektedir. Bu doğrultuda oluşturulacak hukuk sisteminin finansal piyasaların ve piyasalardaki yatırımcıların taleplerini karşılayabilecek, eşitlik misyonuna sahip, tutarlı ve küresel rekabet koşullarına uyumlu düzenlemeler içermesi gerekmektedir.

Finansal işlemlerin gerçekleştirilmesi süresinde taraflar, kurumlar ve ülkeler arasında oluşturulan anlaşmalarda haksız rekabet koşullarının ortaya çıkması ve taraflarda birinin diğeri üzerinde üstünlük kurma arayışı sonucu yaşanan anlaşmazlıkların etkin hukuk sistemi ile çözüme kavuşturulmasına ihtiyaç duyulmaktadır. Etkin işleyen hukuk sisteminin mevcut olmadığı durumda taraflar arasındaki uzlaşma sürecinin gecikmesi ve kanunların uygulanışında istikrarsızlıkların yaşanması ülkeyi sıkıntıya düşürmektedir. Dolayısıyla günümüzün gelişmiş finans merkezlerine sahip olan ülkeler taraflar arasındaki anlaşmazlıkların çözüme kavuşturulması amacıyla oluşturdukları tahkim mekanizmaları ile

¹⁴⁰ <https://www.egitimreformugirisimi.org/bir-bakista-pisa-2022/#:~:text=T%C3%BCrkiye%2C%20bu%20listede%20453%20puan,OECD%20%C3%BClkeleriyle%20kar%C5%9F%C4%B1la%C5%9Ft%C4%B1r%C4%B1ld%C4%B1%C4%9F%C4%B1nda%2032.%20s%C4%B1rada>. (Erişim Tarihi: 25.11.2023)

¹⁴¹ Eda Şingar, 2013, s.15.

yaşanan tüm bu olumsuz durumları kısa süre içerisinde çözüme kavuşturabilmektedirler. Bu açıdan bakıldığında adil işleyen tahkim mekanizmalarının mevcudiyeti ve anlaşmazlıkları çözüme kavuşturacak ihtisaslaşmış mahkemelerin varlığını sağlamak ülkelerin finans merkezi olma yolunda atması gereken önemli adımlardan birisidir. Bu ortamın sağlanmasında karşılaşılan en büyük zorluk da yine eğitim sistemine dayanmaktadır. Finans sektöründe istihdam edilecek avukat, tahkim uzmanı ve bilirkişinin hem nitelik hem de nicelik açısından yetersiz olması Türkiye gibi gelişmekte olan ülkelerin en önemli eksikliklerindendir.¹⁴²

Tablo 3. Hukukun Üstünlüğü Endeksi (2022)

	Sıra	Puan	En İyi Ülke/Puan
Hükümet yetkileri üzerinde kısıtlamanın olmaması	135	0,28	Danimarka/0,95
Yolsuzluğun önlenmesi	70	0,45	Danimarka/0,96
Hükümetin şeffaflığı	105	0,40	Norveç/0,87
Temel haklar	134	0,30	Danimarka/0,92
Düzen ve Güvenlik	67	0,73	İrlanda/0,94
İdari Yaptırımlar	118	0,40	Danimarka/0,90
Adil Hukuk	114	0,43	Danimarka/0,87
Cezai Adalet	106	0,34	Norveç/ 0,84
Genel Sıralama	116	0,42	Danimarka/ 0,90

Kaynak: WJP Rule Of Law Index 2022, <https://worldjusticeproject.org/rule-of-law-index/global/2022/Turkiye/>

Yukarıdaki Tablo 3’de çeşitli alt başlıklar altında Türkiye’nin ve o başlıklar altında en iyi performans sergileyen ülkelerin, puanlarının ve sıralamalarının bulunduğu Hukukun Üstünlüğü Endeksi 2022 verilerine yer verilmiştir.

Genel anlamda alt başlıkların tümünde son sıralarda yer alan Türkiye’nin, 140 ülke içerisinde 116. sırada yer alması, özellikle de hükümet yetkileri üzerinde kısıtlamanın olması, temel haklar ve idari yaptırımlar alt başlıklarındaki başarısızlıkları, hukuk konusundaki eksikliğini ortaya koymaktadır.

¹⁴² Eda Şingar, 2013, s.15-16.

Tablo 4. Finans Merkezlerinin Hukukun Üstünlüğü Endeksindeki Sıralamaları (2022)

	Türkiye	Singapur	Hong Kong
Hükümet yetkileri üzerinde kısıtlamanın olmaması	135	30	54
Yolsuzluğun önlenmesi	70	3	9
Hükümetin şeffaflığı	105	35	25
Temel haklar	134	39	61
Düzen ve Güvenlik	67	3	6
İdari Yaptırımlar	118	7	18
Adil Hukuk	114	8	19
Cezai Adalet	106	7	22
Genel Sıralama	116	17	22

Kaynak: WJP Rule Of Law Index 2022, <https://worldjusticeproject.org/rule-of-law-index/global/2022>

Tablo 4 günümüzün gelişmiş uluslararası finans merkezlerinden olan Singapur ve Hong Kong'un Hukukun Üstünlüğü Endeksi'ndeki sıralamalarını göstermektedir. 2022 yılında yapılan çalışmada Singapur 17, Hong Kong ise 22. Sırada yer almaktadır.¹⁴³ Buna karşın Türkiye'nin endekste 116. Sırada yer alması dikkat çekici bir noktadır. Finans merkezi olma yolunda Türkiye'nin

Türkiye'nin rakibi olarak sayılabilecek önemli finans merkezlerinden birine sahip Singapur'un düzen ve güvenlik alt başlığında Hukukun Üstünlüğü Endeksi'nde ilk sırada bulunması, buna karşılık Türkiye'nin ise ancak 96. sırada yer bulabilmesi dikkat çekici bir diğer noktadır. Finans merkezi olma yolunda Türkiye'nin hukuk konusundaki açıklıklarının giderilmesi adına revizyona gidilmesi gerekmektedir.

Diğer finans merkezleri ile karşılaştırıldığında İstanbul'un hukuk konusundaki en büyük eksiklikleri, mahkemelere yeterince güven duyulmaması, benzer durumlardaki hukuki olaylara verilen kararlardaki farklılaşmalar, anlaşmazlıkların çözüme kavuşturulması adına faaliyet gösterecek etkin bir tahkim mekanizmasının mevcut olmayışı, mahkeme ve dava süreçlerinin yavaş işlemesi, finans sektörü için hizmet edecek biçimde ihtisaslaşmış mahkemelerin ve bu alanda istihdam edilecek nitelikli işgücünün yetersizliğinden oluşmaktadır.¹⁴⁴

4.3.2. Düzenleyici Kurumlar ve Düzenlemeler

Ülkelerin uluslararası finans merkezleri konumuna ulaşabilmesi, küresel finans sektöründe yer edinebilmeleri ve bu alanda sahip oldukları güçlerini muhafaza edebilmeleri açısından finansal piyasaları, bu piyasalardaki aracı kurum ve kuruluşları, işlem gerçekleştiren yatırımcıları ve gerçekleştirilen işlem faaliyetlerini kontrol altında tutacak etkin bir denetim mekanizmasının

¹⁴³ WJP Rule Of Law Index 2022, <https://worldjusticeproject.org/rule-of-law-index/global/2022> (Erişim Tarihi: 26.11.2023)

¹⁴⁴ Eda Şingar, 2013, s.17.

mevcudiyetine ihtiyaç duyulmaktadır. Aksi takdirde piyasalara, kurum ve kuruluşlara yönelik gerçekleştirilecek denetimlerin yerine getirilememesi durumlarında finans merkezlerine güvensizlikler artabilmekte ve finans merkezleri hem yatırımcılar hem de finans kuruluşları açısından cazibelerini yitirebilmektedirler. Bu açıdan düzenleyici kurumların ve düzenlemelerin etkin çalışması, yatırımcıları çekecek güven ortamının sağlanması için kritik öneme sahiptir.¹⁴⁵

Tablo 5. 2019 Küresel Rekabet Endeksi-Düzenlemeler Kapsamında Finans Merkezlerinin Karşılaştırılması

2019 KRR Endeksi (puan/sıra)	Yatırımcıların Korunması	Yargı Bağımsızlığı	Uyuşmazlıkların Çözülmesi	Mülkiyet Hakları	Kurumsal Yönetimin Etkinliği	Şeffaflık	Politikara Duyulan Güven	Rüşvet
UK	79,4/54	69,5/26	68,1/19	78,5/17	74,5/13	74/10	60,1/39	80/11
ABD	76,7/64	70,4/25	71,2/11	71/30	69,6/31	77/7	71,9/16	71/22
Japonya	92,3/10	86,5/5	69/16	84,2/7	66,7/41	60/27	69,6/21	73/18
Hong Kong	92,3/9	84,1/8	81,8/3	87,8/4	82/3	70,8/n/a	81/6	76/14
Çin	79,2/56	58,2/47	51,9/52	65,6/43	59,7/72	13/85	58,2/45	39/75
Almanya	80,9/48	66,9/31	63,9/22	72/27	63,3/52	69/17	71/19	80/11
Singapur	96,1/2	77,4/14	86,6/1	91,3/2	82,5/2	78/n/a	89,1/2	85/3
Türkiye	61/119	33,2/104	41,4/84	59,6/55	66,7/42	58/32	46,1/82	41/66

Kaynak: “World Economic Forum Global Competitiveness Report 2019”, World Economic Forum 2019.

Tablo 5’de düzenlemeler karşısında Türkiye’nin rakip finans merkezleriyle karşılaştırıldığı 2019 Küresel Rekabet Endeksi’ne yer verilmiştir. 141 ülkenin karşılaştırıldığı endekte Türkiye’nin yatırımcıların korunması, yargı bağımsızlığı, uyuşmazlıkların çözülmesi, mülkiyet hakları ve politikalara duyulan güven alt başlıklarında rakipleri ile karşılaştırıldığında son sıralarda yer aldığı gözlemlenmektedir. Kurumsal yönetimin etkinliği, şeffaflık ve rüşvet alt başlıklarında ise rakipleri

¹⁴⁵ Eda Şingar, 2013, s.20.

içerisinde orta sıralarda yer aldığı söylenebilmektedir.¹⁴⁶

4.3.3. Vergisel Düzenlemeler

Yabancı yatırımcıları ülkeye çekebilmek adına adil, açık, anlaşılır, etkin ve uluslararası standartlarla uyumlu bir vergi sisteminin oluşturulması, bir yerin finans merkezi olarak konumlandırılmasında oldukça etkili bir diğer kriterdir. Çünkü yatırımcılar tarafından belli bir aşamadan sonra vergi yükünden çok, vergi sisteminin sıklıkla değişmiyor olması, istikrarı ve kalıcılığı gibi unsurlar daha önemli unsurlar olarak görülmektedir.¹⁴⁷

Tablo 6. Uluslararası Vergi Rekabetçiliği Endeksi (2022)

	Genel Sıralama	Genel Puan	Kurumlar Vergisi Sıralaması	Bireysel Vergi Sıralaması	Tüketim Vergileri Sıralaması	Emlak Vergisi Sıralaması	Uluslararası Vergi Kuralları Sıralaması
			1	1	1	1	
Japonya	21	67,3	33	16	5	27	26
ABD	22	66,8	22	21	3	29	35
UK	26	62,9	10	24	34	34	1
Almanya	15	70,2	30	26	15	11	6
Türkiye	9	76,6	20	8	13	23	8

Kaynak: International Tax Competitiveness Index, 2022

Yukarıdaki Tablo 5 ‘te 35 OECD ülkesi arasında uluslararası vergi rekabetçiliğinin ölçülmesi için yapılan 2022 Uluslararası Vergi Rekabetçiliği Endeksi’nden alınmış, Türkiye ve rakipleri için veriler mevcuttur. Genel sıralamada 9. sırada yer alan Türkiye’nin; kurumlar vergisi sıralamasında 20. sırada, bireysel vergi sıralamasında 8. sırada, tüketim vergileri sıralamasında 13. sırada, emlak vergisi sıralamasında 23. sırada ve uluslararası vergi kuralları sıralamasında 8. sırada yer alması, rakipleri karşısında vergi rekabetçiliği anlamında üstün yönlerinin olduğunu ifade etmektedir. ¹⁴⁸

Ancak diğer finans merkezleri ile karşılaştırıldığında İstanbul’un vergisel düzenlemeler konusundaki vergi oranlarının sıklıkla değiştirilmesi, Türk vergi mevzuatının belirsiz, zor anlaşılır ve çok sayıda farklı uygulamayı istisnayı içermesi, vergi tahakkuk sistemindeki sorunların kayıt dışı ekonomiyi beslemesi, Türk finans piyasaları için mali yük yükleyen vergilerin mevcudiyeti, menkul kıymetlerin vergilendirilmesinde uluslararası standartlarda uygulamaların olmaması ve yeni finansal ürünlere yönelik vergilemelerin yatırımcıların finansal işlem maliyetlerini arttıracak düzeyde tutulması gibi

¹⁴⁶ “World Economic Forum Global Competitiveness Report 2019”, World Economic Forum 2019.

¹⁴⁷ Eda Şingar, 2013, s.24.

¹⁴⁸ Daniel Bunn, International Tax Competitiveness Index 2022, Center For Global Tax Policy, 2022, s.13.

konular Türkiye'nin vergisel sisteme ilişkin eksikliklerini oluşturmaktadır. Bu anlamada yapılacak vergisel revizyonların İFM Projesi'nin geleceği içinde oldukça kıymetli olduğu açıktır.¹⁴⁹

4.4.Ekonomik Yapı

Bir ülkenin finans merkezine dönüştürülmesinde etkili olan bir diğer önemli kriterde ekonomik yapıdır. Finansal merkezlerin güçlü bir ekonomiye sahip olması finansal hizmetlerin işleyişini doğrudan etkileyerek, uzun vadeli makroekonomik trendlerin anlaşılmasını sağladığından daha uzun vadeli mali planların yapılabilmesine de ön ayak olmaktadır. Bu açıdan pek çok yatırımcı için ekonomik trendlerin istikrarı, sunulacak ürün ve hizmetlere ilişkin uzun vadeli planların yapılmasında temel teşkil etmektedir.

Tablo 7. Temel Ekonomik Göstergeler 1

2023	GSYİH (Milyar Dolar)	Kişi Başına GSYİH (Dolar)	Büyüme Oranları
ABD	26.949	80,412	2,08
UK	3.332	48,912	0,48
Almanya	4.429	52,823	-0,54
Japonya	4.230	33,949	1,95
Çin	1.770	12,541	5,01
Hong Kong	385	51,168	4,39
Singapur	497	87,884	1,04
Türkiye	1.154	13,383	3,95

Kaynak:IMF, International Financial Statistics, <https://data.imf.org/?sk=4c514d48-b6ba-49ed-8ab9-52b0c1a0179b&sid=1409151240976>, (Erişim Tarihi: 16.12.2023).

Yukarıdaki Tablo 6'da 2023 yılına ait IMF'den alınmış bazı temel makroekonomik göstergelere yer verilmiştir. Türkiye'nin rakibi sayılabilecek önemli finans merkezlerine sahip ülkelerle ekonomik göstergeler açısından karşılaştırılmasının yapıldığı bu tabloda, GSYİH rakamları incelendiğinde; Hong Kong ve Singapur gibi Türkiye'den görece daha küçük ülke ve bölgeler karşılaştırmaya dahil edilmezse, Türkiye'nin rakipleri karşısında milli gelir yaratma konusunda üst düzey başarı gösteremediği gözlemlenebilmektedir.

Kişi Başına GSYİH'lar karşılaştırıldığında Türkiye'nin UK, Almanya, Singapur, Hong Kong gibi gelişmiş finans merkezlerine sahip ülkelerin aksine yine son sırada yer aldığı görülmekle birlikte

¹⁴⁹ İstanbul'un Uluslararası Finans Merkezi Olma Potansiyelinin Değerlendirilmesi, Türkiye Bankalar Birliği – Deloitte Danışmanlık A.Ş., Mayıs 2009, Ankara, s.72; Ayşe Ekipman, 2012, s.6; Sudi Apak, Gökem Elverici, 2011, s.6; Abdullah Kılıçarslan, 2014, s.162.

büyüme rakamlarına bakıldığında diğer göstergelere nazaran daha iyi bir performans sergilediği fakat yine de %5-6'lık potansiyel büyüme oranının altında kaldığı tespit edilebilmektedir.

Tablo 8. Temel Ekonomik Göstergeler 2

2023	Cari Denge/ GSYİH	Bütçe Dengesi/GSYİH	Kamu Borç Stoku/GSYİH
ABD	-2,95	-8,23	123,28
UK	-3,66	-4,46	104,14
Almanya	5,99	-2,89	65,86
Japonya	3,33	-5,67	255,23
Çin	1,53	-7,1	82,97
Hong Kong	7,06	-3,86	6,08
Singapur	16,60	3,28	167,89
Türkiye	-4,20	-5,42	34,40

Kaynak:IMF, International Financial Statistics, <https://data.imf.org/?sk=4c514d48-b6ba-49ed-8ab9-52b0c1a0179b&sid=1409151240976>, (Erişim Tarihi: 16.12.2023).

2023 yılına ait bazı makroekonomik göstergelere yer verilen Tablo 3.7’de, Türkiye ile rakipleri cari denge, bütçe dengesi ve kamu borç stoğu açısından karşılaştırılmıştır.

ABD ve UK gibi ekonomilerin cari açık verdiği, diğer tüm ekonomilerin ise fazla verdiği 2023 yılında, Türkiye %-4,2 oranında cari açık vermiştir.

Bütçe dengesi incelendiğinde Singapur hariç tüm ekonomilerin açık verdiği görülmektedir. En yüksek bütçe açığına Türkiye’den görece çok daha büyük olan ABD ve Çin gibi ülkeler ulaşmışken, Türkiye’nin hemen onları takiben arkalarından -%5,42 ile gelmesi bütçe dengesi konusunda da eksikliklerinin olduğunu su yüzüne çıkarmaktadır.

Son olarak kamu borç stoku analiz edildiğinde genel manada tüm ülkelerin kamu kesiminin aşırı borçlu olduğu söylenebilmekte ve Hong Kong, Almanya ve Türkiye’nin rakiplerine göre bu konu da daha avantajlı olduğu görülmektedir.

Tablo 9. Temel Ekonomik Göstergeler 3

2023	Tasarruflar/GSYİH	Yatırım/GSYİH	Tasarruf-Yatırım Oranları
ABD	16,33	20,55	-4,22
UK	14,23	17,89	-3,66
Almanya	29,80	23,80	6,00
Japonya	29,73	26,39	3,34
Çin	44,04	45,51	-1,47
Türkiye	19,96	24,48	-4,52

Kaynak:IMF, International Financial Statistics, <https://data.imf.org/?sk=4c514d48-b6ba-49ed-8ab9-52b0c1a0179b&sid=1409151240976>, (Erişim Tarihi: 16.12.2023).

Ülkelerin gerçekleştirdikleri tasarruf ve yatırımlara ilişkin 2023 yılına ait verilerin gösterildiği Tablo 3.8’de, tasarruflar konusunda analize dahil edilen ülkelerin gerisinde kalan Türkiye’nin yatırım açısından rakiplerine yakın bir performans sergilediği görülebilmektedir.

Tasarruf-yatırım dengesinin -4,52 olduğu Türkiye’de yaratılan tasarrufların gerçekleştirilen yatırımları karşılamada yetersiz kaldığı, bu noktada ülkenin açık verdiği ortaya çıkmaktadır. Oluşan açığın yanı sıra ülkedeki tasarrufların ne tür yatırımlara dönüştürüldüğü de büyük önem arz etmektedir. Türkiye’de yaratılan tasarrufların inşaat gibi uzun vadede katma değer yaratamayan alanların finansmanı için kullanılması, tasarrufların etkin yönetilememesine neden olmaktadır.

4.5.Ekonomik ve Politik İstikrar

Coğrafi konum, ekonomik yapı gibi kriterlerin yanı sıra bir şehir veya ülkenin finans merkezine sahip olabilmesinde ekonomik ve politik istikrar da önem arz eden unsurlar arasında yer almaktadır.

Politik istikrar en genel tanımıyla ekonomi politikalarının başarıya ulaşabilmesi, etkili bir şekilde yürütülebilmesi için siyasi riskin olabilecek en düşük seviyede gerçekleşmesini ifade etmektedir.¹⁵⁰ Bir ülkenin finans merkezi olabilmesi, dolayısıyla yabancı yatırımcıların ve finansal kurumların ilgisini çekebilmesi açısından politik istikrar büyük öneme sahiptir. Yani yabancı yatırımcıların ve kurumların finans piyasasına yönelik işlemlerin gerçekleştirilmesi amacıyla uluslararası finans merkezlerini, dolayısıyla kendi ülkesi dışındaki ülkeleri tercih edebilmesi için öncelikle o bölgede hem ekonomik hem de politik istikrarın sağlanmış olması gerekmektedir.¹⁵¹ Çünkü ekonomik ve politik istikrarın sağlanmadığı, dolayısıyla yatırımcı için uygun güven ortamının oluşturulmadığı bir ülkede finansal işlemlerin, bireyler ve kurumlar arasındaki fon alışverişinin etkin bir şekilde yapılabilmesi de mümkün olmamaktadır. Bu nedenle ülkelerin finans merkezi olma yolunda ekonomik ve politik yapılarını istikrara kavuşturmaları gerekmektedir. Bu bağlamda bir ülkede politik istikrarın sağlanması, devletin yönetim kadroları ve iş dünyası yani kamu- özel sektör arasındaki ilişkinin uyumlu olması ve ülkede siyasi krizlerin süreklilik arz etmediği bir yapının mevcudiyeti ile doğrudan ilişkilidir.¹⁵²

Bu açıdan oluşturulan Dünya Politik İstikrar Endeksi, 200 ülkenin politik istikrar açısından durumunu analiz etmektedir. 1996 yılından itibaren politik istikrar açısından ülkelerin mevcut durumlarına ilişkin veriler sunan bu endeks ses ve hesap verebilirlik, siyasi istikrar ve şiddetin olmaması, devletin etkinliği,

¹⁵⁰ Sadi Uzunoğlu, 2000, s.48.

¹⁵¹ Eda Şingar, 2013, s.11.

¹⁵² TSPAKB, 2007, s.9.

düzenleyici çevre, hukukun üstünlüğü ve yolsuzluğun kontrolü olmak üzere 6 tane alt kriterden hareketle ülkeleri karşılaştırmıştır.¹⁵³

Tablo 10. Dünya Politik İstikrar Endeksi (2022)

Ülkeler	Hesap Verebilirlik	Politik İstikrar ve Şiddetin Olmaması	Devletin Etkinliği	Düzenleyici Çevre	Hukuk Kuralı	Yolsuzluğun Kontrolü
Almanya	94,69	67,45	88,21	92,45	91,98	95,75
ABD	89,37	45,28	85,85	93,40	89,15	92,92
İngiltere	72,95	62,26	86,79	91,04	88,68	82,55
Hong Kong	35,27	66,51	95,75	93,87	87,74	92,85
Çin	6,28	28,30	68,40	36,79	52,83	55,19
Japonya	80,19	86,79	96,23	91,51	92,45	90,57
Singapur	44,44	97,17	100	100	99,06	98,58
Türkiye	23,19	13,68	43,87	43,40	36,79	34,91

Kaynak: Worldwide Governance Indicators 2022,
<https://info.worldbank.org/governance/wgi/Home/Documents>

Tabloda Dünya Politik İstikrar Endeksi'nin 2022 yılına ilişkin verilerinden hareketle finans merkezi olma yolunda Türkiye'nin önemli uluslararası finans merkezlerine sahip olan Almanya, ABD, İngiltere, Hong Kong, Çin, Japonya ve Singapur karşısındaki durumu karşılaştırılmıştır.

Endeksin ilk kriteri olan ses ve hesap verebilirlik başlığı altında ülkeyi yönetecek hükümetlerin seçilmesinin yanı sıra ifade özgürlüğü ve medya özgürlüğü gibi alanlarda ülke vatandaşlarının özgürlük düzeyleri karşılaştırılmıştır. Endeksin 2022 yılına ilişkin verisinde Almanya, ABD, İngiltere ve Japonya gibi yüksek skora sahip ülkelerin vatandaşlarına özellikle politik konularda fikir beyan edebilme ve

¹⁵³ Worldwide Governance Indicators 2022, <https://info.worldbank.org/governance/wgi/Home/Documents> (Erişim Tarihi: 28.11.2023).

medya gibi iletişim araçlarını özgürce kullanabilme imkânı tanıdığı, 23,19'luk skora sahip olan Türkiye'nin ise Çin ile birlikte rakiplerinin gerisinde kaldığı gözlemlenmiştir.

Endeksin ikinci kriteri olan politik istikrar ve şiddetin olmaması başlığı kapsamında Singapur en iyi performansa sahip ülke olurken, Japonya, Almanya, İngiltere Hong Kong'un da bu konuda önemli bir başarı sergilediği, Türkiye'nin ise rakiplerine kıyasla alt sıralarda yer aldığı görülmektedir.

Endeksin 3. kriteri olan devletin etkinliği başlığı altında kamu hizmetlerinin ve kamu politikalarının kalitesi, bu politikaların siyasi baskılardan bağımsız bir şekilde gerçekleştirilip, gerçekleştirilmediği analiz edilmiştir. Türkiye bu kriter açısından da önemli uluslararası finans merkezlerinin gerisinde yer almıştır.

Endeksin 4. kriteri olan düzenleyici çevre başlığı altında hükümetlerin özel sektörün gelişimine izin veren ve bu gelişimi teşvik eden düzenlemeler uygulayıp, uygulamadıkları değerlendirilmiştir. Singapur, Hong Kong, Almanya, ABD, Japonya ve İngiltere bu kapsamda önemli bir başarı ortaya koyarken, Türkiye ise Çin ile yine son sıralarda yer almıştır.

Endeksin 5. kriteri olan hukukun üstünlüğü başlığı altında hükümet temsilcilerinin mülkiyet hakları, sözleşmelerin uygulanması gibi konularda toplum kurallarına ve hukuki düzene ne derece bağlı kaldıkları değerlendirilmiştir. Tablodaki verilere bakıldığında Singapur, Japonya, Almanya, ABD, İngiltere gibi ülkelerde gelişmiş bir hukuk altyapısının bulunduğu, ekonomik ve politik faaliyetlerin bu altyapıya uygun şekilde gerçekleştirildiği, Türkiye'de ise hukukun üstünlüğünün tam olarak sağlanamadığı görülebilmektedir.

Bu kriterlerin yanı sıra son kriter olan yolsuzluğun kontrolü kapsamında da rakiplerine nazaran Türkiye'nin ülke içerisinde var olan yolsuzlukları önleme konusunda etkin olamadığı, yolsuzlukların ekonomik, politik ve toplumsal alanda halen varlığını sürdürdüğü ortaya konulmuştur.¹⁵⁴

Dolayısıyla tüm bu kriterler çerçevesinde Türkiye'nin uluslararası finans merkezi olma yolunda sağlaması gereken en önemli kriterlerden biri olan politik istikrar açısından rakiplerinin oldukça gerisinde kaldığı gözlemlenmiştir.

¹⁵⁴ Worldwide Governance Indicators 2022, <https://www.worldbank.org/en/publication/worldwide-governance-indicators/interactive-data-access> (Erişim Tarihi: 30.11.2023)

Tablo 11. Ülkelerin Risk Reytingleri (2023)

ÜLKELER	S&P	Moody's	Fitch	DBRS
Almanya	AAA	Aaa	AAA	AAA
ABD	AA+	Aaa	AA+	AAA
İngiltere	AA	Aa3	AA-	AA
Hong Kong	AA+	Aa3	AA-	AA-
Çin	A+	A1	A+	A
Japonya	A+	A1	A	-
Singapur	AAA	Aaa	AAA	AAA
Türkiye	B	B3	B	BB

Kaynak: World Government Bonds, <https://www.worldgovernmentbonds.com/world-credit-ratings/>

Uluslararası kredi derecelendirme kuruluşlarının belirlediği risk reytingleri de ülkelerin politik istikrarının göstergeleri arasında yer almaktadır. 2023 yılında S&P, Moody's ve Fitch'in, DBRS gibi önemli kredi derecelendirme kuruluşları verdikleri kredi notları ile Almanya, ABD, İngiltere, Hong Kong, Çin, Japonya ve Singapur'u yatırıma elverişli bölgeler olarak değerlendirmiştir. Buna karşın Türkiye ise bu kuruluşlardan aldığı kredi notları (B, B3, B, BB) ile durağan ülkeler arasında yer almıştır. Bir ülkenin uluslararası finans merkezi olabilmesi için politik istikrarın yanı sıra ekonomik istikrara da sahip olması, ekonomik yapının istikrara kavuşturulması için ülkedeki kurumların şeffaf ve güvenilir olması, yatırımcılar ve finansal kuruluşlar için uygun ortamın oluşturulması büyük önem arz etmektedir.

Ülkelerin ekonomik istikrarının yanı sıra ekonomik özgürlüğe sahip olmaları da finans merkezi olma potansiyeli ile doğrudan ilişkilidir. Çünkü ekonomik özgürlüğün sağlanmasıyla birlikte ülkeye gelen yatırımların artması sonucunda gelir düzeyinin artmasına bağlı olarak ülkenin ekonomik büyümesi hız kazanmaktadır.¹⁵⁵

Ülkelerin ekonomik özgürlük düzeylerinin karşılaştırılabilmesi için Dünya Ekonomik Özgürlük Endeksi oluşturulmuş, endekste hukuk kuralı, hükümet bütünlüğü, düzenleyici verimlilik ve açık pazarlar olmak üzere 4 temel kritere yer verilmiştir.

Tablo 12. Dünya Ekonomik Özgürlük Endeksi Ülke Sıralaması (2023)

ÜLKELER	DÜNYA SIRALAMASI	GENEL SKOR
Almanya	14	73,7
ABD	25	70,6
İngiltere	28	69,9
Çin	154	48,3
Japonya	31	69,3
Singapur	1	83,9
Türkiye	104	56,9

Kaynak: 2023 Index of Economic Freedom, <https://www.heritage.org/index/ranking>

¹⁵⁵ Eda Şingar, 2013, s.14.

Ülkelerin ekonomik özgürlük düzeyini hukuk kuralı, hükümet bütünlüğü, düzenleyici verimlilik ve açık pazarlar gibi alt kriterlerden hareketle analiz eden Ekonomik Özgürlük Endeksi'nde ülkeler 0 ila 100 arasında puanla değerlendirilmektedir. 0-49,9 arasında yer alan ülkeler baskı altında bulunan ülkeleri gösterirken, 50-59,9 çoğunlukla özgür olmayan, 60-69,9 orta derece özgür, 70-79,9 çoğunlukla özgür ve 80-100 arası ekonomik açıdan tam olarak özgür olan ülkeleri temsil etmektedir.¹⁵⁶

Tablo 12. gelişmiş uluslararası finans merkezlerine sahip olan ülkelerin ve Türkiye'nin 2023 yılı Dünya Ekonomik Özgürlük endeksindeki sıralamasını ve almış oldukları puanları göstermektedir. Tablodan da görüleceği üzere 83,9 puan ile ilk sırada Singapur yer almaktadır, Singapur ekonomik açıdan dünyanın en özgür ülkesi unvanını elinde bulundurmaktadır. 2023 yılı verilerine göre 73,7 puanla endekste 14. Sırada yer alan Almanya'yı, 70,6'lık puanla ABD, 69,9 ile İngiltere, 69,3 ile Japonya takip ederken, 104.sırada yer alan Türkiye almış olduğu 56,9'luk puan ile çoğunlukla özgür olmayan ülkeler arasına dahil olmuştur.¹⁵⁷

Tablo 13. DEÖ Endeksi Hukuk Kuralı Çerçevesinde Ülkelerin Sıralaması

ÜLKELER	Mülkiyet Hakları	Devlet Bütünlüğü	Yargısal Etkinlik
Almanya	94,8	89,4	93,1
ABD	94,7	73,4	76,1
İngiltere	95,1	86,4	84,8
Çin	45,3	42,0	38,2
Japonya	94,1	80,7	94,7
Singapur	94,0	91,2	58,3
Türkiye	40,8	37,1	24,2

Kaynak: 2023 Index of Economic Freedom, <https://www.heritage.org/index/ranking>

DEÖ Endeksi'nin hukuk kuralı kriteri başlığı altında seçilen ülkeler mülkiyet hakları, yargı etkinliği ve devlet bütünlüğü konularında analiz edilmiştir. Analizde ele alınan üç konu kapsamında Singapur, Japonya, ABD, İngiltere gibi ülkeler başarılı bir performansla sahip iken, Türkiye gerek bireylerin mülkiyet haklarının mevcudiyeti ve korunması gerekse devlet bütünlüğü ve yargısal etkinlik çerçevesinde Çin ile rakiplerine kıyasla daha düşük bir potansiyele sahip olduğu görülmektedir.

¹⁵⁶ 2023 Index of Economic Freedom, <https://www.heritage.org/index/ranking> (Erişim Tarihi: 30.11.2023)

¹⁵⁷ 2023 Index of Economic Freedom, <https://www.heritage.org/index/ranking> (Erişim Tarihi: 30.11.2023)

Tablo 14. DEÖ Endeksi Hükümet Bütünlüğü Çerçevesinde Ülkelerin Sıralaması

ÜLKELER	Vergi Yüğü	Devlet Harcaması	Mali Sağlık
Almanya	60,2	28,3	82,7
ABD	75,4	49,0	0,0
İngiltere	65,4	41,9	1,8
Çin	69,5	65,1	9,8
Japonya	68,1	48,4	18,1
Singapur	90,6	89,0	78,0
Türkiye	73,0	66,1	63,0

Kaynak: 2023 Index of Economic Freedom, <https://www.heritage.org/index/ranking>

Devlet bütünlüğü kriteri kapsamında ülkeler vergi yükü, devlet harcaması ve mali sağlık gibi kapsamlar bağlamında analiz edilmiştir. Tablodan da görüleceği üzere hukuk bütünlüğü kriterinde rakiplerinin gerisinde kalan Türkiye'nin vergi, devlet harcaması ve mali sağlık konularında rakiplerine yakın bir performans sergileği, özellikle devlet harcamaları kapsamında ABD'ye, mali sağlık alanında ise İngiltere, Japonya ve Çin gibi önemli finans merkezlerine sahip ülkelere nazaran daha iyi performans sergilediği gözlemlenmektedir.

Tablo 15. DEÖ Endeksi Düzenleyici Verimlilik Çerçevesinde Ülkelerin Sıralaması

ÜLKELER	İş Özgürlüğü	Emek Özgürlüğü	Parasal Özgürlük
Almanya	79,7	52,8	75,3
ABD	83,8	76,3	78,0
İngiltere	79,1	62,2	80,8
Çin	68,3	55,2	72,5
Japonya	78,3	66,8	87,1
Singapur	86,9	77,3	81,9
Türkiye	59,7	54,9	58,6

Kaynak: 2023 Index of Economic Freedom, <https://www.heritage.org/index/ranking>

Düzenleyici verimlilik kriteri çerçevesinde ülkeler, iş özgürlüğü, çalışma özgürlüğü ve parasal özgürlük açısından karşılaştırmalı olarak analiz edilmiştir. Endeksin 2023 yılına ilişkin verilerinde rakiplerine kıyasla oldukça alt sıralarda yer alan Türkiye, iş, emek ve parasal özgürlük açıdan vatandaşlarına tam olarak özgür bir ortam sunamamış, rakiplerinin gerisinde yer aldığı vurgulanmıştır.

Tablo 16. DEÖ Endeksi Pazar Açıklığı Çerçevesinde Ülkelerin Sıralaması

ÜLKELER	Ticaret Özgürlüğü	Yatırım Özgürlüğü	Finansal Özgürlük
Almanya	78,6	80,0	70,0
ABD	75,4	85,0	80,0
İngiltere	81,8	80,0	80,0
Çin	73,6	20,0	20,0
Japonya	75,2	60,0	60,0
Singapur	95,0	85,0	80,0
Türkiye	75,8	70,0	60,0

Kaynak: 2023 Index of Economic Freedom, <https://www.heritage.org/index/ranking>

Pazar açıklığı kriteri çerçevesinde ise ülkelerin ticaret, yatırım ve finansal özgürlük düzeyleri ele alınmıştır. Endekste ki diğer 3 kritere nazaran Türkiye, ticaret, yatırım ve finansal özgürlük çerçevesinde gelişmiş finans merkezlerine sahip olan ülkelere yakın bir performans sergilemiştir.

4.6. Finansal Gelişmişlik

Finansal gelişmişlik düzeyi de bir ülkenin finans merkezi olabilmesi için oldukça önem arz eden unsurlardandır. Yani bir ülkenin finans merkezi olabilmesi veya bir finans merkezinin uluslararası nitelik kazanabilmesi için dünyanın farklı bölgelerinde yer alan çok sayıda yardımcıının ihtiyaçlarına karşılık verebilmesi ve ülkenin finans alanında yüksek bir rekabet gücüne sahip olması gerekmektedir. Bunun yanı sıra ülkede yatırıma elverişli canlı, derin ve likit bir piyasanın mevcudiyeti de ülkenin finans merkezi olma potansiyeli ile doğrudan ilişkilidir. Bu doğrultuda ülkelerin canlı bir piyasaya sahip olabilmesi için piyasada yer alan finansal ürünlerin çok çeşitli olması ve çok sayıda büyük ölçekli şirkete ev sahipliği yapması gerekmektedir. Tüm bu koşullara uyum sağlayan ülkelerin finansal gelişmişlik düzeyi yükselmekte, bu değerin yükselmesi sonucunda da gerçekleştirilen yatırımların karlılık düzeyinin artmasıyla beraber ülkenin ekonomik büyümesi hız kazanmakta böylece ülkenin uluslararası finans merkezi olma potansiyeli de yükselmektedir.¹⁵⁸

Ülkelerin finansal gelişmişlik düzeyi açısından karşılaştırılabilmesi için Dünya Ekonomik Forum'u tarafından Finansal Gelişim Endeksi Raporu yayınlamış, bu raporda finansal gelişmişlik düzeyi finansal etkenler, politikalar ve kurumlar, finansal aracılık ve finansal piyasalara erişim olmak üzere üç alt başlık altında analiz edilmiştir.

Finansal Gelişim Endeksi'nin 2012 yılına ilişkin raporunda 5,31'lik skorla Hong Kong 1. sırada, 5,27'lik skorla New York 2. sırada, Londra 3. sırada, Singapur 11.sırada yer alırken, İstanbul ise sahip olduğu 3,2'lik skorla 62 ülke arasında 42.sırada yer almıştır.¹⁵⁹

¹⁵⁸ Eda Şingar, 2013, s.28.

¹⁵⁹ World Economic Forum, The Financial Development Report 2012.

Fakat 2012 yılından sonra ülkelerin finansal gelişimlerinin karşılaştırılmasına dair Finansal Gelişim Endeksi adı altında herhangi bir rapor yayınlanmamıştır. Ardından IMF finansal gelişmişliği finansal kurumlar ve finansal piyasalar çerçevesinde verimlilik, derinlik ve erişilebilirlik açısından ele almış, fakat o da herhangi bir rapor veya endeks yayınlamamıştır. Bu nedenle çalışmanın bu kısmında Dünya Bankası'ndan derlenen verilerden hareketle ülkelerin karşılaştırılmasına yer verilmiştir.

Tablo 17. Finansal Kurumlarda Derinlik Açısından Ülke Sıralamaları (2020)

ÜLKELER	Özel Sektör Kredileri (%GSYİH)	Emeklilik Fonu Varlıkları (%GSYİH)	Yatırım Fonu Varlıkları (%GSYİH)	Toplam Sigorta Primleri (%GSYİH)
Almanya	85,71	8,19	74,96	67,87
ABD	143,84	124,20	77,61	-
İngiltere	216,56	169,52	140,16	58,75
Hong Kong	258,95	54,79	575,72	-
Çin	182,87	2,20	18,03	22,74
Japonya	192,78	30,10	48,09	80,20
Singapur	130,64	42,16	998,32	63,73
Türkiye	75,18	3,36	2,46	5,56

Kaynak: Dünya Bankası, <https://databank.worldbank.org/source/global-financial-development>, (Erişim Tarihi: 29.12.2023).

Finansal kurumların derinliği başlığı altında özel sektör kredilerinin, emeklilik fonu varlıklarının, yatırım fonu varlıklarının ve toplam sigorta primlerinin GSYİH içerisindeki payları karşılaştırılmıştır. Dünya Bankası'nın 2020 yılı verilerine göre diğer ülkelerin aksine Türkiye'de özel sektör kredileri, emeklilik fonu varlıkları ve yatırım fonu varlıkları, sigorta şirketi varlıkları GSYİH içerisinde düşük bir paya sahiptir.

Tablo 18. Finansal Kurumlarda Erişilebilirlik Açısından Ülke Sıralamaları (2020)

ÜLKELER	Her 1.000 Yetişkin İçin Banka Şube Sayısı	Her 1.000 Yetişkin İçin ATM Sayısı
Almanya	9,38	79,47
ABD	144,58	-
İngiltere	-	98,63
Hong Kong	20,24	52,04
Çin	8,79	87,88
Japonya	33,81	121,30
Singapur	7,02	54,01
Türkiye	15,44	82,31

Kaynak: Dünya Bankası, <https://databank.worldbank.org/source/global-financial-development>, (Erişim Tarihi: 29.12.2023).

Finansal kurumlarda erişilebilirlik başlığı altında 1000 kişi başına düşen banka şubesi sayısı ve ATM sayısı açısından ülkelerin durumu kıyaslanmıştır. 2020 yılına ilişkin verilere göre Türkiye yatırımcıların

finansal kurumlara erişimi açısından Singapur ve Çin'e göre daha iyi bir durumda yer almış Hong Kong, Almanya, ABD, İngiltere ve Japonya'ya göre ise daha düşük bir başarı sergilemiştir.

Tablo 19. Finansal Kurumlarda Erişilebilirlik Açısından Ülke Sıralamaları (2021)

ÜLKELER	Finansal Kurum Hesabı Olanlar (%+15 Yaş Üzeri)
Almanya	99,98
ABD	94,95
İngiltere	99,76
Hong Kong	97,80
Çin	88,71
Japonya	98,49
Singapur	97,19
Türkiye	73,37

Kaynak: Dünya Bankası, <https://databank.worldbank.org/source/global-financial-development>,
(Erişim Tarihi: 29.12.2023).

Tablo19. 15 yaş üzerindeki bireylerin finansal kurumlarda yer alan hesapları açısından ülkeleri karşılaştırmıştır. İlgili kriterin Dünya Bankası verilerine göre 2021 yılı itibariyle Türkiye'de 15 yaş ve üzeri nüfusun %73,37'sinin finansal kurumlarda aktif hesabı bulunmaktadır. Türkiye bu kriter açısından nispeten iyi bir performans sergilemiş olsa da gelişmiş finans merkezlerine sahip ülkelerin gerisinde yer almaktadır.

Tablo 20. Finansal Kurumlarda Verimlilik Açısından Ülke Sıralamaları (2020)

ÜLKELER	Net Faiz Marjı	Faiz Dışı Gelir (%Toplam Gelir)	Genel Giderler (%Toplam Varlıklar)	Aktif Karlılık Oranı (%)	Öz Sermaye Karlılık Oranı (%)
Almanya	1,01	52,92	1,56	0,2	-6,13
ABD	1,85	27,88	1,43	1,0	2,77
İngiltere	3,05	39,86	2,68	0,4	6,67
Hong Kong	1,26	43,44	0,91	1,2	7,74
Çin	2,30	22,27	0,80	1,0	10,25
Japonya	0,56	34,50	0,51	0,3	3,15
Singapur	1,36	43,95	0,86	1,1	7,56
Türkiye	4,46	21,39	1,98	1,6	9,29

Kaynak: Dünya Bankası, <https://databank.worldbank.org/source/global-financial-development>,
(Erişim Tarihi: 29.12.2023).

Finansal kurumlarda verimlilik başlığı altında bankaların net faiz marjları, faiz dışı gelirlerinin toplam gelirlere oranı, genel giderlerinin toplam varlıklara oranı, aktif karlılık ve öz sermaye karlılık oranlarına yer verilmiştir.

2020 yılına ilişkin veriler erişilebilirlik ve derinlik kriterlerinin aksine Türkiye'nin etkin bir bankacılı sistemine sahip olduğunu ortaya koymaktadır. Türkiye'de yer alan bankaların aktif karlılık oranı ve öz sermaye karlılık oranı gelişmiş finans merkezlerine sahip olan ülkelerden daha yüksek düzeyde gerçekleşmiştir.

Tablo 21. Finansal Piyasalarda Derinlik Açısından Ülke Sıralamaları (2020)

ÜLKELER	Toplam Hisse Senedi Piyasa Hacmi (%GSYİH)	Tedavüldeki Uluslararası Kamu Borçlanma Senetleri (%GSYİH)
Almanya	59,38	2,1
ABD	-	0,0
İngiltere	194,89	0,7
Hong Kong	1777,54	0,9
Çin	83,16	0,1
Japonya	133,30	0,1
Singapur	189,0	..
Türkiye	32,98	8,0

Kaynak: Dünya Bankası, <https://databank.worldbank.org/source/global-financial-development>, (Erişim Tarihi: 29.12.2023).

Finansal kurumların yanı sıra ülkelerin finansal piyasalarının derinlik ve erişilebilirlik açısından kıyaslanması kapsamında hisse senetlerin piyasa hacminin GSYİH'ya oranı, tedavüdeki uluslararası kamu borçlanma senetlerinin GSYİH'ya oranı ele alınmıştır. 2020 yılına ait veriler Türkiye'deki finansal piyasaların diğer ülkelerdeki piyasalar kadar derin ve erişilebilir olmadığını, hisse senetlerinin GSYİH içerisinde düşük bir paya sahip olduğunu ve devletin ödenmemiş borçlarının diğer ülkelerden daha yüksek seyrettiğini ortaya koymuştur.

Tablo 22. Borsaya Kote Olan Toplam Şirket Sayısı ve Borsaların Piyasa Değeri (Ekim 2023)

BORSA ADI	ÜLKE	Borsaya Kote Olan Şirket Sayısı	Piyasa Değeri (Milyar\$)
NYSE	ABD	2.292	25.300
Nazdaq	ABD	3.486	19.975
Şangay Menkul Kıymetler Borsası	Çin	2.252	6.396
Japonya Değişim Grubu	Japonya	3.916	5.476
Hong Kong Borsaları	Hong Kong	2.601	3.930
Euronext	Hollanda	1.935	6.043
TMX Grubu	Kanada	3.601	2.671
Singapur Borsası	Singapur	637	556
Borsa İstanbul	Türkiye	507	371

Kaynak: WFE, Piyasa İstatistikleri, <https://focus.world-exchanges.org/issue/january-2024/market-statistics>, (Erişim Tarihi: 30.12.2023).

Uluslararası borsalara kote olan şirket sayısı ve borsaların piyasa değerleri de ülkelerin finansal gelişmişliğinin en önemli göstergelerinden biridir.

WFE'nin 2023 Ekim ayına ilişkin verilerine bakıldığında, Borsa İstanbul'un hem şirket sayısı açısından hem de finansal ürünlerin piyasa değeri açısından gelişmiş uluslararası finans merkezlerine sahip ülkelerin yine gerisinde yer aldığı görülebilmektedir. Dünya'nın en gelişmiş borsaları arasında ilk sıralarda yer alan New York Stock Exchange (NYSE) 2,292 şirkete, Nasdaq 3,487 şirkete sahipken, Borsa İstanbul'da ise yalnızca 507 şirket borsaya kote durumda bulunmaktadır.

Borsaya kote olan şirket sayısı açısından gelişmiş ülkelerin oldukça gerisinde yer alan Türkiye'nin bu dezavantajlı durumu Borsanın piyasa değeri kapsamında da varlığını sürdürmüştür.

Kısacası oluşturulan endeks çalışmalarının ve derlenen kriterlerin tümü uluslararası finans merkezi konumuna ulaşmak isteyen Türkiye'nin finansal piyasaların ve kurumların gelişmişliği açısından dünyanın en gelişmiş finans merkezlerine kıyasla önemli bir başarı sergileyemediğini ortaya koymakta, bu durum da ülkenin finans merkezi olma potansiyeli önünde engel teşkil etmektedir.

4.7. SWOT ANALİZİ

Yapılan çalışma kapsamında İstanbul'un kısa vadede ulusal, uzun vadede ise küresel işlemlere aracılık eden finans merkezi olabilme potansiyelinin güçlü ve zayıf yönleri detaylıca değerlendirilmiştir. Gerçekleştirilen değerlendirmeler sonucunda İstanbul'un avantajlı yanlarının olduğu kadar, eksik yanlarının da bulunduğu ortaya çıkmaktadır. Çalışmada değinilen hususlar çerçevesinde İstanbul'un durumu şu şekilde ifade edilebilir;

İstanbul, doğu ve batı ülkeleri için bir köprü vazifesi görmesinin yanı sıra, dünya ticaretine aracılık eden, köklü bir tarihi geçmişe sahip önemli ticaret yolları, enerji kaynakları açısından da geçiş noktası niteliğindedir. Sahip olduğu avantajlı coğrafi konumu gereği dünyanın farklı bölgelerinden ticaret amacıyla yola çıkan tüccarlara ve yatırımcılara ev sahipliği yapmaktadır. Avantajlı coğrafi konumunun yanı sıra sahip olduğu çok sayıda havaalanları ile ülkenin diğer ülkelerle entegrasyonunu kolaylaştırmakta, dünyanın farklı bölgelerindeki küresel finans merkezlerine kolay ulaşım imkânı sağlamasıyla hem yerli hem de yabancı yatırımcıların ülkeye ve dolayısıyla İstanbul Finans Merkezi'ne ilgi duymalarına sebep olmaktadır.

Ekonomik açıdan değerlendirildiğinde, Türkiye ekonomisi dünya ve Avrupa ekonomileri arasında önemli bir konumda yer almaktadır. Özellikle 2001 krizinin yarattığı yıkım ortamında geliştirilen Güçlü Ekonomiye Geçiş Programı ve bu program çerçevesinde oluşturulan politikalar neticesinde ekonomik ve finansal toparlanmanın yaşanması ve ardından 2008 yılında yaşanan krizin diğer krizlere nazaran

daha az hasar ile atlatılması ülkenin özellikle finansal açıdan dış ülkelere karşı sağlam bir görüntü çizmesine imkân sağlamıştır.

2001 krizinin ardından gelişime elverişli finansal sistemin yanı sıra gelişime açık bankacılık sistemi de uluslararası finans merkezi olma yolundaki İstanbul'un güçlü, avantajlı yönleri arasında yer almaktadır.

Türkiye'nin avantajlı olduğu bir diğer nokta ise Avrupa Birliği'ne aday ülkelerde aranan Maastricht Kriterleri'yle ilgilidir. Türkiye'nin Avrupa Birliği'ne giriş çalışmaları kapsamında kamu borçlanma oranları diğer kriterlere göre daha iyi düzeyde çıkmış ve ekonomi politikalarında uyum değişikliklerinin yapılacağıının teminatı verilmiştir. Ancak Avrupa Birliği'ne giriş sürecinin sektöre uğraması ile bu alanlardaki iyileşmelerin çoğunun negatife döndüğü söylenebilir. Enflasyonist ve oldukça kırılgan yapıdaki ülkemizin, enflasyon hedeflemesi yapan bir Merkez Bankası'na sahip olması ve enflasyon konusunun öncelikli konular arasında değerlendirilmesi İstanbul'u dolayısıyla da Türkiye'yi avantajlı konuma getirmektedir.

İstanbul'un finans merkezi olabilme ihtimalinin dezavantajları ele alındığında, ilk olarak yasal ortamda yaşanan sıkıntılardan bahsedilebilir. Mahkemelere duyulan güvensizlik, ulusal ve uluslararası düzeyli anlaşmazlıkları çözüme kavuşturacak, uluslararası kriterle uyumlu etkin bir tahkim mekanizmasının olmayışı, özellikle uluslararası finans sektöründe hizmet verecek şekilde uzmanlaşmış mahkemelerin yetersizliği İstanbul'un finans merkezi konumu için oldukça dezavantajlı durumlardır. Bu kapsamda İstanbul, düzenleyici kuruluşlarda; yargı bağımsızlığı, uyuşmazlıkların çözülmesi ve yatırımcıların korunması gibi kriterler açısından Hukukun Üstünlüğü Endeksi'nde diğer gelişmiş finans merkezlerine nazaran daha az bir başarı sergileyerek son sıralarda yer almaktadır.

Türkiye'nin dezavantajlı olduğu bir diğer konu ise ülke içerisinde uygulanan vergi sistemiyle ilgilidir. Ticari ve finansal işlemlere yönelik uygulanan, yatırımcıları sıkıntıya sokan dolaylı vergilerin payının yüksek oluşu, yabancı yatırımcılara ve finansal kurum ve kuruluşlara ilişkin özel bir vergi rejiminin bulunmaması ve mevcut vergi sisteminin karmaşık bir yapıya sahip olması uluslararası finans merkezi olma yolundaki Türkiye'yi rakiplerinin gerisinde bırakmaktadır.

Türkiye finansal aracılık ve finansal piyasalara erişim konusunda diğer finans merkezleri arasında son sıralarda yer almaktadır. Özellikle finansal hizmet sektörlerinin GSYİH içindeki payının gelişmiş ülkelere ve diğer finans merkezlerine kıyasla oldukça düşük seviyelerde olduğu söylenebilir. Global şehirlere ve diğer finans merkezlerine göre de Türkiye'nin finansal araç çeşitliliği sınırlı seviyededir. New York, Londra gibi çok gelişmiş finans merkezleri ile kıyaslandığında bu konulardaki rekabet edilebilirliğin oldukça güç olduğu görülmektedir. Yatırımcılar güçlü ve istikrarlı finansal yapı ile piyasanın derin ve güvenilir olmasına dikkat etmektedir. Bu kapsamda Türkiye'de yaşanan siyasi

istikrarsızlık ve ülke ekonomisinin gerek ekonomik gerek ise jeopolitik açıdan mevcut riskleri ulusal ve uluslararası yatırımcıların finans sektöründe özellikle uzun vadeli kalmalarına olanak sağlamamaktadır.

Bunun yanı sıra Dünya Borsalarına kote olan şirket sayılarının az olması ve Borsa İstanbul'un piyasa değerinin Nazdaq, NSYE gibi gelişmiş borsalara nazaran düşük olması küresel finans merkezi olma yolundaki İstanbul'un bu süreçte var olan eksiklikleri arasında yer almaktadır.

GÜÇLÜ YÖNLER	ZAYIF YÖNLER
- Doğu ve Batı arasında kültürel bir köprü görevi gören İstanbul'un ticaret, enerji, taşımacılık ve turizm alanlarında da önemli bir geçiş noktası niteliğinde olması, gelişmiş uluslararası finans merkezlerine coğrafi açıdan yakın olması ve tarihin eski dönemlerinden itibaren dünyanın farklı bölgelerinden ticaret amacıyla ülkeye gelen tüccarlara ve yatırımcılara hizmet verecek Kapalıçarşı gibi geniş pazarlara sahip olması. - Kamunun borçlanma oranlarının diğer ülkelere nazaran daha düşük olması. - Finansal hizmetler sektöründe istihdam edilmek üzere yetiştirilebilecek genç ve dinamik bir nüfusa sahip olunması. - Bankalarının sermaye rasyosunun giderek yükselmesi ve BASEL-II standartlarına uyum göstermesi. - Ülkenin G20 ülkeleri arasında yer alması. - Dünya Bankası verilerine göre ülke içerisinde faaliyet gösteren bankaların aktif karlılık ve öz sermaye karlılık oranlarının, gelişmiş finans merkezlerine göre daha yüksek olması. - Türkiye'yi ve İstanbul'u kısa vadede ulusal, uzun vadede ise uluslararası alanda faaliyet gösterecek uluslararası finans merkezleri konumuna getirebilmek için devletin ve kurumların yüksek motivasyonu ve bu doğrultuda gerçekleştirilen çalışmaların varlığı.	- Türkiye finansal aracılık ve finansal piyasalara erişim konusunda diğer finans merkezleri arasında son sıralarda yer almaktadır. Özellikle finansal hizmet sektörlerinin GSYİH içindeki payının gelişmiş ülkelere ve diğer finans merkezlerine kıyasla oldukça düşük seviyelerdedir. - Global şehirlere ve diğer finans merkezlerine göre de Türkiye'nin finansal araç çeşitliliği sınırlı seviyededir. New York, Londra gibi çok gelişmiş finans merkezleri ile kıyaslandığında bu konulardaki rekabet edilebilirliğin oldukça güç olduğu görülmektedir. - Dünya Borsalarına kote olan şirket sayılarının az olması ve Borsa İstanbul'un piyasa değerinin Nazdaq, NSYE gibi gelişmiş borsalara nazaran düşük olması. - Yargı bağımsızlığı, uyuşmazlıkların çözülmesi ve yatırımcıların korunması gibi kriterler açısından Hukukun Üstünlüğü Endeksi'nde diğer gelişmiş finans merkezlerine nazaran daha az bir başarı sergileyerek son sıralarda yer almaktadır. - Finansal piyasaları kontrol altında tutan düzenleyici ve denetleyici otoriteler arasında birliğin sağlanmaması ve düzenlemeler konusunda tutarsızlıklar yaşanması. - Ülke içerisinde yaşanan siyasi istikrarsızlık ve ülke ekonomisinin gerek

- İstanbul finans merkezini sadece bir bina olmaktan çıkararak, dijital finans ve Fintek gibi alanlarda gerçekleştirilecek projelerin planlanmaya başlanması, - Dünya Ekonomik Özgürlük Endeksi'nin 2023 yılına ilişkin raporunda ticaret, yatırım ve finansal özgürlük çerçevesinde Türkiye'nin gelişmiş finans merkezlerine sahip olan ülkelere yakın bir performans sergilemesi. 2023 yılı Dünya Ekonomik Özgürlük Endeksi çerçevesinde Türkiye'nin vergi, devlet harcaması ve mali sağlık konularında rakiplerine yakın bir performans sergilemesi, özellikle devlet harcamaları kapsamında ABD'ye, mali sağlık alanında ise İngiltere, Japonya ve Çin gibi önemli finans merkezlerine sahip ülkelere nazaran daha iyi performans sergilemesi. - Ülkedeki finansal okuryazarlık oranlarının yıllar itibarıyla yükseliş göstermesi.	ekonomik gerek ise jeopolitik açıdan barındırdığı mevcut riskleri ulusal ve uluslararası yatırımcıların finans sektöründe uzun süreli kalmamalarına yol açmaktadır. - Piyasalardaki finansal ürün çeşitliliğinin sınırlı olması. - Finansal etkinlik, finansal aracılık ve finansal piyasalara erişim kriterlerinde diğer finans merkezleri arasında son sıralarda yer alması. - Diğer finans merkezleriyle kıyaslandığında düşük politik ve makroekonomik istikrar. - Ekonomik kırılganlığın çok yüksek olması ve krize açık bir finans merkezi profilinin yaratılması. - Dünya Ekonomik Özgürlük Endeksi'nin 2023 yılına ilişkin verilerinde rakiplerine kıyasla oldukça alt sıralarda yer alan Türkiye'nin, iş, emek ve parasal özgürlük açıdan vatandaşlarına tam olarak özgür bir ortam sunamamış, rakiplerinin gerisinde yer almış olması. - Küresel finans merkezleri endeksinde gelişmiş finans merkezlerinin gerisinde yer alması.
---	---

AVANTAJLAR	DEZAVANTAJLAR
- İstanbul, doğu ve batı ülkeleri için bir köprü vazifesi görmesinin yanı sıra, dünya ticaretine aracılık eden, köklü bir tarihi geçmişe sahip önemli ticaret yolları, enerji kaynakları açısından da geçiş noktası niteliğindedir. Sahip olduğu avantajlı coğrafi konumu gereği dünyanın farklı bölgelerinden ticaret amacıyla yola çıkan tüccarlara ve yatırımcılara ev sahipliği yapmaktadır. - Coğrafi konumun yanı sıra Türkiye'nin sahip olduğu çok sayıda havaalanları ile ülkenin diğer ülkelerle entegrasyonu kolaylaşmakta, dünyanın farklı bölgelerindeki küresel finans	- Coğrafi konumu gereği önemli fay hatlarının geçiş güzergahında yer alan ülkenin deprem ve doğal afetlere açık konumda bulunması, ülkede ve bölge ülkelerde yaşanan depremlerin ve doğal afetlerin ekonomik ve finansal anlamda etkileri yıllarca sürecektir büyük tahribatlara ve yıkımlara yol açması. - Gelişmiş uluslararası finans merkezlerine sahip New York, Londra, Hong Kong, Singapur gibi ülkelerin Türkiye'ye nazaran gerek ekonomik ve mali koşullar gerek finansal gelişmişlik açısından oldukça iyi olanaklara sahip olması. Bu durum kısa vadede ulusal

merkezlerine kolay ulaşım imkânı sağlamasıyla hem yerli hem de yabancı yatırımcıların ülkeye ve dolayısıyla İstanbul Finans Merkezi'ne ilgi duymalarına sebep olmaktadır. • 2001 yılından sonra uygulamaya konulan Güçlü Ekonomiye Geçiş Programı sayesinde 2001 ve 2008 yıllarındaki krizin hafif yaralarla atlatılmasını sağlayacak düzeyde finansal gelişmenin sağlanması ve finansal sisteme ilişkin atılan adımların ülkenin küresel finansal görünümünü olumlu yönde etkilemesi. • 2001 finansal krizinin ardından gelişime açık finansal sistemin ve gelişime açık bankacılık sisteminin mevcudiyeti. • Kredi derecelendirme kuruluşlarının ülkeye verdikleri kredi notlarında görülen yükselmeler ve böylece ülkenin küresel yatırım pozisyonunda olumlu değişimlerin gözlemlenmesi. • Kamu borç stoğunun GSYİH içerisindeki payının diğer ülkelere nazaran daha düşük olması. • Enflasyon hedeflemesi yapan Merkez Bankası'na sahip olunması. Bu durum enflasyon açısından kırılma yapıya sahip olan ülkemizde enflasyon probleminin çözümü adına umut vericidir.	uzun vadede ise uluslararası finans merkezi olma yolundaki Türkiye'nin küresel finansal sistemdeki rekabet gücünü zayıflatmaktadır. • Yasal ortamda yaşanan sorunlar, mahkemelere duyulan güvensizlik, ulusal ve uluslararası düzeyli anlaşmazlıkları çözüme kavuşturacak, uluslararası kriterle uyumlu etkin bir tahkim mekanizmasının olmayışı, özellikle uluslararası finans sektöründe hizmet verecek şekilde uzmanlaşmış mahkemelerin yetersizliği İstanbul'un finans merkezi konumu için oldukça dezavantajlı durumlardır. • Karmaşık vergi sistemlerinin mevcudiyeti. Ticari ve finansal işlemlere yönelik uygulanan, yatırımcıları sıkıntıya sokan dolaylı vergilerin payının yüksek oluşu, yabancı yatırımcılara ve finansal kurum ve kuruluşlara ilişkin özel bir vergi rejiminin bulunmaması ve mevcut vergi sisteminin karmaşık bir yapıya sahip olması uluslararası finans merkezi olma yolundaki Türkiye'yi rakiplerinin gerisinde bırakmaktadır.
---	---

SONUÇ

Bu çalışma 2001 ve 2008 yıllarındaki finansal kriz dönemlerinin ardından ülke içerisinde finansal gelişmişliği sağlayabilmek ve küresel finans sistemine önemli bir aktör olarak dahil olabilmek düşüncesiyle kısa vadede ulusal, uzun vadede ise uluslararası finans merkezi konumuna erişmek isteyen Türkiye'nin finans merkezi olma yolundaki çalışmalarının analiz edilmesi ve küresel finans merkezlerinin sahip olması gereken kriterler, gerek ekonomik gerek sosyal alanda sağlaması gereken koşullardan hareketle ülkenin yeterliliğinin tespit edilmesi, İngiltere, ABD, Hong Kong, Singapur, Japonya gibi gelişmiş finans merkezleri karşısındaki avantaj ve dezavantajlarının ortaya konulması amacıyla gerçekleştirilmiştir.

İnsanlar arasında ticari ilişkilerin başladığı ilk dönemlerden itibaren coğrafi açıdan avantajlı konumda bulunan şehirler, bulundukları bölge coğrafyasındaki ticari ve finansal işlemlerin gerçekleşmesine aracılık etmişler, ticaret amacıyla dünyanın farklı bölgelerinden gelen tüccarlara ev sahipliği yapmışlardır. Tarihin ilk dönemlerinde daha çok küçük ölçekli bölgesel işlemlere aracılık eden bu şehirlerin yürüttükleri faaliyetler, ticari ve finansal sektörde yaşanan gelişmeler neticesinde yerini yüksek hacimli bölgeler arası ve uluslararası işlemlere bırakmaya başlamıştır. Bu kapsamda faaliyet yürüten, uluslararası ticari ve finansal işlemlere ev sahipliği yapan New York, Paris, Amsterdam gibi şehirler ticaret ve finans merkezleri olarak küresel sistemin ilk aktörleri arasında yer almışlardır.

1980'li yıllarda başlayan ve kısa süre içerisinde tüm dünya ülkelerini etkisi altına alan küreselleşme süreçlerinin ardından ülkeler arasındaki her türlü sınırı ortadan kaldırıldığı küresel sistemde sermaye hareketlerinde gözlemlenen serbestleşmeler, finansal sermayenin ülkeler arasında serbestçe dolaşması, ülkelerin ticari pazarlarının ve finansal piyasalarının birbirlerine açık hale gelmesi, dünya ülkelerinin gerek sosyal, gerek ekonomik gerek ise finansal işlemler yönünden birbirine entegre olması finansal sektörün küresel sistemde öncelikli alan olarak ortaya çıkmasına sebebiyet vermiş, finansal gelişmişliği yakalamak isteyen, küresel finans sisteminde ayrıcalıklı bir konuma erişmek isteyen ülkeler uluslararası ticari ve finansal işlemlerin gerçekleştirildiği bir üs olma, New York, Paris, Amsterdam gibi uluslararası finansal işlemlere aracılık eden finans merkezleri oluşturma girişimlerine yönelmiş, bu doğrultuda çeşitli çalışmalar gerçekleştirmişlerdir. Gerçekleştirilen çalışmalar neticesinde başarı sağlayan New York, Londra, Singapur, Hong Kong gibi ülkeler günümüzün en gelişmiş finans merkezleri arasında ilk sıralarda yerlerini almışlardır.

Küreselleşme sürecinde yaşanan gelişmelerin neticesinde tüm ülkeler tarafından önemi daha iyi anlaşılan, küresel ekonomik sistemin en önemli aktörlerinden biri haline gelen, dünyanın farklı bölgelerindeki yatırımcıları ortak alanda bir araya getiren, bireysel yatırımcılar ve finansal kurum ve

kuruluşlar arasındaki ulusal/uluslararası fon işlemlerine aracılık eden finans merkezleri ülkelere çeşitli avantajlar ve dezavantajlar sunmaktadırlar.

Ekonomik büyüme, ülkeye gerçekleşen yabancı fon akışları, kısa süre içerisinde daha az maliyete katlanılarak kurulabilir olma, daha az çevre kirliliği, finans sektöründe oluşan rekabet sonucu ortaya çıkan verimlilik artışları, ev sahibi ülkede istihdam artışı ve bunu destekleyecek nitelikli eğitim politikalarının ortaya çıkışı finans merkezlerinin ev sahibi ülkelere sağladığı avantajlar arasında yer alırken, finansal piyasaların birbirlerine entegre olması ve açık hale gelmesi neticesinde mali sorunların ülkeler arasında bulaşıcılığı riski, finans merkezine ev sahipliği yapan ülkenin yasadışı oluşumlar tarafından terörizm ve kara para aklama için bir üs konumu haline gelmesi, finans merkezi unvanının kayganlığı söz konusu dezavantajlar arasında yer almaktadır. Söz konusu bu dezavantajlarına rağmen ülkeye sunulan avantajlar nedeniyle küresel ölçekli faaliyet gösterecek finans merkezlerine sahip olabilmek uzun yıllardan beri ülkeler için büyük önem arz etmektedir.

Sahip olduğu avantajlı stratejik konumu gereği önemli ticaret yollarının içerisinde yer alan, Kapalıçarşı gibi köklü ticari pazarlara ev sahipliği yapan Türkiye’de finans merkezi oluşturma düşüncesinin temelleri 2001 küresel kriz dönemine kadar uzanmaktadır. 2001 yılında yaşanan kriz döneminde ekonomik alanda oluşan tahribatı ortadan kaldırabilmek amacıyla geliştirilen Güçlü Ekonomiye Geçiş Programı ve bu program çerçevesinde uygulanan politikaların krizin ağır yıkıcı etkilerini hafifletmede başarılı olması ve böylece ülkenin 2008 yılında yaşanan finansal krizi, diğer krizlere nazaran daha hafif bir şekilde kısa süre içerisinde atlatması ülkede finansal piyasaların geliştirilmesine elverişli bir ortam yaratmış, daha sonraki yıllarda yaşanan Körfez Savaşları ve Orta Doğu’daki gerilimler sonucunda açıkta kalan finansal sermaye için güvenli liman olarak görülmek isteyen Türkiye’de finans merkez oluşturma amacıyla harekete geçilmiştir. 2009 yılında Stratejik Eylem Planı oluşturulan İstanbul Finans Merkezi Projesi bir fikir olmaktan çıkarak somut temeller üzerine inşa edilmeye başlanmıştır.

Kısa vadede ulusal uzun vadede uluslararası finans merkezi olarak faaliyet yürütme amacıyla oluşturulan İFM projesi, farklı alanlarda çalışmalar gerçekleştirecek çalışma gruplarının sayesinde 2023 yılı itibarıyla fiziki inşaa sürecini tamamlamış, İstanbul’da Ataşehir ilçesine inşa edilmiştir.

Fakat hedeflenildiği üzere bir ülkenin uluslararası alanda faaliyet gösterecek finans merkezlerine sahip olabilmesi için fiziki olarak inşa edilmiş olması yeterli değildir. Coğrafi açıdan avantajlı bir ortamın mevcudiyetinin yanı sıra güçlü ve istikrarlı bir ekonomik yapıya sahip olma, gelişmiş bir finansal sistem, politik açıdan istikrarın sağlandığı ekonomik ortam, finans alanında faaliyet gösterecek beşeri sermayenin yeterli niteliğe sahip olması ve bu alanda uygulanacak doğru ve etkin eğitim politikalarının mevcudiyeti, adaletli ve uluslararası normlara uygun işleyen hukuk altyapısının mevcudiyeti uluslararası finans merkezi konumuna erişmek isteyen ülkelerin sağlaması gereken kriterler arasında yer almaktadır.

Söz konusu kriterler açısından rakipleri karşısındaki mevcut durumu ve potansiyeli incelendiğinde Türkiye, hukuk altyapısı, ülke içerisinde finansal piyasalara yönelik gerçekleştirilen düzenlemelerin ve denetlemelerin yapısı, ticari ve finansal işlemlere uygulanan vergi sisteminin etkinliği, küresel ekonomik göstergeler, ülkedeki tasarruf ve yatırım oranları, sermaye piyasalarının ve bankacılık sisteminin gelişmişliği kapsamında genel anlamda orta sıralarda yer almakla birlikte; seçilen finans merkezleri ile kıyaslandığında son sıralarda yer aldığı gözlemlenmektedir. Sahip olduğu özellikleri itibarıyla İstanbul'un küresel finansal sistemin hegemonik güçleri sayılan gelişmiş uluslararası finans merkezleri ile kolaylıkla rekabet edemeyeceği ortadadır.

Coğrafi açıdan oldukça avantajlı konumda bulunan, finansal alanda faaliyet gösterecek genç nüfusu ve gelişime açık bankacılık sistemi sayesinde finans merkezi olarak faaliyet göstermeye elverişli İstanbul'un ekonomik sistemi istikrara kavuşturması, ülke içerisinde adil işleyen bir hukuk sisteminin temin edilmesi, vergi istemine getirilecek düzenlemeler ile ticari ve finansal işlemlerdeki gereksiz vergi yükünün hafifletilmesi, ticarete uygulanan dolaylı vergilerin payının azaltılması, ekonomik , hukuki, sosyal ve finansal alanda özgürlüklerin sağlanması yolunda atılacak adımlar ve uygulanacak reformist çalışmalar ile Türkiye'nin etkin bir finans merkezi olabilmesi sağlanabilecektir.

KAYNAKÇA

- Alıç, A. (1985). *Dünyada ve Türkiye'de Altın. Mlایه ve Gümrük Bakanlığı Araştırma, Planlama ve Koordinasyon Kurulu Yayını.*
- Apak, S., Elverici, G. (2008), İstanbul'un Finans Merkezi Olması Projesinin Değerlendirilmesi, Muhasebe ve Finansman Dergisi, Yayın.38.
- Arzova, Burak. (2018). İstanbul Finans Merkezi Olmaya Ne Kadar Yakın? Ne Kadar Uzak?, İstanbul Sosyal Bilimler Dergisi, 2018, Yayın.22.
- Aslan, N., Terzi, N. (2013). Küresel Finans, İstanbul: Türkmen Kitapevi.
- Baltaoğlu, S. (2008), Para Sistemleri Tarihi, İstanbul: Atlantis Yayınevi.
- Bank of England. “History of the Bank of England” 15.12.2023 tarihinde <http://www.bankofengland.co.uk/about/Pages/history/default.aspx> adresinden alındı.
- Bhushan, P., Medury, Y. (2013). Financial Literacy and Its Determinants. International Journal of Engineering, Business and Enterprise Applications.
- Borsa İstanbul. “İstanbul Uluslararası Finans Merkezi”, 10.11.2013 tarihinde https://borsaistanbul.com/files/Istanbul_Uluslararası_Finans_Merkezi.pdf adresinden alındı.
- Budak, A., Emre, Z. (2006). Borsa Şirketleşmeleri ve İMKB Özelleşmesi, Türkiye Sermaye Piyasası Aracı Kuruluşları Birliği.
- Bunn, D., (2022). International Tax Competitiveness Index 2022, Center For Global Tax Policy.
- Case, K., Fair, R., Oster, S. (2011). Ekonominin İlkeleri, Ankara: Palme Yayıncılık.
- Cassis, Y. (2005). Capitals of Capital: A History of Financial Centres, 1780-2005, (Cambridge University Press.
- Catherine R. Schenk. “Economic History Of Hong Kong”, The Economic History Association, 03.12.2023 tarihinde <https://eh.net/encyclopedia/economic-history-of-hong-kong/> adresinden alındı.
- CBFO, “İstanbul Finans Merkezleri Hakkında”, 20.12.2013 tarihinde <https://www.cbfo.gov.tr/istanbul-finans-merkezi-hakkinda> adresinden alındı.
- Cooper, R.N. (1982). The Gold Standard: Historical Facts and Future Prospects, Brookings Papers on Economic Activity, Vol.1.

- Çakıralp, B. (2021). Dünya Finans Merkezlerinin Kümeleme Analizi ile Sınıflandırılması: İstanbul Finans Merkezi'nin Durumu. Yüksek Lisans Tezi. Erciyes Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Çevik, F. (2009). Uluslararası Finans Merkezleri, Ülke Ekonomilerine Etkileri ve İstanbul'un Potansiyeli. Yüksek Lisans Tezi. İstanbul, İstanbul Ticaret Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Dineri, E. (2021). Mali Disiplinin Sağlanması ve Ekonomik İstikrar: Türkiye Örneği, Türk Sosyal Bilimler Araştırma Dergisi, Hasan Kalyoncu Üniversitesi.
- Eğilmez, M. (1996). IMF Dünya Bankası ve Türkiye, İstanbul: Tütünbank Yayınevi.
- Eğilmez, M. (2009). Küresel Finans Krizi. İstanbul: Remzi Kitabevi.
- Euronews. "Rusya'dan AB'ye Dev Para Trafığı", 09.11.2023 tarihinde <https://tr.euronews.com/2017/03/22/rusya-dan-ab-ye-dev-kara-para-trafigi> adresinden alındı.
- Gündoğdu, A., Dizman, A. (2013). İstanbul Finans Merkezi Projesi'nin Swot Analizi ile Değerlendirilmesi ve Dünya Finans Merkezleri ile Kıyaslanması. Ekonomi Bilimleri Dergisi. Cilt 5, No 2, ISSN: 1309-8020.
- Hew, D. (2005). Singapore as a Regional Financial Centre, Capital Markets in Asia: Changing Roles for Economic Development, ed. Donna Vandenbrink ve Denis Hew, (Institute of Southeast Asian Studies).
- IMF, "International Financial Statistics", 16.12.2023 tarihinde <https://data.imf.org/?sk=4c514d48-b6ba-49ed-8ab9-52b0c1a0179b&sid=1409151240976> adresinden alındı.
- İTO. (2008). Uluslararası Finans Merkezi Olarak İstanbul'un Yapılanması ve Finans Kümelenmesi. İstanbul: İTO Yayınları.
- Joseph, Y. (2008). Competition and Cooperation Among Global and Regional Financial Centres. BIS Review. Vol.58, www.bis.org/review/r080514.pdf.
- Kalkınma Bakanlığı. (2014). Finansal Hizmetler Özel İhtisas Komisyon Raporu. Ankara 2014.
- Kalkınma Bakanlığı. (2015). İstanbul Uluslararası Finans Merkezi Programı Eylem Planı (2015-2018).
- Karaca, H.S. (2022). Türkiye'de Finansal Okuryazarlık, Erişim ve Dijital Olgunluk.
- Karagöl, E.T., Koç, Y.E., Kızılkaya, M. (2017). İstanbul'un Finans Merkezi Olma Arayışı. Siyaset, Ekonomi ve Toplum Araştırmaları Vakfı.
- Karluk, S.R. (1987). Uluslararası Ekonomi- Teori, Politika, Sistem, Kurumlar. İstanbul: Bilim Teknik Yayınevi.

Kazgan, G. (2016). Liberalizmden Neoliberalizme. İstanbul: Remzi Kitabevi.

Kılıçaslan, A. (2014). Türk Finans Sistemi ve İstanbul Finans Merkezi'nin Türk Finans Sistemi Üzerindeki Muhtemel Etkileri. Yüksek Lisans Tezi, KTO Karatay Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.

KPMG. "Finansal Okuryazar Mısınız". 07.12.2023 tarihinde <https://home.kpmg/tr/tr/home/gorusler/2018/04/finansal-okuryazar-misiniz.html> adresinden alındı.

Orman, F., Acar, T. (2021). Finansal Okuryazarlık Araştırmalarında Uluslararası Yayın Trendlerinin Bibliyometrik Analizi. İstatistik Araştırma Dergisi.

Öncel, R. (2019). Uluslararası Finans Merkezleri ve İstanbul'un Finans Merkezi Olma Potansiyeli'nin İncelenmesi. Yüksek Lisans Tezi. Karabük. Karabük Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.

Özbek, D., E. Bulut ve B. Demirel. (2011). Küreselleşme Sürecinde Uluslararası Para Sisteminin Evrimi. Efil Yayınevi.

Özkurt Çokgüngör, H. Uluslararası Finansman, Dış Ticaret Ders Notları. İstanbul Üniversitesi Açık ve Uzaktan Eğitim Fakültesi.

Öztangut, N. (2007). Bölgesel Finans Merkezleri Olarak İstanbul'un Karşılaştırmalı Konumu. Active Academy 5. Uluslararası Finans Zirvesi, Swissotel, İstanbul.

Öztürk, M. (2020). İstanbul Finans Merkezi Projesi'nin Türkiye Refahına ve Kalkınmaya Etkisi. Doktora Tezi. İstanbul. İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.

Parasız, İ. (2001). Para Banka ve Finansal Piyasalar. Bursa: Ezgi Kitabevi Yayınları. 7.Baskı.

PISA Education GPS. 25.11.2023 tarihinde <https://gpseducation.oecd.org/CountryProfile?primaryCountry=TUR&treshold=10&topic=PI> adresinden alınmıştır.

Resmî Gazete. İstanbul Uluslararası Finans Merkezi Strateji Belgesi. Sayı: 27364, 2 Ekim 2009.

Savaş, V.F. (2012). Küresel Finans ve Makro İktisat, İstanbul: Efil Yayınevi.

Seyidoğlu, H. (1999). Uluslararası İktisat- Teori, Politika ve Uygulama. İstanbul: Güzem Yayınları.

Seyidoğlu, H. (2016). Uluslararası Finans. İstanbul: Güzem Can Yayınları.

- Şen, G. (2017). Küresel Finans Merkezlerinin Performansını Etkileyen Makroekonomik Faktörlerin Karşılaştırmalı Analizi: İstanbul'un Finans Merkezi Olma Potansiyeli. Yüksek Lisans Tezi, Konya. Necmettin Erbakan Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Şingar, E. (2013). Dünya'daki Uluslararası Finans Merkezlerinin Kritiği ve Türkiye İçin Öneriler. Yeterlilik Etüdü. Ankara.
- Taşdemir, İ. (2009). Uluslararası Finans Merkezi Olarak İstanbul'un Yapılanması ve Finans Kümelenmesi. İstanbul: İTO Yayınları.
- Tax Foundation. International Tax Competitiveness Index 2022. <https://taxfoundation.org/research/all/global/2022-international-tax-competitiveness-index/>.
- TBB, Deloitte. (2007). İstanbul'un Uluslararası Finans Merkezi Olma Potansiyelinin Değerlendirilmesi. İstanbul: TBB Yayınları.
- TEB. (2022). "Türkiye'de Finansal Okuryazarlık, Erişim ve Dijital Olgunluk". 10.12. 2023 tarihinde <https://www.teb.com.tr/UPLOAD/PDF/2023/TEB-FOE-ve-Dijital-Olgunluk-Rapor-2022-Kamu-Paylasimi.pdf> adresinden alındı.
- Terzi, N. (2017). Küresel Finasta Güncel Konular. İstanbul: Beta Yayınları.
- The World Bank, "Global Financial Development", 29.12. 2023 tarihinde <https://databank.worldbank.org/source/global-financial-development> adresinden alındı.
- TSPAKB. (2007). Global Finans Merkezleri ve İstanbul. İstanbul: TSPAKB Yayınları.
- TSPAKB. (2011). Maceristan Sermaye Piyasası, OffShore Finans Merkezleri. Sermaye Piyasasında Gündem.
- Tuncer, S. (1985). Türkiye'de Sermaye Piyasası, Teori ve Uygulama, İstanbul: İstanbul Matbaası.
- Türkiye Cumhuriyeti Cumhurbaşkanlığı. "Cumhurbaşkanı Erdoğan İstanbul Finans Merkezi Açılış Törenine Katıldı". 06.10.2023 tarihinde <https://www.tccb.gov.tr/haberler/410/145723/cumhurbaskani-erdogan-istanbul-finans-merkezi-acilis-toreni-ne-katildi> adresinden alındı.
- Uludağ, İ. (1980). Uluslararası Para Sorunları. İİTA Nihad Sayar Yayın ve Yardım Vakfı Yayınları. No.331-564.
- Uzunoğlu, S. (2000). Bölgesel Finans ve Hizmet Merkezi: İstanbul. İstanbul: İTO Yayınları.
- WFE, "Piyasa İstatistikleri", 30.12.2023 tarihinde <https://focus.world-exchanges.org/issue/january-2024/market-statistics> adresinden alındı.

- WJP. “Rule Of Law Index 2022”. 26.11.2023 tarihinde <https://worldjusticeproject.org/rule-of-law-index/global/2022> adresinden alındı.
- World Bank. Worldwide Governance Indicators 2022. 28.11. 2023 tarihinde <https://info.worldbank.org/governance/wgi/Home/Documents> adresinden alındı.
- World Economic Forum. (2012). The Financial Development Report 2012.
- World Economic Forum. (2020). “World Economic Forum Global Competitiveness Report 2020”.
- World Government Bonds. <https://www.worldgovernmentbonds.com/world-credit-ratings/>
- Yee, J.C. (2006). The Formation Of American Financial Centers. Williams Collage Honors Thesis.
- Yener, C. (2011). “Ekonomi Politik ve Düzenlemenin Gücü İstanbul’u Finans Merkezi Yapabilir Mi?”. Ankara.
- Yılmaz, H. (2010). İstanbul’un Uluslararası Finans Merkezleri ile Rekabet Düzeyinin Saptanmasına Yönelik Bir Çalışma. 10.Bilgi, Ekonomi ve Yönetim Kongresi, İstanbul: İstanbul Kültür Üniversitesi.
- Zorome, A. (2007). Concept of offshore financial centers: In search of an operational definition. IMF Working Papers.
- Z/YEN. (2023). “The Global Financial Centres Index 34”. 01.11.2023 tarihinde https://www.longfinance.net/media/documents/GFCI_34_Report_2022.09.28_v1.0.pdf adresinden alındı.
- 2023 Index of Economic Freedom. 30.11.2023 tarihinde <https://www.heritage.org/index/ranking> adresinde alındı.